

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRKİYE’NİN BALKANLARDAKİ DIŞ POLİTİKASINDA
YUMUŞAK GÜÇ ARACI:
TİKA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEHİYE YILMAZ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

ANKARA

2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRKİYE’NİN BALKANLARDAKİ DIŞ POLİTİKASINDA
YUMUŞAK GÜÇ ARACI:**

TİKA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEHİYE YILMAZ

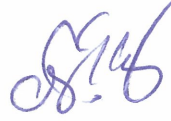
**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ**

**ANKARA
2019**

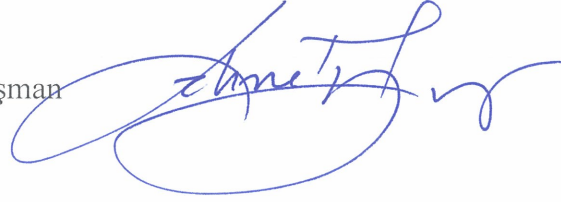
KABUL VE ONAY

Behiye YILMAZ tarafından hazırlanan Türkiye 'nin Balkanlardaki Dış Politikasında Yumuşak Güç Aracı: Türkiye İşbirliği Kalkınma Ajansı başlıklı bu çalışma,05/02/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

PROF.DR.M.Seyfettin EROL -Başkan

DOÇ.DR.Mehmet GÜNEŞ- Danışman

DOÇ.Cem KARADELİ- Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

t Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

t Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

t Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

Behiye YILMAZ

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmalarım sırasında bilimsel olarak yol göstermesinin yanı sıra hayata dair eğitici tutumları ile ışık tutan ve akademik olarak gelişmemde desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ'E ayrıca teşekkür ederim.

Her zaman desteklerini yanımda hissettiğim, canım aileme sonsuz teőekkürler.

ÖZET

YILMAZ, Türkiye'nin Balkanlardaki Dış Politikasının da Yumuşak Güç Aracı: Türkiye İş Birliği Kalkınma Ajansı, Yüksek Lisans Tezi Ankara,2019

Coğrafi, ekonomik, kültürel, etnik ve tarihsel açıdan önemli bir bölge olan Balkanlar yüzyıllardan beri Asya ve Avrupa arasındaki en stratejik bölgelerden biri olma özelliğini korumaktadır. Bu nedenle Balkanlar, tarih boyunca çeşitli devletlerin hâkimiyet mücadelesi verdiği bir bölge olmuştur.

Balkanlar hem temel dış politika açısından, hem stratejik, hem de insani ve kültürel boyutuyla Türkiye için önem taşıyan bir bölge olmuştur. Balkanların en büyük ve güçlü ülkesi olan Türkiye, hem bölgeyi en çok etkileyen bir imparatorluğun mirasçısı olması, hem de bölgesel güç merkezi rolünü oynayacak önemli bir jeopolitik mihver ülke olması nedeniyle bölgenin barış, istikrar ve işbirliği ortamına kavuşturulmasında anahtar ülkedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile olan tarihsel ve kültürel bağları ülkemizin bu bölgede meydana gelen olaylardan etkilenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Ayrıca, hem bölgede azımsanmayacak sayıda Türk azınlığının bulunması hem de Türkiye'deki önemli sayıda Balkan kökenli nüfusun varlığı Türkiye'nin hem siyasi hem ekonomik anlamda Balkan politikası üzerinde etkili olmaktadır

Günümüzde devletler, uluslararası ilişkileri yumuşak güç unsurlarının önemini daha fazla dikkate alarak gerçekleştirmektedirler. Dünyadaki eğilime paralel olarak Türkiye'de yumuşak gücünü kullanarak bölgesinde etkisini artırma çabasıdır. Uluslararası İlişkiler disiplinde sıkça vurgulanır hale gelen yumuşak güç, bu çalışmanın da hareket noktası olmuştur. Çalışma, Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel ve kültürel birikimiyle mevcut olan yumuşak güç unsurlarını ve potansiyelini dış politikada hangi koşullarda ve hangi bölgelere yönelik kullanabileceğini incelemektedir. Çalışmada Soğuk Savaş sonrası ortamındaki değişimler ve bölgesel gelişmeler ışığında Türkiye'nin uluslararası düzeyde yumuşak güç unsuru haline gelen Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın Balkanlar'daki faaliyetlerine dikkat çekilmiştir. Türkiye'nin Balkanlardaki barış ve istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi için izlediği politikaların önemli bir ayağını oluşturan TİKA'nın Balkanlarda yürüttüğü ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki program ve projeler ile bunların tesirleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Balkanlar, TİKA, Yumuşak Güç, Ekonomik

ABSTRACT

Yılmaz, the Foreign Policy of Turkey in the Balkans are the Soft Power Broker: Turkey Business Association Development Agency, M.Sc. Ankara, 2019

Balkans, which is an important region from geographically, economically, culturally, ethnically and historically maintains its special feature that it is one of the most strategic areas between Asia and Europe. For this reason, Balkans becomes an area that some states struggle for authority during history.

Balkans, both in terms of main foreign policy, strategically, socially and culturally is a region that is important for Turkey. Turkey, that is the biggest and strongest state of the Balkans, is a key country for region's regaining peace, stability and cooperation atmosphere because of both Turkey is inheritor of the empire that affects the region mostly and is a geopolitically axis country that will play a regional power. In this context, Turkey is affected from events in this region inevitably because of its cultural and historical ties with Balkan countries. Besides, both occurrence of underestimated amount of Turkish minorities in the region and presence of population with Balkan origin in Turkey are effective upon Turkey's Balkan political and also economic relations.

Nowadays, states realize international relations by taking into consideration the importance of soft power elements. In parallel with the trend in the world is endeavoring to increase its influence in the region using the soft power of Turkey. Soft power, which has been emphasized frequently in the discipline of International Relations, has been the starting point of this study. The study, Turkey's soft power and potential of the existing elements of the historical and cultural heritage owned foreign policy and is investigating the circumstances under which you could use for the region. In this study, changes in the post-Cold War environment and regional development, which has become an element of soft power in Turkey at international level in the light of the Turkish Cooperation and Development Administration's attention is drawn to activities in the Balkans. ensuring peace and stability in Turkey in the Balkans and constitutes an important pillar of its policies for sustaining TIKA's economic conducted in the Balkans, commercial, technical, social, their influence with programs and projects in cultural and educational fields are discussed.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Balkans, TIKA, Soft Power, Economic

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
TABLoların LİSTESİ.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ ARACI: TÜRKİYE İŞBİRLİĞİ KOORDİNASYON AJANSI

1.1. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI KAVRAM OLARAK YUMUŞAK GÜÇ	5
1.1.1. Yumuşak Güç Stratejisi Yumuşak Gücün Kullanımı	10
1.1.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı: Strateji ve Uygulamalar	13
1.1.2.1. Kültürel Etkileşimin Faaliyetleri.....	14
1.1.2.2. Dış Politikada Düzen ve Kurucu Rol.....	15
1.1.2.3. Ekonomik Kalkınma ve İnsani Yardımlar	17
1.1.2.4. Türkiye'nin Yumuşak Güç Kaynakları ve Yumuşak Güç Potansiyeli	18
1.1.2.5. Dış Politikada Yumuşak Güç ve Türk Dış Politikası.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN BALKANLARDAKİ DIŞ POLİTİKASI

2.1. BALKANLAR'A GENEL BAKIŞ	30
2.2. BALKANLARIN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ YERİ.....	32
2.3. TÜRKİYE'NİN BALKAN POLİTİKASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	34
2.4 BALKANLARIN TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ.....	40
2.5. BALKANLARDA TÜRK DIŞ YATIRIMLARININ DURUMU	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN BALKANLARDAKİ ETKİLERİ

3.1. YUMUŞAK GÜÇ OLARAK TÜRKİYE İŞBİRLİĞİ KOORDİNASYON AJANSI.....	53
3.1.1. Kuruluşu, Faaliyetleri ve Amacı	53
3.2. BALKAN ÜLKELERİNDEKİ YUMUŞAK GÜÇ FAALİYETLERİ	58

3.3. Balkanlardaki Yumuşak Gücün Türkiye Açısından Önemi..... 78

SONUÇ **81**

KAYNAKÇA..... **85**

KISALTMALAR

AB	European Union (Avrupa Birliği)
ABD	United States of America (Amerika Birleşik Devletleri)
A.G.E	Last name (Adı Geçen Eser)
AT	European Community (Avrupa Topluluğu)
IFBA	Inter Balkan Forum of Banking Associations (Balkan Ülkeleri Banka Birlikleri Forumu)
KOBİ	Small and Medium Business (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örg.)
OCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Aid (Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi)
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SSCB	Soviet Union (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)
TCMB	Central Bank of the Turkish Republic (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası)
TDP	Turkish Foreign Policy (Türk Dış Politikası)
TİKA	Turkey Cooperation Coordination Agency (Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı)
TSK	Turkish Armed Forces (Türk Silahlı Kuvvetleri)
TPAO	Turkey Petroleum Corporation (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı)
WFP	World Food Program (Dünya Gıda Programı)

TABLULARIN LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>S.No</u>
Tablo 1. Josep S.Nye' nin Güç Tipoloji	10
Tablo 2. Türkiye Dış Yardımlarının Balkan Ülkelerine Göre Dağılımı	45
Tablo 3. TİKA Ana Hizmet Birimlerinin Toplam Harcamalar İçerisindeki Oranları ...	65
Tablo 4. İki Taraflı Resmi, Kalkınma Yardımlarından En Çok Yararlanan Ülkeler.....	70

GİRİŞ

Uluslararası temaslar, ülkelerin sert kuvvet olarak tanınan ekonomik ve askeri kuvvet etkenlerine dayanan yumuşak güç olarak tanınan diplomatik ve kültürel güç etmenlerini kullanmak sureti ile faaliyetleri artırmış bir ortamda yürütebilmiştir. Çağımızda sert güç faaliyetleri ile değil kendi istekleri ile uluslararası aktrisler üstünde tesir oluşturmuş hileli yönlendirme yeteneği, daha etkili bir metot olarak ifade edilmiştir. Bu yetenek realist yaklaşımda olduğu gibi kuvvetin nitel veya fiziksel ya da fiziksel olmayan/nitel etkenlerini karışma vasıtası olarak kullanmaksızın uygulamayı içermiştir. Uluslararası temasların büyük bir bölümü ve karmaşık yapısı ülkeleri diplomatik ve resmi temasların ilerisinde siyasetlere ve kamu diplomasisine yönlendirmiştir. Globalleşme süreci sonucunda ülkeler kendi benliklerini daha yüksek bir duruma getirebilme düşüncesi ile türlü iletişim yöntemlerini kullanmıştır. Gerek uluslararası kamuoyu gerekse ulusal kamuoyu bakımından insani vasfı ön safta olan teşebbüsler en etkili imaj oluşturma metotları olmuştur. İnsani niteliği ön safta olan imaja yönelmiş girişimlerin başlangıcında ise insani tasarımlar ile işbirliği ve kalkınma için oluşturulan bağışlar gelmiştir. Dünyada yapılmakta olan kalkınma bağışları incelendiğinde ülkelerin bu hususta sahip oldukları avantaj ve fırsat hakkında bir bilgiye ulaşılabilir. OECD üyesi devletlerin 2011 senesinde yapmış olduğu resmi kalkınma bağışları incelendiğinde 30.745 milyar dolar bağışta bulunan ABD, 14.533 milyar dolar bağışta bulunan Almanya, 13.739 milyar dolar bağışta bulunan Birleşik Krallık, 12.994 milyar dolar bağışta bulunan Fransa ve 10.604 milyar dolar bağışta bulunan Japonya yer almıştır (www.oecd.org).

Devletlerin yumuşak güç taktikleri içerisinde edebiyat, eğitim, kültür-sanat gibi sahalarda yer alan burslar ve özendirme sağlayıcı bağışlar da yer almıştır. Türkiye devletinin iktisadi ilerlemelerine paralel biçimde milli variyat dış ve iç emniyet, eğitim gibi bir çoğu safta kayıt altına alınabilecek gelişmelere imza atmıştır. Netice itibari ile ülke dışında insani bağış etkinliklerini ve özellikle de kalkınma bağışları yükselmeye başlamıştır. Türkiye, 2010 senesinde 967 milyon dolar olan dış yardımı % 38.2 yükselişle 2011 senesinde 1.320 milyar dolara yükselterek Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) devletleri içerisinde dış yardımı en fazla yükselten devlet seviyesine çıkmayı başarmıştır.

Kalkınma bağışları, yardımı kabul eden devletler açısından sadece iktisadi ilerlemeye destek manasına gelmemektedir. Aynı şekilde bağış yapan devletlerle teknik, sosyal, eğitim ve kültür çoğu sahada işbirliğini de beraberliğinde getirmiştir.

Türkiye, İkinci Cihan Harbi'nin hemen arkasından girdiği Batı Bloku'nun tesiri sonucunda statükocu bir düzende hareket etmek zorunda kaldığı dış siyasetinde yenilemeyi gerçekleştirmek amacı ile Soğuk Harb'in bitmesini beklemiştir. Soğuk Harp şartlarının ortadan kaldırılmasıyla Orta Asya ve Kafkasya'dan Balkanlar'a kadar uzanan bir atmosferde kültürel ve tarihsel ilişkileri bulunan ülke ve cemiyetlerle yakın temasa geçme düşüncesi için bir imkân oluşturmuştur. Bu atmosferde kurulan ülkeleri hemen tanıdığı gibi o ülkelerin eğemezliliklerini sağlamlaştırılmaları için gerekli hamleleri atmaya devam etmiştir. Bu aşamada Türkiye'nin yakın bölgesinde tesirin kuvvet olabilmesi için kurumsallaşmış yumuşak güç faaliyetleri ile güçlendirilen destekli ve düzenli bir dış siyasete ihtiyaç duymuştur. Batı coğrafyasından dayanak gören Türkiye, kimi problemlerini halledememiş olsa da meşrutiyet tecrübesini yeni özgür ülkelerle paylaşmaya karar vermiştir (Karagül,2013,s.81).

Bu devletlere “model” biçimde gösterilen, Türkiye devleti'nin bünyesinde barındırdığı pozitif kıymetlerden meydana gelen yumuşak güç kendi coğrafyasında ve yakın bölgesinde faaliyetlerini yükseltmeye çalışmıştır. Türkiye'nin yaygın topluluklardaki faaliyetleri, önceden “ihmal edilmiş” bölgeler için bu alandaki münasebetlerin yeniden oluşturabilmesi bu kesimlerde bir giriş olmuştur. Türkiye yumuşak güç sürecini stratejik, iktisadî ve askeri sınırlarının yanında geçmişten gelen ve kültürel kıymetlerden meydana gelen yumuşak güç kaynaklarını kullanarak muvaffakiyet sağlamıştır. Bu adaptasyon, TİKA başta olmak üzere Kızılay, Türk Tanıtma Fonu, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Akraba Toplulukları benzeş dernek ve bünyelerin destekleri ile yürütülmüştür. Mezhepler ve etnisite mozaïği bulunan Balkan coğrafyası, Avrupa Birliği (AB), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya gibi ülkeler tarafından global ve mahallî jönlerin bölgeye alâkası sebebi ile ne mazide ne de günümüz de tek başına bırakılmamışlardır. Türk ve İslam uygarlıklarının derin tesirlerini harfiyen yitirmeden günümüze gelebilen Balkanlar, yakın tarihe kadar soykırım ve arbede biçimlerinin yaşandığı bir coğrafya iken, gelişen dünya jönleriyle varlık ve toleransın hükümran olduğu bir atmosfere değişim sürecinde azımsanmayacak bir tempoyla yükselmiştir.

Türkiye, derin geçmişten gelen, hissi ve kültürel temasları nedeniyle Balkanlarda barış, rahatlık ve kararlılığın sürekliliğini denetim süresinin önemli yönlerinden bir tanesi olmuştur. Türkiye hem ülke olarak hem de sivil kamuoyu seviyesinde Balkanlarda ekonomik, ticari, teknik, sosyal, insani, kültürel ve eğitim alanlarında çok çeşitli girişimler gerçekleştirmiştir. Araştırmada Türkiye'nin global özellikli yumuşak güç faaliyetine gelen TİKA'nın gerçekleştirdiği aplikasyon ve tasarımlar ve bunların Balkanlar'da tesirleri incelemelerini sürdürmüştür.

Tezin Amacı: Türkiye'nin güçlü tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğu ve Türk ve Müslüman nüfusun çoğunluklu yaşadığı Balkan devletlerine yönelik dış yatırımlarında ekonomik ve politik faktörleri analiz etmektir. Ayrıca, Türkiye'nin bu ülkelerdeki dış yatırımlarını inceleyerek, bölgeye yönelik uygulanan ekonomik politikanın bölge devletleri üzerindeki etkilerini tespit etmeye çalışmak ve aynı zamanda Balkanlarda uygulanan ekonomik politika ile dış yatırımlarımız arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktır.

Tezin Yöntemi: Bu çalışmanın modeli, genel olarak bakıldığında 'Anket, Survey' türünde bir "betimleme" modelidir. Amaç yönünden irdelendiğinde ise, bu çalışma, değerlendirme ağırlıklı bir çalışmadır.

Tezin Önemi: Çalışmamızda Balkanlar coğrafyası ve orada yer alan devletler ile Türkiye'nin resmi ilişkileri dışında kamu diplomasisinin kapsamına giren faaliyetlerini TİKA kanalı ile incelemek istedik. Bunu yaparken bu kurumların faaliyetlerini ve faaliyet alanlarını analiz edip etkilerini sonuçları ile ortaya koymaya çalıştık.

Tezin Varsayımı: Geniş bir literatür taraması çerçevesinde tarihsel olayların kronolojik olarak incelenmesi ve elde edilen verilerin yorumlanması benimsenmiştir. Çalışmada öncelikli olarak konuyla ilgili birincil veri niteliğindeki kaynak eserlerden, kitaplardan, dergi ve makalelerden yararlanılmıştır. Kosova tarihini kaynağından anlatabilmek gayesiyle de ağırlıklı olarak Arnavutça ve Türkçe kaynaklardan faydalanılmıştır. Konuyu zenginleştirmek için döneme tanıklık etmiş kişilerin eserlerinden de yer verilmiştir. Ayrıca mecbur kalınan noktalarda güvenilir internet adreslerinden de destek alınmıştır.

Tezin Bilgi Toplama Metodu: Konumuzla ilgili derinlemesine ve detaylı geçmiş çalışmalar incelenerek veriler elde edilmiştir. Çalışmamızla ilgili geçmiş dönemlerde yapılmış olan ve araştırmamıza yakın çalışmalar tespit edilerek araştırmamızda alıntı kaynak olarak kullanılmak üzere bilgiler alınmıştır. Veri toplarken kaynakçamızda belirtilen benzer makalelerden, kitap, dergi ve çalışmalardan yararlanılmıştır. Araştırmamızda yapılmış olan literatür taramaları araştırma konumuz ile ilgili olan kısımları ile birlikte kaynak gösterilerek kullanılmış. İntihal oranı ve ithaflar dikkate alınarak çalışmanın tamamlanması sağlanmıştır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Yumuşak güç kavramı ve bu kavramın stratejik şekilde kullanım türleri, dış politikada yumuşak güç ve Türk dış politikası, Türkiye İşbirliği koordinasyon ajansı (TİKA) kuruluşu, faaliyetleri ve amaçları gibi betimsel bilgiler üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, Balkanların uluslar arası sistemdeki yeri Türkiye'nin balkanlardaki dış politikası, dış politikaya etkileyen etmenler, Balkanlar'ın ülkemiz açısından önemi ile Balkanlara yapılan Türk dış yardımlarının durumu hakkında bilgiler sunulmuş.

Üçüncü bölümde, Balkan ülkelerinde uygulanan yumuşak güç faaliyetleri ve Balkanlarda uygulanan yumuşak gücün Türkiye açısından önemi üzerinde durulmuştur.

Sonuç bölümünde ise varılan sonuçlar ile bu sonuçlar doğrultusunda oluşturulan bazı görüş ve önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUMUŞAK GÜÇ ARACI: TÜRKİYE İŞBİRLİĞİ KOORDİNASYON AJANSI

Bu bölümde, Yumuşak güç kavramı ve bu kavramın stratejik şekilde kullanım türleri, dış politikada yumuşak güç ve Türk dış politikası, Türkiye İşbirliği koordinasyon ajansı (TİKA) kuruluşu, faaliyetleri ve amaçları gibi betimsel bilgiler üzerinde durulmuştur.

1.1. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI KAVRAM OLARAK YUMUŞAK GÜÇ

İnsanoğlunun en çok istediği güç farklı şekillerde tanımlanmıştır. “Güç hava gibidir, herkes ona bağlıdır, onunla ilgili konuşur fakat çok insan onu anlayamaz. Aynı zamanda güç aşk gibidir, herkesin onu denemek istemesi açıklamaktan ve ölçmekten daha basittir fakat bu onun gerçekliğini azaltmaz.” Joseph Nye Sert güç terimi hepimizin bildiği gibi; bir jönün iktisadî ve askeri imkânlarını kullanarak ayrı bir jön yada jönlerin hareketleri içerisinde de yenilik yapabilme yada güç oluşturabilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Bunları yapabilmek için de kandırmalara (havuç) yada gözdağına (sopa) ihtiyaç var demiştir (Nye, 2005:14).

Yumuşak güç kavramının teorileştirilmesindeki yetersizliğe yönelik yapılabilecek eleştirilerin bir kısmı da genel olarak davranış spektrumunda ele alınan güç uygulamasındaki davranış biçimleri ile ilgilidir. Bunları kabaca üç farklı biçimde ele alabiliriz.

İlk olarak Nye’in ileri sürdüğü davranış spektrumu, cezbetme davranışı ile emretme davranışı arasındaki davranış şekilleri yarı yumuşak güç ve yarı sert gücü ifade eden bir durumu ifade etmekte böylece bizatihi kendisi bir muğlaklık yaratmaktadır. Aynı durum kaynaklar açısından da geçerlilik arz etmektedir (Vuving, 2009: 5-7).

İkinci olarak güç davranışları ve yelpaze içerisinde işgal ettiği yer teorik çerçevenin oturtulmasında önemli bir yer işgal etmesine rağmen, bu maksatla oluşturulan tablo bizatihi kendisi muğlak bir görüntüye sebebiyet vermektedir. Nitekim Nye, 2004 yılındaki çalışmasında, yumuşak güç davranış biçimlerini gündem yaratma ve cazibeye dayandığını, sert güç davranış şeklinin ise zorlama ve ikna yöntemlerine

dayanabildiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda zorlama davranışı kaynak olarak baskı ve yaptırım vasıtalarına başvurmakta, ikna davranışı ise kaynak olarak rüşvet ve ödeme vasıtalarına yönelmektedir. Burada sert güç davranış spektrumunda gösterilen ikna davranışı, irdelenmesi gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Nye’in güç kaynakları kuramı doğru kabul edildiği takdirde kişilerin ikna süreci ekonomik güç kaynaklarını kullanmak suretiyle olabileceği gibi, tercihlerin mantıksal boyutunun değiştirilmesi suretiyle de olabilmektedir. Eğer ikna süreci Nye’in ifade ettiği gibi ekonomik kaynaklar kullanılarak gerçekleştirilmişse, bu durumda hedef aktörün davranışındaki şartlar değiştirildiğinden sert güç tanımlamasına uygun olarak, “razi etme veya rıza göstertme” kavramlarının kullanılmasının daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Eğer ikna sürecinde kullanılan kaynaklarla, hedef aktörün davranış şekli kendisinin de arzu ettiği ve mantıksal/fikirsal uyumun sağlanabildiği bir noktaya taşınabilmişse, ikna etme kavramının kullanılmasının daha uygun olacağını ifade edebiliriz. Bu durumda da “ikna etme” davranışının yanına çekme davranış spektrumuna kaydığını, dolayısıyla sert değil bir yumuşak güç davranış şekli olduğunun ifade edilmesinin daha uygun olacağını belirtebiliriz (Nye, 2005: 16),

Nitekim Nye (2011: 20–21), yapılan eleştiriler doğrultusunda davranış spektrumundaki emir davranışını, yaptırım, ödeme, tehdit ve en uçta zorlama ile birleştirirken; kendine çekme davranışını ise gündem yaratma, ikna ve en uçta cezbetme davranışı ile birleşecek şekilde geliştirmiştir.

Üçüncü bir eleştiri olarak ifade edilmesi gereken diğer bir husus da Nye’in Tablo I’de genel hatları ile ortaya koyduğu yumuşak ve sert güç tanımlamasında ifade edilen kaynak türleri de esasen uygun bir ifade türü değildir. Zira en uygun kaynak olarak ifade edilen baskı ve yaptırım ifadesinin, yukarıdaki şema esas alındığında bir davranış türü olarak ifade edilmesinin daha uygun bir yaklaşım olacağını düşünmekteyiz.

Aktrislerin kuvvet uygulama maksatları istediklerini yerine getirebilme düşüncesi ile ilgidir. Kimi zamanlarda muvaffakiyetli olabilmeleri için aktrisler gözdağı ya da kandırma yöntemlerine gerek duymadan da bunu gerçekleştirebilme kabiliyetine maliktirler. Joseph Nye, bir oyuncunun sopa ve havuç taktiğine gerek duymadan, işbirliğinde bulunarak ve ya diğer pozitif düşünülebilecek etkenleri kullanılarak düşündüklerini gerçekleştirebilmesini, yumuşak güç şeklinde tanımlamıştır. Yumuşak güç, hareket spektrumu olarak gündemi oluşturma, cazibesi ile etkileme ve

yanına çekmeyi kullanır. Kuruluşlar ve kurum, ekonomik, siyaset ve kültürler yumuşak gücün önde gelen referansları içerisinde yer almıştır.

Yumuşak güç terimini Joseph Nye, ilkönce bin dokuz yüz doksana senesinde, ABD'nin düşmekte olduğu tezini münakaşa 'Bound to Lead' isimli eserinde ortaya koymuştur (Nye, 2005, s.7). Nye bu terimi ileriye sürüldükten sonra ifade, uluslararası temaslar alanında çok fazla tartışılmış, yumuşak güç kavramı algılanmamış ve çoğu filozof yumuşak gücü değişik biçimlerde tanımlamıştır. Mevzuyla alakalı incelemeler yapan mekteplerin savunduğu görüşe göre, terimin anlaşılmasının nedenleri içerisinde bu terimin kuramlaştırılmaması, terimle alakalı akademik arıtma eksikliği ve analitik bulanıklıktır (analytical fuzziness) (Vuving, 2009).

Terimin ifade edilememesinin diğer nedenleri içerisinde ise; kuvvetin referanslarının hareketlerle karşılaştırılması problemidir. Kuvvet her zaman kaynaklarına göre düşünülmüş, örneğin kolayca yumuşak gücün varlığını ispatlayabilmek ve kullanılan kaynağın yumuşak olması gereklidir denir ki; bu kuvveti daha müşahhas ve değerlendirilebilir kılmıştır. Bu da konsept mevzusunda mana karmaşasına neden olmuştur. Lakin diğer bir hakikat de kuvvetin, kaynakları olmaksızın değerlendirilmemiş olmasıdır. Yumuşak güç terimindeki problem, sert kaynakların (iktisadî, askeri) kimi hallerde yumuşak güce biçim teşekkül edebileceği; yumuşak kaynakların da (siyaset, politik değerler, kültür-tarih) sert güce örnek teşekkül edebileceği hallerin olabileceğidir. Joseph Nye ve Keohane; kaynaklarla kuvvetin farksızlaştırılmaması gerektiği düşüncesinde olan insanlardır. Nye'in meşhur ifadesine göre kuvvet, başkalarının tutumlarını, istediğimiz netice istikametinde tesir edebilme kabiliyetidir (Nye, 2004, s.2). Joseph Nye'in gücü; kaynakları bakımından daha düşsel ve edimsel etkenlerle, aynı şekilde gücü netice mihraklı araştırmış olduğunu söylemek doğru olacaktır. Nye, yumuşak gücü ortaklık sağlayabilecek ve çekicilik etkenlerini kullanmak şartı ile talep ettiklerini yaptırabilme olarak ifade etmiştir. Bir başka ifade ile dolaylı biçimde taleplerini yaptırabilme olarak gücün ikinci yüzüne söyleyiş yapmıştır. Güç kullanırken baskı, havuç sopa yaklaşımı yoktur. Örneğin başkaları bir devletin törel değerlerine, zenginlik seviyesine yada irfanına hayran kalıp o devlette kalabilmek ister ve o devletin kıymetlerini takip etmiştir. Bu gücün bir diğer yüzüdür ve kimi hallerde bu kuvvet fark edilmemiştir.

Bir başka ifade ile yumuşak güç farklı insanların taleplerini kendi arzularını çerçevesinde de lanse edebilme biçimi olmuştur. Joseph Nye, sert güç ile yumuşak gücün

arasında bir bağ olduğunu ifade etmiştir. Birisi başkalarının hareketlerini tesir altına alarak maksatlarına ulaşma bilme kabiliyetinin iki değişik biçimidir. Yumuşak güç ve sert güç arasında bulunan fark ise gerçekleştirilen metodun ve kaynakların edimselliğidir. Sert kuvvet için ekonomik ve askeri kuvvet kullanılırken, yumuşak güç için daha yumuşak etkenler kullanılmıştır. Lakin kimi hususlar da kuvvetli aynı biçimde bir çekim kaynağı da olabilmıştır. Askeri ve ekonomik bakımdan ricat eden bir ülke enternasyonal gündemi biçimlendirme kabiliyetini yitirebilir (Nye, 2003, s.12). Yumuşak gücü elinde bulundurabilmek için meşruluk mühimdir. Eğer bir devlet kuvvetini ve gayelerini farklı kişilerin gözünde meşrulaştırabilirse çok daha az bir kuvvetle karşılaşabilir. Sert güçte en mütenasip referanslar olarak baskı, müeyyideler, tediyeler ve yiyicilik mühim haldeyken, sert gücün hareket çeşitlilikleri de zorlama, emir inandırmalıdır. Yumuşak gücün en önemli referansları ise, kıymetler, kültür, siyasetler ve kurumlar olarak belirtilirken hareket spektrumu, gündem oluşturma, kendi tarafına aldırma ve cazibedir. Giulio Gallarotti, kolay olarak yumuşak güç mevzu bahis ise referansların ise de yumuşak, sert güç ise referansların da sert olduğu tezine dayanmıştır. Lakin bu durumun zıttı haller de bulunabileceğini belirtmiştir. Yumuşak güç ile sert güç devamlı olarak birbiriyle ilişki halindedir ki, yumuşak güç kaynak şartlarını kimi hallerde sert gücü yükseltip alçaltabilirken, aynı biçimde sert güç kaynak koşulları da yumuşak gücü tesir altına alabilir ve dolayısıyla sert güç ve yumuşak güç karşılıklı olarak birbirlerini pozitif yönde ya da negatif biçimde tesir altına almıştır. Örnek verilecek olursa kuvvetli bir pozitif imge, müttefik sayısını çoğaltarak devletin müdafaa kuvvetini artırırken, her hangi bir engellemeye karşı kuvvetli bir himaye ve askeri kuvvette de devletin imajını yükseltmiştir (Gallarotti, 2011).

Gerçekçi düşünürlerden Waltz, güçlü askeri bir ekipmanın ve askeri muvaffakiyetlerin, devletin diğer devletler neslindeki halini artıma güvencesi bulunduğunu sıklıkla ifade etmiştir. Gilpin, soğuk harp dönemi sonunda Amerika'nın iktisadi kuvvetini artırmakla birlikte sert gücüne de önemsedığinin, sert gücünün hâlinin iyi olması sonucunda bir devletin model devlet olarak gösterilebileceğini sık sık vurgulamıştır (Gallarotti, 2011).

Yumuşak gücün kuramlaştırılması hususunda araştırmalar yapmış olan Geun Lee yumuşak güç faaliyetini beş madde şeklinde sıralamış ve yumuşak gücün, askeri ya da iktisadi gibi sert referanslarla değil, ülkenin imajı, kuramlar, söylenişler, görüşler, eğitim, kültür, örfler, millî yada global ifadeler gibi yumuşak kaynaklarla yerine

getirildiğini ifade etmiştir. Lee'nin ifade ettiği bu kurama göre yumuşak güç yada sert güç baskılayıcı yada işbirlikçi olmuştur. Birbirleri içerisindeki izolasyon kaynakların kullanılma biçiminden doğmuştur. Yumuşak güç kaynakları değerlendirdiyse neticenin yumuşak güç olduğu söylenilebilir, sert kaynaklar değerlendirildiğinde ise netice sert güç şeklinde ortaya çıkmıştır. Joseph Nye'in, yumuşak gücün tesir altına alma, konsorsiyuma dayanma ve faaliyete geçirme etkenlerini ön plana çıkarmışken Lee, kaynakları ön plana çıkartılmış ve Joseph Nye ile mühim değişiklik olan yumuşak gücün baskılayıcı ve sert gücün konsorsiyuma dayalı olabileceği düşüncesini öne sürmüştür (Lee, 2011; Nye, 2005). Yumuşak güç kuramı üstünde incelemeler yapan bir diğer araştırmacılardan olan Alexander L. Vuving, Nye'in 'diğerlerinin taleplerimiz doğrultusunda taleplerini oluşturma bilme betimlemesine, başkalarının taleplerinin kuvvetli bir talep veya zorunlu bir kabul etmemiş olması gerektiği hususunda dikkat çekmiştir. Böyle hallerde yumuşak güç teriminin 'başkalarının, talep ettiğimiz biçimde diğerlerinin isteklerini yönlendirebilme ya da isteklerini kabul ettirmeye çabalama' biçiminde olması gerektiğini özellikle vurgulamıştır (Vuving, 2009, s.9).

Lakin farklı insanların taleplerinin kuvvetli bir talep ya da durgun bir benimseme kabul edilip edilmediği, çoğunlukla da kati olmamakla koşulu ile birlikte, bunun anlaşılması zor bir olay olmuştur. Terim olarak yumuşak güç, kullanılma biçimi ve kaynakları açısından farklı yazarlar tarafından değişik biçimlerde değerlendirilip kuramlaştırmıştır. Düşünce birliğine varılamayan en mühim hususlardan birisi kaynaklar olduğu ortaya çıkmıştır. Joseph Nye, yumuşak gücün kuramını tamamı ile ortaya koymamıştır lakin kuramlaştırmak için yumuşak ve sert kaynaklar olarak ayrıldığı hallerde de mana karmaşıklıkları meydana gelmiştir. Önceden de ifade edildiği biçimde yumuşak güç uygulanmasın da kimi hallerde sert güç kaynaklarının uygulanabilici, yumuşak güç kaynaklarının ise kimi hallerde sert güç kaynağı olması halidir. Kuramı, manası ve beyanatıyla alakalı düşünürler, ortak bir payda da görüş birliğine varmaz iken, yumuşak gücün çağımızdaki kıymeti, hakikatliği ve elde tutulmasını mühim olası hususunda aynı düşüncede olmuşlardır.

Tablo 1
Josep S.Nye' nin Güç Tipoloji

		Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
SERT GÜÇ	Askeri Güç	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zorlama ▪ Caydırma ▪ Koruma	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tehdit ▪ Kuvvet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zorlayıcı diplomasi ▪ Savaş ▪ İttifak
	Ekonomik Güç	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Teşvik ▪ Zorlama	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Para verme ▪ Yatırım	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yardım ▪ Rüşvet
	YUMUŞAK GÜÇ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hayranlık uyandırma ▪ Gündem yaratma	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Değerler ▪ Kültür ▪ Politikalar ▪ Kurumlar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kamu Diplomasisi ▪ İki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Kaynak : (Nye, 2005,25)

İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda kamuoyu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek (633 Sayılı DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun) olarak görev çerçevesi çizilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, kuruluşundan günümüze kadar belirlenen esaslar dairesinde hizmet alanlarında önemli yeniliklerin ortaya çıktığı görülmüştür (Erşahin, 2015, s.126). Klasik diplomasi araçlarını yanı sıra global trende de bağlı olarak yumuşak güç unsurlarının da kullanıldığı yeni dönemde alışılmadık bir oyuncu olarak Diyanet İşleri Başkanlığının da kullanıldığını gözlemlenmiştir

TİKA'nın Dışişleri Bakanlığı'yla işbirliğinde yürüttüğü kalkınma yardımları projeleri ile insani yardım amaçlı yurtdışı faaliyetlerini artıran Kızılay'ın katkıları da önemli rol oynamıştır (Karagül, 2013, s. 87). Kızılay bir yardım kuruluşudur. Savaşta ve barışta halkın kara gün dostudur. Yumuşak gücün bir diğer önemli unsuru ise Türkiye Maarif Vakfıdır, Türkiye Maarif Vakfı kültür ve medeniyet etkileşimi ortak iyiye ulaştıracak bir yol olarak gören Türkiye'nin uluslararası eğitimde dünyaya açılan kapısıdır.

1.1.1.Yumuşak Güç Stratejisi Yumuşak Gücün Kullanımı

Ülkeler emniyetlerini sağlayabilmek, oluşabilecek tehlikelere karşı önlem almak ve talep ettikleri sonuçlara ulaşabilmek için askeri güçlerini kullanmışlar. Ekonomik gücü kullanmak da devletler açısından çoğunlukla sonuçları kısa zamanda alınır bir güç uygulanması olmuştur. Ne var ki yumuşak gücü kullanmak zahmetli ve meşakkatli bir süreçtir, bunun için yumuşak güç zaman isteyen ve alıcı kitlesinin kabul

etmesine bağlı olan bir durumdur. Yumuşak güç kaynaklarını uygulamak, sert güç kaynaklarını uygulamaktan daha ağır, daha geniş ve uzun bir zaman isteyen bir süreçtir.

Bu uzun ve sıkıntılı süreçte yumuşak kuvvetin kullanımının muvaffakiyetli olduğu zamanlarda ortaya çıkan kazanımlar daha daimi ve uzun metrajlıdır. Daha önceden bahsettiğimiz hususlarda da söylediğimiz gibi, tarih ve kültür değerler, ülkenin yürüttükleri dış ve iç siyasetler, kurumlar, ekonomik gelişmişler, sanat, bilim ve edebiyatta gelişmişlik gibi etkenler, yumuşak gücün mühim referansları içerisinde gösterilmiştir (Kalathıl,2011). Dış siyasette bu kaynakları uygulayarak yumuşak güç taktiği uygulaya bilmenin birtakım standart yöntemleri vardır. Global yada mahallî kural sayılabilecek koşullarda kıymetlere sahip bulunmak ve bunları dağıtmak bilinen kişiler veya kahraman karakterler kanalıyla bildirimler göndermek, millî ya da global olmak üzere, kamuoyu üzerinde tesir oluşturacak söylemler yapmak bunların sadece birkaçıdır (Lee, 2018, s.9-10).

Her devlet bir grup yumuşak güç koşullarını kendi yapısında bulundurur ve devletler bu şartlar kanalı ile ülkelere en mutabık sayılabilecek yumuşak güç stratejilerini oluşturmuşlardır. Bu vaziyetlere istinaden alıcı devlete nüfus temin edebilmek asıl maksattır ve karşı ülkeye pozitif mesajlar sunmak, oluşan mesajlar neticesince tesirli sonuçlar almak öncelikli hedefi olmuştur (Kroening ve diğerleri, 2010).

Devletlerin yumuşak güç olarak sergiledikleri tutumlar alıcı devletin görüşlerinde müspet ya da menfi duyular oluşturmakta ve yapılan çalışmalar sonucunda tesirli mesajların, alıcının görüşleri müspet biçimde tesir ettiği gözlemlenmiştir. Yumuşak gücün muvaffak olabilmesindeki etmenler yollanan iletilerin kaynağı, iletilerin içeriği ve alıcı ülke üstünde ortaya çıkan etmenlerden oluşmuştur. Bu nedenle yumuşak güç uygulanırken ülke, sahip bulunduğu yumuşak güç kaynağını, kimi alıcı ülkeler tarafından kullanabilirken, kimi devletler ise kullanamamaktadır ki, bu durum alıcı devletin bu süreçteki alaka sahasını üstünde önem arz etmiştir (Kroening ve diğerleri, 2010,s.415).

Her devletin kendisine stratejilerine göre yumuşak güç kullanma durumu bulunduğu gibi Geun Lee'ye göre umumî olarak kullanılan yumuşak güç taktikleri şu şekilde sıralanmıştır:

İstikrar platformunun ilerletilmesi için devletlerin kendi imajlarını meydana getirilebilmeleri yâda manipüle etmeleridir. Örnek verecek olursak Almanya ve Japonya'nın ikinci cihan harbinden sonra emperyalist bir siyaset düzeni uygulamaları ve bu iki ülkenin ilkel düzeyli imajlarını tashih için daha barışçıl siyasetler uyguladıkları görülmüştür. Almanya'nın diğer Avrupa devletleriyle birleşmesi ve Japonya'nın Asya topraklarında gözdağı verebilmek düşüncesi için askerileşme giderlerinin düşürülmesi ve bizzat kendisini yasaklaması gibi.

Başkalarının imajını zedelemek amacıyla alıcı devletlerden dayanak oluşturma: Örneğin ABD'nin Sovyet Rusya'sını 'düşman imparatorluğu', İran, Irak ve Kuzey Kore'yi ise 'şeytan üçgeni' olarak isimlendirilmesi.

Ağ tesiri taktiği olarak isimlendirdiği taktik ise, ağ tesiri oluşturarak devletlerin, alıcı (hedef) devletlerin de alışkın olduğu, bir diğer ifade ile kabul etmiş olduğu kurallar davranış ve tutumları devlet üstüde genişletmektedir. Örneğin ABD'nin İngilizce dilini ulusallaştırılması, devletlerin neo liberal, demokrasi etkenlerini kullanmaları.

Kahraman ve ünlülerin kullanılması stratejisi: Dünyaca tanınmış, alanlarında ün yapmış kişilerin hükümetleriyle işbirliği içerisinde evrensel değerlere uygun modeller oluşturmaları, yorumlar yapmaları ve örneğin yardımda bulunmaları (Lee, 16.11.2018:9-10)

Yumuşak güç terimi kullanılmadan önce de tarihtede yumuşak güç olgusunun yer aldığına dair numuneler bulunmaktadır. Örnek verecek olursak Fransa devletinin kültür politikası ve dilini siyaset dili durumuna dönüştürmesi. Birinci Cihan Harbinin ortaya çıkması ile birlikte devletlerin amaçlarının telkinini yapmak düşüncesi ile bürolar oluşturması, soğuk harp zamanında SSCB ve Amerika'nın öğretilerini yaymak ve destinasyon devletleri taraflarına çekmek düşüncesi ile iktisadi avantajlarını ön plana çıkarmaları. Ülkeler hedef devletlerin gözünde durumlarını pozitif açıdan yükseltmek için, iktisadi ilerlemeye destek uygulamaları oluşturmakta, dış siyasetlerin de yapıcı, etkin bir taktik seyretmektedir. Kamu siyasetlerine hedef alan istikamette harcamalar da bulunan devletlerin imajları olumlu bakımda yükselmekte, bu da amaçladıkları nitelikleri elde etme olanaklarını yükseltmektedir.

Sanat, eğitim, edebiyat hususlarında ülke tarafından sağlanan dayanaklar, yeterli başarıyı sağladıkları herhangi bir konu üzerinde yapılan ödemeler ve bunun dünyaya lansmanı bir başka yumuşak güç taktiği olmuştur. Çağımızda artan yumuşak güçlerinden birisi olan Çin ise, dış siyasetlerin de iktisadi ve insani destekleri kullanmaktadır. Çin'in yumuşak güç politikasını araştıran Joel Wuthnow, gelişen bir iktisadi güç olan Çin'in "bilimsel sosyalizm", "barışçıl bir yükseliş" ve "ahenkli bir dünya" ifadelerini imajını pozitif açısından gelişen ve yumuşak gücünü yükselten değerler olarak öne sürmüştür (Wuthnow, 2008, s.2). Çin'in yumuşak gücü ve stratejisi üzerinde duran Kalathil ise Çin'in dış siyasetinde ki yumuşak güç hipotezleri olarak dış mevduatların, beşeri bağışların ve barışçıl varyasyon programlarının, diplomasinin, çok yönlü bağlantılarının olduğunu ortaya atmıştır. Yumuşak güç, yabancı aktrislerin hareketlerine tesir eden etkenler, kültürler, dış politika uygulamaları ve diğer etmenlerle ilerleyen ilişkilerin şekli (Özev, 20.03.2012) olması nedeniyle Türkiye'nin yumuşak güç uygulamaları da araştırılırken kültürel etkileşim uygulamaları önem kazanmaktadır. Dış siyasette barış içeren metotlar kullanmak ve etken bir siyaset takip ederek takvimi oluşturmak yumuşak güç uygulama biçimlerindedir (Nye, 2005).

Bu biçimde Türkiye'nin bölgesindeki problemlerle alakalı olmasını ve düzen kurucu bir görev üstlenmesi Türkiye'nin yumuşak güç taktiği olarak ifade edilebilmektedir (Oğuzlu, 2011). Paralel biçimde öteki büyük jönler olan Çin, ABD soğuk harp zamanının da SSCB gibi çoğu jönlerin müracaat ettiği iktisadi yumuşak güce örnek teşekkül edebilmesi düşüncesiyle Türkiye'nin bu yöndeki ekonomik-insani yardımları ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin yüklenmiş olduğu bu düzen-kurucu görev ve iktisadî-insani bağışlar, Lee'nin 'kendi karakterini oluşturma ya da manipüle etme' taktiği ve düzen kurabilme görevinin ağ tesirli taktiğine' örnek teşekkül ettiği görülmektedir.

1.1.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı: Strateji ve Uygulamalar

Türk dış siyaseti genel hatları ile araştırıldığında da, Türk dış siyasetine tesir eden etkenler olarak tarihsel, kültürel ve stratejik etmenler ön plana çıkmaktadır (Aydın, 2004). İç ve dış dinamiklere göre farklılaşan Türk dış siyaseti, her devirde Statükoculuk ve Batıcılık olmak üzere iki taban maddeye dayandırılarak yürütülmüştür. Bu ilkeler konjonktürle ve Dış Siyasette Yumuşak Güç terimi ve Türkiye'nin Yumuşak Güç uygulaması 31 yapısal etkenlere göre biçimlenmiş, bu etmenler ise geçmişten gelen arka

plan ve evvelce uygulanan hazır kaynaklara göre biçimlendirilmiştir. Türk dış siyasetinin biçimlendirilmesinde Gazi Mustafa Kemal'in dış siyasetindeki kuram ve çabukluğunun devasa etkileri bulunabilmekte ve Türk dış siyasetinin biçimlendirilmesinde Kemalizm'in etkileri göze çarpa bilmektedir. Türk dış siyasetinde yumuşak güce örnek teşekkül edilebilecek ve Türkiye'nin yumuşak güç etkenleri diyebileceğimiz metotlar ise kültürel tesir uygulamaları, dış siyasette düzen-kurucu görev ve iktisadi-insani bağışları olmaktadır.

1.1.2.1. Kültürel Etkileşimin Faaliyetleri

Yumuşak gücün referansları olan siyasi değerler, kültür ve meşruiyet kazandırılmış siyaset (Nye, 2008,s.94–110) olması nedeni ile bir dış siyaset kanalı olacak kültürün kullanılması sıkça ortaya çıkan bir hal olabilmekle birlikte Türkiye'nin de müracaat ettiği metotların başında gelebilmektedir. Kültürel tesir uygulamaları derken amacımız; kamu siyasetine yöneltilen programlar, talebe yenilik programları, talebelere sağlanan maddi imkânlar, turizm, eğitim, bilim gibi hususlarda kaydedilen gelişmeler, dünyayla olan işbirliği, bu anlamda gerçekleştirilen projeler, kısacası Türkiye'nin, dilinin, kültürünün ve Türkiye'nin tanıtılmasına katkı sağlanabilecek uygulamalar değerlendirilmektedir. Türkiye'nin bu istikamette atmış olduğu adımların en başında kamu siyasetini ilerletmek için Kamu siyasetini Koordinatörlüğünü oluşturması söylenebilmektedir. Türkiye'nin en mühim jeopolitik özelliklerinden olan coğrafi yapısı, yumuşak güç referansı olarak uygulanmakta, turizmin ilerlemesi için yapılan mevduatları yükseltmektedir (Türkiye Kültür ve Turizm bakanlığı, 2018). Lansman için ayrılmış olan bütçe 2011 senesi itibariyle 155 milyon TL dolayındadır. Toplumlararası lansman uygulamaları, bir devletin dünyadaki duruşu, saygınlığı, imajı ve netice itibari ile de amaçlanan dış siyasetinin tesiri açısından, mühim bir görev almaktadır. Bu nedenle, devletimizde Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, tanıtma uygulamaları ile alakalı bulunan tüm kuruluş ve kurumlar, sivil kamuoyu sendikaları, özel sektör ve akademik bölgeler halinde araştırmalar yapmaktadır (Türkiye Dışişleri bakanlığı,2018).

Türk dilinin, sanatının, kültürünün lansmanı ve aynı şekilde ülke dışında yaşayan Türk yurttaşlarının yaşadıkları coğrafyaya uymalarına katkı sağlayabilmek ve neticesinde ikili münasebetlerde başarılı olabilme düşüncesi ile ülke dışında Türk kültür merkezleri kurulmuştur. Türk kültürünün, sanatının ve dilinin lansmanının mühim bir

alana sahip olduğu çağımız Türk Dış Siyasetinde, bu hususla alakalı olarak en çok tesirlikte bulunan kuruluşların Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA olduğunun önemle vurgulanmalıdır. Bu bağlamda sözleşmeli fakültelere profesörler yollanmakta ve Türkiye'deki üniversitelere de akademisyenler kabul edilmekte olan Türkoloji tasarısı da mühim bir yer tutmaktadır. Kültürel etkileşim çalışmalarının da mühim bir alanı kaplayan bir diğere husus ise Türkiye'nin içinde yer aldığı öğrenci değişim aplikasyonlarıdır. Erasmus öğrenci değişim varyoslarının başlıca olduğu bu çalışmalarda, Ülkemizden talebelerin gelmesi ve Ülkemize yurt dışından öğrencilerin başvurusuyla kültürel değişim şartları oluşmakta, bu da dilimizin ve kültürümüzün yayılmasına imkân oluşturmaktadır. Ülkemizde yayın yapan dizi ve filmlerin Türk kültürünün gelişmesine mühim bir desteği olmuştur. Birleşik Devletler muhabiri, Nadia Bilbassy, Müslüman camiasının arzularını ve akıllarını kazanmanın, Türk dizi ve filmlerinin muvaffakiyetini görerek, bunun olanaksız olmayışını anlayabildiklerini ifade etmiştir. Türk yıldızlarının, Arap camiasının gönlünü, büyük bir nispette kazandığını ve bunun da 'Türkiye'nin yumuşak gücü' olduğunu belirtmiştir (Bilbassy, 2010).

Ortadoğu'da yayımlanan Türk dizi filmlerinin izlenebilme popülaritesinin Batı Balkanlar, Yunanistan ve Yakın Doğu'ya kadar gitmesi, Türkiye'nin değişim panosunu mühim ölçüde tesir etmiş, turizmden ticarete, yumuşak gücünün yükselmesine imkân sağlamıştır. Türk Kültür ve Turizm Bakanlığının bir araştırmasına göre, Türk yapımlarını satın alan devletlerden gelen turistlerin sayısı, son beş yılda yüzde 12 yükselmiştir (Milat, 2012), Ortadoğu haricinde ise en çok tercih eden devletler listesinde Türkiye, Fransa'dan sonra gelerek ikinci sıraya gelmiştir (Alphan, 2011).

1.1.2.2. Dış Politikada Düzen ve Kurucu Rol

Türkiye'nin yumuşak güç tutumlarında, en çok müracaat ettiği protokollerden birisi, son zamanlarda etken olarak devam ettirdiği, bağdaştırıcı ve çok yanlı dış siyasetidir. 11 Eylül terör saldırısından itibaren küresel terörizmin gündeme gelmesi ile birlikte önem kazanan Doğu ile Batı arasındaki jeostratejik ve stratejik ehemmiyet dolayısıyla girilen medeniyetler ittifakı programında ki görevi (Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2018) ve sorunlu bir bölge olarak bilinen Ortadoğu ile Batıdan değişik olan temasları bünyesinde devam ettirdiği yapıcı siyaset ve bu manada Türkiye'nin, Batı, Doğu ve ABD açısından kazandığı önem, bu istikamette vurgulanması gerekli bir husustur. Türkiye 'Medeniyet Derinliği' (Duran, 2009, s.389) bağlamında, kültürel ve

tarihsel yakınlık bulduğu sahalar olan Kafkaslar, Balkanlar, Ortadoğu ve genel olarak Orta Asya'da ki uzun sürmüş ve sürmeye devam eden arbedeler ve anlaşmazlıklarla yakından alakalı olabilme ve arabulucu siyaset politikası yürütmektedir. Suriye ile İsrail, Afganistan ile Pakistan ve ABD-Batı ile İran arasındaki problemlerle alakalı olup, etkin ve yapıcı bir dış siyaset izlemesi, Türkiye'nin potansiyel yumuşak güç olabilme isteğini göstermektedir (Fotiou ve Triantaphyllou, 2010, s.99). Türkiye, Kafkasya'nın stabilizasyonu hususundaki çıkarları bünyesinde de aynı yapıcı siyaseti devam ettirmiş, Rusya'nın Gürcistan ile olan bağdaşmazlıkta ki siyaseti, Ermenistan'la temasların düzeltilmeye çalışılması, Çin'in Uygur Türkleriyle olan probleminde üstlendiği arabulucu görev, bunlara örnek olarak gösterilebilir (Fotiou ve Triantaphyllou, 2010, s.99). Türkiye uluslararası politikasında üstlendiği çatışan taraflar arasındaki yapıcı görevini toplumlararası derneklerle de desteklemiş enternasyonal gruplarla işbirliği içinde olabilmüş bu dış siyasetini meşrulaştırmış, arabulucu görevini basitleştirmiş ve yumuşak gücün mecburîlerinden olan "meşruiyetliği" kazanmıştır. Türkiye'nin, komşularla sıfır sorun, çok taraflı dış siyasete, güvenlik-demokrasi arasında denge kurmak, kuşak kesimlerde düzeni sağlayabilmek gibi kurullarla izlediği dış siyasetinin, çevre devletlerle örnek teşekkül etmesi de, yumuşak gücüne vurgulamaktadır. Türkiye'nin 2000'lerden ve bilhassa 2003 yılı sonrasında, artan Ortadoğu'daki problemlerle alakalı olması ve etkin, arabulucu dış siyaset sergilemesi, iktisadi ve politik gelişimin bir muvaffakiyet olarak görülmesi ve kültürel tesirin bir neticesi olarak coğrafyada yükselen çekiciliği, neticelerini ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin 2003'te ABD'nin Irak'a müdahalesini desteklememe takdiri ile başlayan süreç (Altunışık, 2011), komşularla sıfır sorun ilkesi ve uygarlık derinliği olarak isimlendirilen, ortak kültür ve tarihe sahip devletlerle ortaklık ve temaslarının artması kaideleri çerçevesinde düzelen münasebetlerle süregelmiştir. Arap Baharı'nın ortaya çıkması ile birlikte, bölgeyle ve bilhassa Suriye iktidarıyla kopan temasları sebebiyle sekteye uğramış, lâkin bu değişimde daha yoğun mana kazanan Türkiye'nin Ortadoğu'daki yumuşak gücü, değişik bir format kazanmıştır. Türkiye'nin, İsrail-Arap uyuşmazlığı hususunda takip ettiği siyaset, en çok çaba harcadığı sorunlardan olmuştur. Türkiye, dış siyasetinde İran ile Batı arasındaki nükleer buhran sebebiyle, diplomasi yoluna gidilmesi hususunda bir taktik izlemekte, bu mevzu da, TDP'sında mühim bir alan işgal etmektedir (Kirişçi, 2010, s.10). Bu siyasetleri sebebi ile, 2009–2010 senelerinde Arap devletlerinde yapılan TESEV kamuoyu incelemeleri Türkiye'nin coğrafyadaki popülerliğinin yükseldiğini göstermektedir (Altunışık, 2011)

1.1.2.3. Ekonomik Kalkınma ve İnsani Yardımlar

Dış bağışlarının, soğuk harp zamanının da, SSCB ve ABD'nin, iktisadi açıdan güçsüz olan devletleri, düşünüşel bakımdan kendi alanlarına çekebilmek için kullanmış oldukları bir metot olmuştur. Devletler, ilerlemiş ülkelere yardımda bulunurken, kendileri açısından da iktisadi, politik ve stratejik yararlar sağlamaktadır. Bağış alan devletler, her daim bağış veren devletlerin ihracatlarına talepli olmaktadır. Bu sebeple umumiyetle devletler, kültürel ve tarihi bakımdan ülkelerine yakın gördükleri coğrafyalara bağışta bulunur ve bu şekilde ruhsal yaklaşıma sağlamaktadırlar.

Türkiye, geçmişinde hem alıcı, hem de donör devlet olmuştur. 1940'lı yıllardan itibaren, Türkiye, Yunanistan ile birlikte Marshall programı bünyesinde, ABD'ye sponsorluk maksadı ile bağış görmüştür. Türkiye 1950'li yıllarda, iktisadi kalkınmasına fayda olacak, 150 milyon dolarlık bir bağış almıştır. 2005 tarihi nazarî ile de kabul etmiş olduğu toplam bağış miktarı 12 milyar dolardır (Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2018). Türkiye alıcı devlet olduğu gibi, aynı anda donör devlet konumundadır. 1950'li yıllardan itibaren, enternasyonal işbirliğinde ki görevi, kalıcı yeniliklere uğramakla birlikte, 1985 yılında Devlet Planlama Teşkilatı, Gine-Bissau, Gambiya, Somali, Moritanya, Senegal ve Sudan'da kurumsal kapasite sınırlarını hedefleyen, 10 milyon ABD doları meblağındaki kendi dış bağış paketini oluşturmakta gecikmemiştir (Dışişleri Bakanlığı,2018). Cumhuriyet tarihinde, Türkiye'nin ilk defa dış yardımı, dış siyasetini aracısı olarak tayin ettiği tarih bu nedenle 1980'li yılları göstermektedir. 1985 senesinde, gıda bağışı adıyla ivme kazanan dış yardımlar, 1987 tarihinden itibaren, teknik bağışlar olarak devam etmiştir. 1991' yılında SSCB'nin bölünmesi ve Doğu Bloku'nun da parçalanması ile yoğunluk kazanan Türkiye'nin dış bağışları, 1985-91 tarihleri arasında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 5 milyon dolar meblağındayken, özgürlüğünü ilan eden Türki cumhuriyetlere 1992 senesinde yapılan bağışlar, 1.14 milyar dolar civarı olarak gösterilmektedir. TİKA'nın kurulması ile birlikte, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki, yeni özerk ülkeler odak noktasıyken, bu eğilim yakın zamanda, kalkınma hissedarlığının Ortadoğu, Afrika ve Asya'daki devletleri de içeren, daha büyük bir sahayı kapsamasıyla hızlı bir değişime uğramıştır. TİKA'nın 23 kalkınma ortağı, devlette 26 uygulama anlaşma ofisi bulunmakta ve 23 denizaşırı büronun haricinde, dünya genelinde TİKA, 100'den çok devlete ulaşabilmektedir (Türkiye Dışişleri Bakanlığı,2018). TİKA'nın, 2003 senesine kadar olan devirlerde, Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar olarak başladığı dış bağış, Ortadoğu, Kuzey Afrika

ve Afrika devletlerine kadar dağılmıştır. Türkiye'nin, 2002–2005 seneleri arasında bağışta bulunduğu ilk kesim Asya bölgesiyken, ikinci olarak Avrupa, Orta ve Doğu Avrupa ise üçüncü sırada yer almıştır. 2004–2005 yıllarında ise Pakistan'da yaşanan heyelan ve Güney Asya'da meydana gelen Tsunami nedeni ile bu coğrafyaya büyük oranlarda insani bağışlar yapılmıştır. 2008 senesinin sonuna doğru ortaya çıkan Gazze buhranı, 2010 yılında meydana gelen Haiti ve Şili heyelanları, Pakistan'da meydana gelen sel felaketi ve 2011 yılında Japon'ya da yaşanan deprem ile Libya buhranı nedeniyle bağış harekâtları yapılmıştır. Türkiye, Afganistan'da Taliban rejiminin sona ermesinin akabinde, Afganistan'ın tekrardan yapılanması sürecinde oldukça alakalı olmuştur. Afganistan'ın tekrardan imarı, temel görevlerin oluşturulması, temel haklara saygılı yeni bir sistemin kurulması için, Türkiye incelemeler yapmıştır. Türkiye'nin Afganistan'a bağışları, 400 milyon ABD dolarına kadar yükselmiştir. (Türkiye Dışişleri Bakanlığı,2018). İnsani bağışlara özel bir önem veren Türkiye, insani bağışları yalnızca ikili düzeyde göstermenin yanında, OCHA, WFP gibi enternasyonal teşekküller kanalıyla da uygulayabilmektedir. Bu nedenle Dünya Gıda Programı, Türkiye'yi 'ilerlemekte olan donör' olarak adlandırmıştır (UNDP, 2009). İnsani bağış sağlamada, öncelikle Türk Kızılay'ı olmak üzere, öteki sivil kamuoyu teşekkülleri de katkıda bulunabilmekte, seneden seneye sağlanan insani bağışlar çoğalmaktadır. Yalnızca 2010 senesinde devletin gerçekleştirdiği insani bağışlar, 1 milyar ABD doları tutarındadır. STK (Sivil Kamuoyu Kuruluşları) ve özel sektörün destekleriyle beraber bu miktar iki katına yükselmektedir (Türkiye Dışişleri Bakanlığı,2018)

1.1.2.4. Türkiye'nin Yumuşak Güç Kaynakları ve Yumuşak Güç Potansiyeli

Soğuk harp zamanı süresince NATO içinde bulunan ve ABD tarafı siyaset benimseyen Türkiye'nin, soğuk muharebe sonrası zamanda, öteki tüm ülkelerin siyasetlerinde olduğu şekilde, Türk dış politikasında (TDP), iç ve dış etmenlerden ötürü büyük yeniliklerle karşı karşıya gelmiştir. Türk dış politikasında öteki ülkelere oranla daha devasa bir değişiklik ortaya çıkmıştır ki 11 Eylül'den sonraki zaman olan 'küresel terörizm'in gündemde olduğu bir devirde, Türkiye'nin stratejik durumu daha başka bir ehemmiyete haiz olmuş, netice itibari ile TDP' sında da bu bağlamda yenilik ve değişimler ortaya çıkmıştır (Duran, 2009, s.387).

Her devletin yumuşak güç referansları bulunduğu gibi, kimi devletler bu referansların farkında olup kimi devletler ise bu referansları yeterli oranda

değerlendirememektedir. Türkiye içinde yer aldığı stratejik durum, haiz olduğu tarih ve kültür, askeri kuvvetin görkem ve uluslararası kıymetlerle örtüşen değerler nedeniyle, zengin yumuşak güç referanslarına sahip olmuştur. Ülkemizin iktisadi durumu, soğuk harp zamanında ki ve muharebenin devamını izleyen tarihlerde ki gibi güçsüz değildir. İhracat ve İthalat artmış, ticaret hacmi yükselmiş, müteşebbislerin de önceki zamanlara oranla bizatihi olan güvenilirliği artmıştır. Bütün dünyada olduğu gibi iletişim ve teknoloji cihazların da gelişme yaşanmıştır. Bu ilerlemelerin sonucun da medya sektörü de ilerlemiş, dolayısıyla medyanın kuvveti dede artmıştır. 1980’li yıllarda ki iletişim araçları sınırlandırması ‘noksansız olmasa da’, o zamanlara kıyasla, geniş oranda serbestleşmiştir. Türkiye’de yaşadığımız dönemde takribî 200 TV kanalı ve 1000 radyo kanalı ile yayın yapmaktadır (Altınay, 2008).

1980’li yıllarda İstanbul ve Newyork arasında aktarmasız uçuş yokken, şimdi ise Newyork ve dünyanın çoğu devletine ve kentine, aynı ülke içerisinde yolculuk eder gibi basitleşmiştir. Sonuç itibari ile Türkiye’de ticaret, turizm, eğitim, kültür alış verişi ve buna bağlı olarak çoğu sahada ilerlemeler yaşanmıştır. Türkiye’nin Ortadoğu’da yumuşak güce sahip olduğunu düşünenler, Türkiye’nin var olan dış politikası ışığında, Ortadoğu ile temaslarını yakın düzeyde tutması, meselelerle alakalı olması ve düzen kurucu bir siyaset takip etmesi sonucunda etkisinin büyüdüğü gerçeğini öne sürmektedirler. İştâar Gözaydın gibi kimi ediplerde Türkiye’nin bu bölge üstünde ‘Din’ etkenini kullanmak koşulu ile yumuşak gücü elinde bulundurduğu düşüncesini savunmaktadır (Gözaydın, 2010).

Türkiye’nin Avrupa’da yer alan Müslüman Diasporanın ve Ortadoğu’da yer alan Müslümanlarla, Müslüman halkın kurmuş olduğu türlü kurumlarla, iyi temaslar oluşturup, desteklerini sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Din’in toplumlararası temaslar alanında, geçmişte mühim bir etken olduğu bilinmektedir. Yaşadığımız dönemde ise milletlerarası siyasette Din etkeni ön safhada bulunmasa da, tesiri inkâr edilmeyecek oranda büyük bir husustur.

Ortadoğu’da Arap Baharı’nın ortaya çıkması ve Türkiye’nin Müslüman konumunda bir devlet olarak cumhuriyetle idare ediliyor olması, liberal bir iktisata haiz bulunması, Türkiye’nin yumuşak gücünün canlı tutmasına sebep olan etmenlerden bir kaçıdır. Oğuz’lu, Türkiye’nin çağdaşlaşma sürecinin, AB’ye üye olması ile birlikte Ortadoğu’nun Batı ile barışmasına fayda sağlayabileceği açısından yumuşak gücüne vurgu yapmaktadır (Oğuzlu, 2011).Türkiye’nin çağdaşlaşma sürecinin, küreselleşmenin

hızını yakalayamamış Ortadoğu'da örnek teşkil ederek hoşluk yaratması tesirli olan etkenlerden bir diğeridir. Türk Dış Politikası'nın (T.D.P) modern kıymetlere sahip bulunması, Demokrasi ile yönetilebilmesi, serbest piyasa ekonomisi ve insan haklarını ön safhada bulundurması, yumuşak gücünü yükselten mevzulardır. Mevcut kıymetler sistemi, Müslüman bir devlet olması ve var olduğu bölgede Doğu ile Batı arasında, tabir yerinde ise, her iki devletin de dilinden anlayabilen bir devlet olma nitelliği Türkiye'nin yumuşak gücünü yükselten unsurlarıdır. T.D.P'nin oluşumunu sağlayan 'Yurtta Sulh cihanda sulh' olgusu, Türkiye'nin siyasetinin ne durumda bulunduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu kaideyi ortaya koyan Mustafa Kemal'in "*Bir kere daha tüm dünyaya ifade etmek isteriz ki, biz uluslararası hukuk ve kuruluşlarla uyumlu bir biçimde yaşamak isteyen uygar bir kamuoyuyuz*" cümlesi ve "*Savaş kaçınılmaz olmalıdır; bir ulusun hayatı söz konusu olmadıkça savaş bir cinayettir*" ifadeleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği ve izlediği düşünceyi ve sulha yönelik olan bakış açısını açıkça ortaya koymaktadır. (TSK,2018)

Türkiye'nin yumuşak güç kaynaklarını ayrı ayrı sıralarsak eğer öncelikle yumuşak gücün önemli kaynakları arasında bulunan ve Türkiye'nin de önemli yumuşak güç kaynakları sayılabilecek değerler ve politikası olmuştur. Bir ülkenin iç ve dış hükümet politikaları (Nye, 2005, s.22), ve değerleri önemli yumuşak güç kaynaklarıdır. Türkiye cumhuriyetin kuruluş tarihinden itibaren demokrasiyi yönetim şekli olarak belirlemiş ve seküler bir devlet kimliği oluşturmuştur (Almuedo, 2011, s.11). Türkiye'nin yumuşak gücünü kullana bilmesine olanak sağlayan en mühim hususlardan birisi, Müslüman bir devlet konumunda bulunması ve laik bir demokrasiye sahip olmasıdır. Davutoğlu'nun düşüncülerine göre Türkiye'nin yumuşak gücünün varlığının en güçlü sebebi demokrasisidir (Davutoğlu, 2008, s.77-96).

Türkiye'nin stratejik pozisyonu itibari ile Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bir noktada bulunması ve aynı şekilde İslam ve Hıristiyanlığın da kesiştiği noktada var olması nedeni ile cumhuriyetle idare edilmesi, seküler bir kimlik ve liberal bir iktisata haiz olabilmesinin yanında, dini inanışının İslam olması, yumuşak gücünü yükselten mühim etkenlerdendir. Fuat Keyman'ın düşüncesine göre ise, Türk dış siyasetinin proaktif bir ilerleme izlemesinin, Türkiye'nin dünyada sahip bulunduğu olumlu imajın en mühim nedeni, dünyada gösterilecek seküler demokrasiye sahip Müslüman camiaya en muvaffak örnek oluşturmuştur (Keyman, 2010, s.10).

Soğuk harbin bitmesi ile (1989), Doğu ile Batı arasında olan ideolojik harbi sonuçlandırmasının yanında, uygarlıklar arası arbedenin daha fazla gündem olmasının başlangıcına vesile olmuştur. Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması tezi (Huntington, 1993) İslam camiası ile Batı camiası arasında mecburî bir arbedenin varlığından bahseden görüşün fikir babası olmuştur (Keyman, 2010, s.11). Türkiye'nin bu süreçte Müslüman devletlere örnek teşekkül etmesi, uygarlıklar arbedesi tezinin zıtının olabileceğini ispat etmemektedir.

Soğuk harbin bitmesi, Türkiye'nin stratejik durumuna değişik bir mana kazandırabilmesi, iktisadi ve kimliğinin de gündeme taşınması ile Türkiye'nin tampon devlet durumunda olmasını gündeme getirmiştir (Keyman, 2010, s.2). Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, küreselleşen, özgür ve tehlikeli dünya arenasında, Türkiye'nin etkin dış siyaset kimliği, sadece jeopolitik açıdan değil, aynı zamanda ekonomik ve kimlik açısından da önemini altını çizmiştir (Davutoğlu, 2008).

Yumuşak gücü elinde bulundurabilmek amacı ile ortaya konulan iç ve dış siyaset unsurlarının, toplumlararası camiada yasal görülebilmesi gerekmektedir (Nye, 2005). Türkiye'de, dış siyasetinde uluslararası hukukun avantajlarına saygı göstermesi ve iç siyasetin de, demokraside yenilikler yapılması, düşünce özgürlüğü, insan hakları, kadın-erkek eşitliği gibi, hususlar da yenilikler getirilmesi, uluslararası arenada daha çok yetkiye haiz olmasına alan hazırlamaktadır.

Bir ülkenin kültür ve tarihi, yumuşak gücünün yanında iç ve siyasetini, enternasyonal düzendeki konumunu ve saygınlığını büyük oranda tesir eden unsurlardandır. Yumuşak güç olgusunun meydana çıkmasına vesile olan Joseph Nye ve bu arenada araştırmalar da bulunmuş çoğu yazar da, bir devletin tarihinin ve kültürünün; yumuşak gücünün temel dayanaklarından olduğu düşüncesindedir. Nye; bir devletin kültürünün, uluslararası kıymetler barındırdığı ve siyasetleri, başkalarının da onayladığı kıymetlere ve menfaatlere görev edindiğinde ortaya çıkan vebal ve çekicilik temasları nedeni ile, arzu ettiği neticeleri elinde bulundurma ihmalinin yükseldiğinin altını çizerek önemini vurgulamıştır (Nye, 2005, s.20).

Türkiye'nin geçmişte Büyük Hun imparatorluğuna kadar köklü bir geçmişe sahip bulunmaktadır. Çağlar boyunca toplam 16 Türk İmparatorluğu kurmuş ve son imparatorluk olan Osmanlı imparatorluğu, Ortadoğu'dan Asya'ya, Balkanlardan Afrika ve Avrupa'ya kadar uzanmış geniş ve büyük bir imparatorluk olmuştur. Yaşadığımız

dönemde ise dünya düzeninde bu denli tarihi ve temelli uygarlıkların devamı niteliğinde olan ülke miktarı az sayıdadır. Bilimi, sanatı, ilmi, estetiği, mimarisi, idari anlayışı, ülke teşekkülü ve ordusuyla Osmanlı İmparatorluğu, dünyanın oluşumuna şekil vermiş mühim imparatorluklardan biri durumundadır. Türkiye’de yakın bir geçmiş, kültürün yanında modern idare anlayışı, enternasyonal yasa ve insan haklarına itibar eden kıymetler düzenine sahiptir (Davutoğlu, 2008).

Avrupa ile olan tarihinin yanında Orta Asya, Ortadoğu, Balkanlar, Kafkaslarda yer alan tarihi ve kültürel geçmişinin, çağımızda da de bu bölgeler üstünde kurulan devlerde tesiri devam etmektedir. Bu bakımdan incelendiğin de, Türkiye’nin bu devletlerle soğuk muharebe süresince, konjonktürel koşullardan ötürü iyi sayılmayacak seviyede olan temaslarının, soğuk harp sonrası zamanda tamir edilmesi, umulmadık bir hal olmasa gerek.

Türkiye’nin bir başka yumuşak güç referansı olarak gösterilebilecek bir diğer etmen ise ekonomik hususu olmaktadır. Cumhuriyetin ilan edilmesinden hemen sonra zorlu ve uzun bir harpten çıkmış olmasının ortaya çıkarmış olduğu ekonomik, siyasi ve sosyal güçsüzlük neticesinde bulunan Türkiye’nin iktisadi hali, 1990’lı yıllara kadar kötü olmakla birlikte 1990’larda Türki cumhuriyetlere yaptığı bağışlardan ötürü bu açıdan gene güçsüzleştiği görülmektedir (Özer, 1979). Lakin 2000’li senelere dünyanın ilk yirmi büyük ekonomisi arasında giren Türkiye’nin ilerlemiş bir ekonomisi var olmaktadır.

Türkiye’nin yumuşak gücünün yükselmesine sebep olan en güçlü etmenlerden biri dış ihracatı ve dış devletlerde yer alan Türk ürünleri, Türkiye’nin tanıtımına, lansmanına ve imajı için mühim bir önem arz etmektedir. Türkiye’nin üretim yapılan dış ticaret ürünleri, 1950 yılında % 1,4, 1970 yılında %18,4 ve 2003 yılında ise %94,2 oranına yükselmiştir. (Kirişçi, 2011, s.37). Sonuç itibari ile Türkiye’nin dış ticaret kapasitesi de yükselmiş, komşu devletlerle olan alışverişi 1991 yılında dört milyar Amerikan doları iken 2008 yılında 82 milyar dolara artmıştır (Kirişçi, 2011, s.37). Hususiyetle Balkanlar ve Ortadoğu bölgesi ile olan dış ticaretin artmış olması, Türkiye’nin yumuşak gücünün artmasına de katkı sağlamaktadır.

Sempati etkeni olarak askeri sınırları da Türkiye’nin yumuşak güç referansları içerisinde gösterilebilmektedir. Yumuşak güç teriminde cezp edici ve çekici gösterebilmek gaye ise şayet ve devletleri veya teşekküllerin askeri sınırlarının, başka

devletleri etkilemesi mevzu bahis ise eğer, askeri dirayet, yumuşak güç referansı olarak gösterilebilmektedir. Dünyada sınırlı devletlerin sahip bulunabileceği bir jeopolitik mevki ve biyojeografi sahip bulunan Türkiye 'nin; yumuşak güç hususunda gerçekleştirebileceği ehemmiyeti altını çizmesi gereken hususlardandır. Türkiye çok türlü devletler içerisinde merkez mevkide ve çoğu kilit bölgelerin kesiştiği bir pozisyonda yer almaktadır. Coğrafyasının %96'sı Asya, %4'ü Avrupa topraklarından meydana gelmesinin bir neticesi olarak standart bir yapıya haiz, gerek Asya gerekse Avrupa ile yakın temaslar halinde bulunan ve kıymet taşıyan, jeopolitik ve jeokültürel bir ehemmiyete sahiptir. Türkiye AB, ABD ve Ortadoğu gibi 4 güç merkezînin buluşma noktasında yer almakla birlikte NATO'nun en güney ve doğu sınırını çizmektedir.

Bunların dışında AB ile İslam camiasının tesiri alanında yer almaktadır. Tarakçı'nın ifadesiyle Türkiye jeomorfolojisinde güçsüz cemiyetlerin hayatta kalma şansı yoktur (Tarakçı, 2003, s.146). Türkiye bu nedenlerden dolayı, hem güç bir bölgede yer almakta, hem de şartlar yerine getirildiği seviyede de üstünlükleri bulunan bir alanda yer almaktadır. Aktrislerin sahip bulunduğu Yumuşak güç kapsamın da uygulamaları devam ettiren kuruluşlar da mühim yumuşak güç kaynaklarıdır. Türk dili konuşulan Türkî cumhuriyetlerde kalkınma faydaları sağlama bilmenin yanın da, iktisadi, kültürel, teknik, eğitim, hamleci ve ticari alanlarda icraat gösterebilen bir kuruluş olan TİKA Türkiye'nin yumuşak gücüne destekte bulunan önemli kuruluşlardandır.

1.1.2.5. Dış Politikada Yumuşak Güç ve Türk Dış Politikası

Amerikan politika bilimci Joseph S. Nye tarafından kullanılmasının akabinde yumuşak güç terimi literatürde sıklıkla kullanılan bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Literatürde yeni bir terim olmasının yanın da yumuşak güç, ülkelerin önceden de gereksinim hissettiği bir yükümlülüktü. Osmanlı'nın Avrupa'ya ilerleyişinde bu etkeni göz ardı etmediği bilinen bir husus olmuştur. Taarruzdan önce din alimlerinin ve ticaret yapan büyük esnafların bölgede bulunarak Osmanlı devleti'nin sulh, mutabakat ve hoşgörü kültürünü oluşturması ile işe başladığı ifade edilmiştir. 17. Yüzyıldan başlayarak Fransa'nın Avrupa'da kültürel egemenlik oluşturma çabaları; I. Cihan Harbi'nin akabinde başta Amerika olmak üzere diğer Batılı İngilizce yaptığı radyo yayınları kamu siyasetini meydana getirmeye yönelik teşebbüslerden biri olmuştur.

II. Cihan Harbinin hemen arkasından ABD ve Sovyetler Birliği, ideolojik zıtlasma rekabetin de kamu politikası için büyük referanslar sarf etmişlerdir. ABD, iki yönlü münazarada katı kuvvet etkenleri kadar yumuşak güç etmenleri de yer almıştı (Yılmaz, 2011, s. 32–33). 1990 tarihin de Nye Liderliğe Zorunluluk: Amerikan gücünün Değişen Doğası (Bound to Lead: The Changing Nature of American Power) isimli eserin de yumuşak güç terimini ilk kez kullanmaktadır.

Nye'nin kaleminden 2004 senesinde yazılan Yumuşak Güç:

Dünya Siyasetinde Muvaffakiyetinin Yolu isimli eserde çağımızda Amerika bakımından yumuşak gücün ehemmiyetinin altı çizilmektedir. Yumuşak güç fiilen hareketle ve baskıyla değil isteğe dayalı konsorsiyuma gidiş olup, gündemin oluşmasında jönlerin inisiyatiflerinin göz önünde bulundurulması ve ikna edilmeden daha ileriye jönlerin tesiri altında sunulan alternatiflere çekilmesidir. Sert güç etkenleri ile inandırma veya gözdağı yöntemi, her daim olumlu neticelere götürmeyeceği gibi ters tepkiye deneden olabilmektedir. Bu sebepten devletler, toplumlararası siyasette amaç olarak örnek teşekkül etmek, (Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 2013,s.8) gıpta uyandırmak, haiz bulunan kıymetlerin diğerleri tarafından itina ile korunması gibi etmenlerle de neticelene bilir hatta bu yumuşak güç etkenleri sert güç etmenlerinin önüne de geçebilmektedir. Nye, bir devletin kültürel olarak işe yarar bir konumda yumuşak güç uygulayıp enternasyonal seviyede daha itibarlı bir pozisyona ulaşabileceğini ifade etmektedir. Yumuşak gücü meydana getirebilmenin alternatif en başta çekici kültür kimlikli, politik kıymetler ve kurumsal yapılar, ahlaki dayanağa ve meşruiyete dayalı siyasetler üstünde artan bir çekim noktası oluşturulmaktadır (Nye, 2004, s.11).

Böylelikle bu noktada, var olduğu kuvvet sonucun da diğerlerini ikna edebileceği dereceye ulaşabilecektir. Yumuşak güç, günümüz dünyasın da sanat, bilim, eğitim ve iktisat çizgisin de bir yenilikle tahakkuk etmektedir. Görsel ve yazılı iletişim ortamın da, sivil kamuoyu kurumları, üniversiteler, çok uluslu şirketler yumuşak gücü ortaya çıkaran unsurlardır. Medya araçları kanalı ile her çeşit bilgi ve haber basit bir şekil de ve arzu edildiği gibi manipüle ederek taraflarına ulaştırılabilmektedir. Meşhur olmuş bir futbol takımının ve ya oyuncunun hareketi ve sözü kamuoyular üstün de çok basit tesir yapabilmektedir. Örnek verecek olursak dünyada 42 dilde ve 212 devletteki

750 milyon izleyici tarafından izlenen Amerikan NBA ligu maçları iletilen kıymetler bakımından bir ehemmiyete sahip olmaktadır (Yılmaz, 2011, s.35).

Bir noktada imal edilen birikim yediden yetmişe çoğunun dikkatine sunulabilmekte; sivil kamuoyu kanalıyla her kapıyı açmak kolay hale gelebilmektedir. Serbest ticaretin ve çok uluslu şirketlerin karşısında durabilecek hiçbir kuvvet ise kaim değildir. Nye, 11 Eylül saldırısının arkasından müdahale edici bir davranışla oluşan ABD dış siyaseti bakış açısının kritiğini yaparak bir manada ABD idaresini yumuşak güç etkenlerini idare etmeye çalışmıştır. Nye, yumuşak güç otoritesini Amerikanın dünya boyutunda yaralanan imajının yapılanması için bir manada yeni taktik önermesi olarak teklif etmiştir; Amerika'nın nin var olan kültürel ve bilimsel edinimleri sonucunda dış ve iç siyasette daha etkili bir gelecek oluşturması düşüncesini dile getirmiştir. ABD tanınmış kültürünün dünya çapında hegemon kültür olabilme konusunda haiz bulunduğu avantajlar herkes tarafından bilinebilmektedir. ABD tanınmış kültürünün dünya çapında en bilinen kültür olması, Hollywood yapımları, çok toplumlu Amerikan firmaları, Amerika'daki muvaffakiyetli araştırmalarda bulunan fakülteler ve benzeri etkenler, Amerika'nın imgesi bakımından değişik devletler ve coğrafyalarda değişik tesirler oluşturmaktadır. Japonya ve Orta Avrupa ile Batı'da ABD'ye yaklaşım ile Rusya ve Ortadoğu'daki yaklaşım arasındaki çoğu değişiklikler bulunmaktadır (Karagül, 2013, s.8)

Nye, Amerika'nın bünyesinde barındırdığı kültürel üstünlükleri, iktisadi kuvvet, politik kuvvet ve savunma sınırları ile birleştirerek enternasyonal kamuoyunda yasallık hususundaki kavramaları çözebileceğini bu şekilde de etkili kuvvete kavuşabileceğini açıklamaktadır (Nye, 2004, s.142). Türkiye, üst satırlarda bahsedildiği şekilde Amerika'nın sahip bulunduğu popülerlik üstünlüklerine sahip bulunmasa da yumuşak güç etkenleri açısından küçümsenmeyecek imkanları bünyesinde barındırmaktadır. İlk başta Türkiye, yaşamış bulunduğu bölgede kültürel, tarihsel ve duygusal açıdan kuvvetli ilişkilere bağlıdır. Mahallî seviyede ikili ve çok yönlü temaslar geliştirebilmektedir. Gerek yerel gerekse küresel buhran ve arbedelerde mahalli ve küresel jönlerin işbirlikçiliğini aradığı bir ülke halini almıştır. Coğrafyasında mutabakata katkıda bulunabilecek her çeşit teşebbüsü kabul etmektedir. İlerlemekte olan devletlerle konsorsiyum için kalkınma bağışlarını öncelikli sıralar arasına yerleştirmiştir. Türkiye, sahip bulunduğu demokratik tecrübe, ananevî miras ve çağdaş

birlikleri ile mahalli çekimin merkezi konumunda olacak yumuşak güç perspektifine sahip bir devlet olmuştur (Davutoğlu, 2008, s.80).

1980’li senelerden günümüze kadar her sahada yapmış olduğu yenilikler ve ilerleme başarımı yumuşak gücünün daha etkili kullanılabilmesi için yeni imkânlar oluşturmuştur (Altınay, 2008, s.58). Amerika için “etirli güç” uygulaması içeren yumuşak güç perspektifi, Türkiye için de sıklıkla altı çizilen, soyut alanda profesörlerin ve fikir adamlarının, Türk dış siyasetinin işleminde uygulayıcıların göz ardı etmediği bir davranış biçimi olmuştur. Aynı şekilde Türkiye'nin yumuşak güç etkenlerini ve kamu siyasetini benimseyerek hareket edebileceği bir dış siyasetin çarpan tesirsinin büyük olabileceği daha çok kabul görmeye başlamıştır (Sanberk ve Altınay, 2008). Bu vaziyeti dayanak olan ilerlemelerin başlangıcında Türkiye'nin toplumlararası insani bağış çalışmalarındaki önemsenmeyecek oranda ki yükselişin dolaylı çarpan tesiri gelmektedir. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı'nın Afrika'daki gıda buhranında en fazla destek sağlayan devletlerden biri olması; türlü bağış görüşmelerine ev sahipliğinin de bulunması; dünyanın değişik coğrafyalarında su, eğitim ve tarımsal tasarımlarda yardımlarını devam ettirmesi gibi dış siyasetteki yumuşak gücü katlayan ilerlemeler içerisinde incelenmektedir (Bayer ve Keyman, s.7). Bahsettiklerimize ilâve olarak Keyman, Türkiye'nin dış siyasette yumuşak gücünü kuvvetlendiren etmenler içerisinde demokratikleşme, çok kültürlülüğünü ve çoğulculuğa müntesip süre gelen kayıplara rağmen çağdaşlaşmadaki alâkalı tecrübesini, demokratik politik düzene endeksli, iktisadî dinamizmini, iktisattaki eksikliklere rağmen insani kalkınmadaki devam edilebilir (Karagül,2013,s.8) muvaffakiyetini, problem çözümündeki pro-etkinliğini, gerçekçi ve etkili bir dış siyasetle gerçekleştirmenin kayıplarına rağmen diyalog kaynaklı iyi komşuluk siyasetine bağlanmıştır (Keyman, 2010, s. 2-3).

Türkiye'nin yumuşak güç bakış açısı, çoğu Türk sivil kamuoyu kurumlarının dünyanın farklı coğrafyalarında ki bölgelerinde gerçekleştirdiği uygulamalarla yakından alakalı olmuştur. Türk sivil kamuoyu kurumları, yalnızca İslam camiasında değil aynı şekilde farklı kıtalardaki ve değişik etno-dinsel orijindeki insan ve toplumlara yönelmiş insani bağış etkinliklerine katılarak yükselen orantıda etkin katılımcı olmaya başlamışlardır. Türkiye'nin öğrenim safhasında dünyanın farklı coğrafyalarından talebelere burs olanakları oluşturarak Türkiye’de lisansüstü ve lisans ve eğitim imkan oluşturması da aynı bakış açısının bir sonucu olmuştur (Bayer ve Keyman, s.8-9). Aynı

biçimde Türkiye’den müteşebbislerin katkıları ile ortaya çıkan dünyanın farklı devletlerinde ilköğretimden fakülteye kadar öğrenim veren mektepler Türk dili ve kültürünü öğreterek direk Türkiye’nin dış siyasetinde ki yumuşak gücüne destek olmaktadır. Türkiye’nin yumuşak gücüne destek olan bir diğer kültür kuruluşu ise 2007 senesinde devlet vakfı olarak kurulan Yunus Emre Vakfı’na bağlaşıp biçimde oluşturulan Yunus Emre Enstitüsü olmuştur.

Eğitim kurumu, Türk dilini, kültürünü, sanat ve tarihini tanıtmak; bu konularla alakalı olarak haber ve dokümanları dünyanın gözleri önüne sermek; Türk dili, sanatı ve kültürü konularında eğitim almak isteyen öğrencilere yurt dışında hizmet sunmak; Türkiye’nin diğer devletler ile kültürel ilişkilerini yükseltip dostluğunu artırmak gayesini gerçekleştirme düşüncesiyle eğitim ve öğretim uygulamaları ile bilimsel araştırma ve uygulamaları yürütmektedir. Yunus Emre Enstitüsü yurt dışında 17 devlette açmış olduğu toplam 24 adet Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri ile Türkiye’nin, sanatının, Türk dilinin, tarihinin ve kültürünün tanıtılabilmesi maksadı ile araştırmalar yapmaktadır. Kültür merkezleri kapsamında geliştirilecek olan Türkçe dil seminerleri sonucunda hem yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeye çalışanlar Türk dilini öğrenme olanağı bulmakta hem de alakalı devletlerdeki Türk yurttaşlarının, Türkçelerini daha yakından öğrenmelerine vesile olarak, Türkiye ile kültürel ilişkilerinin sürekliliğini sağlamaktadır (<http://yunusemreenstitusu.org>).

Türkiye’de uydu üzerinden hizmet veren 200’ün üstünde televizyon yayını ve binlerce radyo kanalının bölgesel yumuşak güç tesiri üzerinde her geçen gün çok daha fazla söz edilmektedir. Türk dizi ve filmlerinin artı ve eksileri incelenerek tesirleri münakaşa edilmekte ise da Türk sinema yıldızlarının Arap camiasında da oluşturduğu alaka ve hayranlık turizmden ticarete kadar çok kapsamlı tesir edeceği için bir başlangıç olmuş; (Karagül, 2013, s.8)

Türkiye’nin yumuşak gücüne destek sağlayabilmektedir (Bilbassy, 2010). Türkiye’den Türkçe haricinde Farsça, Arapça, İngilizce ve Kürtçe yayınlar ve formatlar oluşturulduktan sonra Türk görsel iletişim araçlarındaki projeler çevre devlet vatandaşlarının da ilgisini çekmeyi başarmıştır. Türk projeleri ve diziler izlenme oranları Ortadoğu’dan başlayarak Güney Kafkasya ve Balkan bölgelerinde giderek yükselmektedir. 2008 yılından başlayıp Türk iletişim araçlarının takip edilebilirliği artışıyla doğru bir oranda Ortadoğulu ve Arap turistlerin oranı da yükselmeye başlamıştır. Türk yapımlarının Ortadoğulu turistlerin imgelerinde oluşturduğu etkili

imaj sonucunda Türkiye'ye yapıla geziler caziplik kazanmıştır (Salah El Din, 2012, s.148).

Dış siyasette ilerleyen son dönemlerde müracaat edilen, yalnızca ülkeden ülkeye değil millî/enternasyonal kamuoylarına; sivil kamuoyu kuruluşlarından ülkelere ve ulusal/uluslararası kamuoylarına müteveccih olarak uygulanan açık siyasi metodu Türkiye devletinin de gerçekleştirdiği metotlardan bir tanesidir. Türkiye'nin barışçıl gayelerle gerçekleştirdiği açık diplomasi metodu, bölgesinde gerçekleştirerek bölgesel sulha ve dünya barışına, ticari-ekonomik işbirliğiyle kalkınma süreçlerine, kültürel işbirliği ve tesirle medeniyet inşasına katkı sağlayarak uygulamaktadır (Davutoğlu, 2008, s.81-83).

Dış siyasette takip ettiği olduğu komşu ülkelerle sıfır problem, çok taraflılık, istikrar-demokrasi dengesi gibi kaideler yumuşak gücünü sağlam temeller üzerine oturtmaktadır. Mücessem biçimlerle incelendiğinde, AKP'nin otoriteye geçmesiyle Türkiye'nin Ortadoğu'da Irak'a Amerikan müdahalesinde takip ettiği davranış ve coğrafyada sulhun eğemen olmasına yönelik birleştirici hareketler, ortak tarih ve ortak kültür bakış açısı ile ortaya çıkan yaklaşım ve konsorsiyum adımlarını hızlanmasına sebep olmuştur. Türkiye, Kuzey Irak'ta yalnızca sert güç etkenlerini benimseyen dış siyaset alternatifinin oluşturacağı negatifliğin farkında bir siyasi tutum ile hareket etmiştir. Türkiye'nin yalnızca askeri kuvvetle coğrafyada tesir etmesi Amerika'nın Irak'ta veya Afganistan'da gerçekleştirdiği gibi negatifliklere sebep olabileceğinden iktisadi ve kültürel yumuşak güç etkenleri ile coğrafyada tesirli ve popüler kuvvet olabilmıştır. (Altunışık, 2008, s.44-48). Ortadoğu devletlerinde son zamanlarda gerçekleştirilen bir dizi kamuoyu incelemelerinde Türkiye tarafından yörede takip edilen siyasetin pozitif sonuçları basit bir şekilde ortaya çıkmıştır. Dünyanın çoğu değişik coğrafyaların da Türklerin ve Müslümanların yaşamış olduğu insani bunalımlarda Türkiye'nin hassaslıkla konuya yaklaşma emekleri hem başışa ihtiyaç duyan insanlar hem de milletler arası (Karagül, 2013, s.8) camia tarafından takdire karşılanmaktadır. Filvaki Türkiye'nin enternasyonal insani sorunlardaki hassaslığı tüm dünya insanlarına dair olmasına karşın yalnızca Müslüman ve Türk gruplarına yönelik olduğundan dolayı çok fazla duyulmamıştır. Türk Başbakanı'nın ortaya çıkan gelişmeler sonucunda ki reaksiyon el tutumu, dönem dönem alakalı ülkeler tarafından yadırgansa da bu davranış meseleye yönelik toplumlararası kamuoyunun dikkatini çekmesini hızlandırabilmektedir. Örnek verecek olursak, İsrail terörüne karşı Filistin

karşı ortaya çıkarmış olduğu dayanışma girişimi, Uygur Türklerinin karşı karşıya kalmış olduğu tutumlar karşısın vermiş olduğu tepki, Somali’de yaşanan iç muharebe ve kuraklık sebebi ile ortaya çıkan kıtlık açlık ve göç tehlikesine bağış seferberliği ve son zamanlarda Myanmar’da Arakanlı Müslümanların yaşadıklarına duyulan hissiyat, Türkiye’nin ekonomik olmaktan öteye moral aşılmasının bu coğrafyada daha çok hissedilebilmesini sağlamıştır. Türkiye’nin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği seçim süresinde ortaya çıkan 192 reyde 151 gibi nüfuzlu reyle üyelik işlemlerini kabul edilmesinde yumuşak güç etkenlerin direkt olarak tesiri olmaktadır. Bu sürede TİKA’nın Dışişleri Bakanlığı kanalıyla yapmış olduğu kalkınma bağışları tasarı ile insani bağış maksatlı yurtdışı uygulamalarını yükselten Kızılay’ın destekleri mühim rol almıştır. Balkanlara gelince; Osmanlı’nın Balkanlara iskân oluşumunda yalnızca askeri kuvvetini kullanmakla birlikte; ortaya çıkardığı ve bakış açısını başarılı bir şekilde kullanmıştır. Balkanlarda çağlar boyu dış ve iç temaslarda kullanılan yumuşak güç etkenleri sonucunda devamlı sulh ve düzen sağlanmıştır. Osmanlı Devletinin sona ermesinin akabinde Balkanlarda düzen yalnızca yumuşak güç etkenleri ile sağlanabilmişti. Soğuk harp sonunda Balkanlardaki etnik arbede dayanıklı ilerlemeler Türkiye tarafından ilgisiz kalınması olanaksız bir sürece girildiğini göstermektedir. Bu sebeple Türkiye, Balkanların en kuvvetli devleti olarak coğrafyanın her yönden etkinleşmesinde ayırıcı olarak görev almak istemiştir. Türkiye, Batı coğrafyasında fiziki bakımdan önem arz eden kapı olarak düşünüldüğü Balkanlar’la bulunan beşeri,kültürel ve tarihsel ilişkiler sebebi ile dört kolda yürütülen bir siyaset benimsemiştir (www.mfa.gov.tr):

Üst seviyeli politik diyalog, tüm devletler için istikrar, azami iktisadi bütünleşme ve çok etnikli, çok dinli, çok kültürlü, kamuoyu bloğunun korunabilmesi. Bu bölgede Türkiye’nin Balkanlara olan alakası, coğrafyadaki duyarlı dengeler sebebi ile milliyetçi değil lakin “yumuşak/soft” bir düşünceyle gerçekleştirilebilir. Türk sivil kamuoyunun etkinlikleri haricinde asıl olarak TİKA’nın bu bölgede gerçekleştirdiği etkinlikler sonucunda Balkan Müslüman ve Türk kitleleri ile Balkan ülkelerinin Türkiye’nin dostça siyasetlerine çekilebilir (Karagül,2013,s.1-8).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN BALKANLARDAKİ DIŞ POLİTİKASI

Bu bölümde Balkanların uluslar arası sistemdeki yeri Türkiye’nin balkanlardaki dış politikası, dış politikaya etkileyen etmenler, Balkanlar’ın ülkemiz açısından önemi ile Balkanlara yapılan Türk dış yardımlarının durumu hakkında bilgiler sunulmuştur.

2.1. BALKANLAR’A GENEL BAKIŞ

İsmi Türkçeden alan 40 Balkan Yarımadası, Güney Avrupa’da yer alan üç yarımadadan bir tanesi durumundadır. Bu toprak parçası; Slovenya, Yunanistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Hırvatistan, Arnavutluk, Karadağ, Sırbistan, Bulgaristan ve Kosova’dan meydana gelmektedir. Stratejik bakımdan Afrika, Avrupa ve Asya’nın birleşme merkezinin de yer alan Balkan Yarımadası, hem fetih bakımından hem de diğer alanlara yakın olan bir geçiş coğrafyası olarak etkileyici olduğunu ispatlamıştır (Barbara, 2006, s.1-3). Günümüz dünyasında Balkanlı, Amerikalı ve Avrupalı muharrirler tarafından çoğunlukla kullanılan “Balkan” isminin yerine, son dönemlerde “Güneydoğu Avrupa” başlığına da yer verilmektedir. Bu kavram çoğunlukla Avrupa düşüncesiyle kullanılan bir kavram olmuştur. Genel itibari ile bakıldığında da, fiziksel bölge olarak Balkanlar, kuzeyde güneybatıda Adriyatik Denizi ve İyon Denizi; güneyde Akdeniz; güneydoğuda Ege Denizi, Marmara Denizi; doğuda Karadeniz ile kuşatılmış bir yarımadadır.

Bu sınırlar varsayılarak hesaplandığında yüzölçümü yaklaşık 505.000 kilometrekaredir.

Balkanlarda başlıca beş etnik grup bulunmaktadır. Bunlar; Arnavutlar, Rumenler, Yunanlar, Slavlar (Sırlar, Bulgarlar, Hırvatlar, Slovenler, Makedonlar ve Boşnaklar) ve Türklerdir. Balkanlarda ilk yaşayan milletler olarak çoğu kaynakta bugünkü Arnavutların atası olarak sayılan Rumenlerin atası sayılan Daçyalıların bir kolu olduğu Trakyalılardır. Yunanlıların ataları Helenler olarak kabul edilirken Sırp, Hırvat, Sloven, Boşnak ve bir görüşe göre Makedon ve Bulgarların ataları da Slavlar sayılmışlardır (Nasuhbeyoğlu, 2008,s.3) Balkanlar, iç içe geçmiş kültürel gelenekleri, inançları ve görenekleriyle karışık bir etnoloji müzesi görünümünde olmuştur.

Aralarındaki dinsel ve siyasal çekişmelere rağmen, Balkanlarda yaşayan “Balkan”, Balkan kelimesi, sarp ve ormanlık sıradağ anlamına gelmektedir.

Halklar daima bir kültür alışverişi içinde olmuşlardır. Balkan Yarımadasına çeşitli yönlerden kolayca girilebilmesi ve bundan dolayı tarih boyunca göç akımlarına da uğraması, etnik yapının karışık olmasında önemli bir etken olmuştur. Balkanların kuzeybatısındaki ovalar Orta Avrupa’dan, kuzeydoğusundaki Boğdan koridoru Ukrayna bozkırlarından ve İstanbul ve Çanakkale Boğazları da Anadolu’dan Balkanlara girişi sağlamış, ayrıca Akdeniz ve Adriyatik Denizi’ne bakan Yunanistan ve Dalmaçya kıyıları da Balkanlara girmeyi kolaylaştırmıştır. Yüzyıllar boyunca bu yollardan Balkanlara giren insanlar, Güney ve Orta Avrupa’nın yanı sıra Asya ve Yakındoğu’nun etnik ve kültürel tesirlerini de bölgeye taşımışlardır. Halklar arasında yaşanan etkileşimler sonucu etnik gruplaşmalarda ise ırktan çok din ve dil farklılıkları daha belirleyici olmuştur (Keskin, 2013, s.28).

Balkanların politik konumunun günümüzdeki komplike halini yansıtan jeopolitik parçalanmalar, bununla beraber her milletin kendilerine has özellikleri ve demografik niteliklerinin türülülüğü, Balkanların geçmişleri boyunca pek çok işgale uğramasının sonucuna doğurmuştur. Balkan topografya ve konumunun burada bahsettiğimiz bölücü ve ayırıcı özelliklerden ötürü, Balkan ülkeleri arasındaki bağlantılar, devamlı rekabet ve mücadeleye dayandırılmış; yerel sürtüşmeler ve gerginlik, keza Balkanlardaki iç kararsızlık ve Balkan devletlerinin kendi güvenlik ve bekalarını korumak, bunun yanı sıra kendi hiddet ve öç dolu amaçlarını yerine getirebilmek düşüncesi için dışarıdan müttefik edinmeleri gibi etmenler de dış müdahaleleri adeta kaçınılmaz kılmıştır. Bu yüzden, günümüzde Balkanlarda, Yugoslavya’nın parçalanmasıyla sayıları 12’ye kadar çıkan ayrı devlette, en az 9-10 ayrı konuşma dili ve 3 Tek Tanrılı (Semavi) dine bağlı olan yaklaşık 75 milyon insan yaşamaktadır (Öztürk, 1998, s.10).

Balkanlardaki dini yapı kültürlere şekil vermiş, siyasal ve ekonomik yapıyı da önemli ölçüde etkilemiştir. Bölgedeki asıl yerleşmiş dinler Hıristiyanlık (Ortodoks ve Katolik) ve İslam dinleridir. En kalabalık din grubunu oluşturan Ortodoks Hıristiyanlık Balkanların genelde güneyinde ve doğusunda daha yaygındır. En büyük din grubunu Ortodoksların teşkil ettiği ülkeler; Bulgaristan, Karadağ, Makedonya, Sırbistan ve Yunanistan oluşturmaktadır. Balkan topraklarında Osmanlı Devleti sayesinde yayılan İslamiyet ise bölgenin güney ve batı kesiminde yaygın olup, kuzey kesiminde oldukça

seyrektilir. En kalabalık din grubunu Müslüman olan ülkeler ise; Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova'dır. Bölgenin kuzey kesiminde bulunan Hırvatistan ve Slovenya'da ise Katolik Hristiyanlık yaygındır. Söz konusu dinler dışında Yahudilik ise bölgede küçük kesimler tarafından inanırlara sahiptir. Balkanların inanç yapısındaki bu çeşitlilik bölgeyi tesir altına almak isteyen güçler için daima siyasi bir malzeme olarak kullanılmıştır. Konumundan dolayı milletleri cezbeden Balkan coğrafyası, bu topraklarda yaşayan kavimlerin dağınık yerleşmesi ile kültürel kaynaşmalarını engellemiştir. Bu önemli olgu, Arnavutça, Bulgarca, Makedonca, Türkçe, Yunanca, Sırpça-Hırvatça, Boşnakça ve Slovincenin Balkan bölgesinin çok çeşitli resmî dillere sahip olmasına neden olmuştur.

2.2. BALKANLARIN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ YERİ

Stratejik olarak bakıldığında Balkanlar, ilk kez ve Doğu ve Orta Avrupa'da kıvılcımlanan ve Süveyş ve Boğazlar kesimleri ile ana petrol sahalarını amaç edinen askeri harekâtların üs ve destek mıntıkası olma niteliği taşımaktadır. İkinci olarak, Doğu ve Orta Avrupa'da ortaya çıkan bütün harplerde Balkanlar, agresif ve savunan kesimler açısından devamlı olarak ehemmiyet taşımıştır. Bu açıdan, Balkanların, Avrupa'nın entegrasyon elleşmesi ve ehemmiyeti bakımından da mühim bir stratejik işlevi bulunmaktadır. Balkanların jeopolitik durumu Avrupa kıtasına, Akdeniz ve Orta Doğu siyaseti ve siyasetinde etki olma olanağı oluşturmaktadır (Öztürkçü, 1998, s.10). Bu sonuçla Balkanlar, gerek tarihe, gerekse çağımızda, Avrupa'nın emniyeti ile direkt alakalı bir bölge durumunda olmuştur. Tarihte, doğudan gelen saldırıları ve işgalleri önceden tedbir alma bakımından; çağımızda ise, daha çok içerdiği kararsızlık ve buhranlar sebebi ile, Avrupa'nın emniyeti ile yakından etkilemiştir. Yeraltı kaynakları bakımında da zengin olan Balkanlar, Avrupa'nın emniyeti ve entegrasyonu açısından ehemmiyet arz eden stratejik bir fonksiyona sahiptir (Gürkan,1997,s.261).

Tüm bu sebeplerle, tümüyle ya da büyük oranda, kuvvetli bir ülkenin denetlemesine girmesi, o ülkede bu sayılan topraklarda tesirli olabilme olanağı sağlayacaktır. Almanya ve Rusya, kontrolü elinde tutabilmek düşüncesi ile Balkanlarda kuvvet sahibi olabilmek için dönemler boyunca büyük çabalar içerisinde olmuşlardır. Sonuç itibari ile Hırvatistan ve Slovenya Almanya'nın tesirin de, Sırbistan Rusların tesirinde, Yunanistan, İngilizlerin tesirinde, Bulgaristan ise iki ülkenin da tesirinde kalmışlardır. Balkanlar, doğal kaynakları, beşeri kaynakları ve tarihi zenginliği

sebebiyle, çağlar boyunca dünyadaki kuvvet odaklarının mücadele alanı olmuştur. Balkanların, Ege ve Karadeniz Denizi beraberinde Doğu ve Orta Akdeniz'i denetleyebilen jeopolitik pozisyonu dikkate alındığında; Sovyetlerin parçalanması ile ortaya çıkan Hazar Bölgesi enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara taşınması üzerinde doğrudan tesirli olma imkânına da kavuştuğu söylenebilmektedir (Öztürk, 2001, s.3).

Bu sebeple hem enerji kaynaklarının sahibi olan ülkeler, hem de bu enerji kaynaklarına bağımlı olan ülkeler açısından Balkanlar daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Örnek verecek olursak, AB'nin artan enerji ihtiyacının karşılanmasında alternatif güzergâh imkânı vermesi ve Rusya Federasyonu'na olan bağımlılığın azaltılması açısından Balkanlar enerji hatlarının geçiş bölgesindedir. Daha önce fazlasıyla Sovyet tesiri altında bulunan bölge ülkelerinin, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra daha fazla Rusya'ya alternatif enerji geçiş bölgesi olma potansiyeli taşıdıkları söylenebilir. Türkiye'nin de Hazar enerji kaynaklarının Batı pazarlarına aktarılmasında geçiş ülkesi konumunda olması, Balkanlar'ın Türkiye açısından öneminin bir başka ifadesi olabilir (Hacısalıhoğlu, 1999, s.305).

Bununla beraber Karadeniz, Ege Denizi ve Akdeniz'e açılan limanlara sahip olması nedeniyle bu denizlere açılma imkânı vermektedir. Bu durum, Balkanların Akdeniz stratejisindeki çok boyutlu yerini pekiştirmekle birlikte Balkan ülkelerinin çoğunun deniz ulaşımı ve denizcilik alanlarındaki gelişmelerine de fayda sağlamaktadır. Ayrıca, denizlere sahip kıyı şeridi ile denizlerin kontrolünü de sağlamaktadır. Balkanların ekonomik ve stratejik değerlerine katkısı olan önemli coğrafi öğelerden birisi de, 2.860 km'lik uzunluğu ile hem Balkanların en büyük nehri, hem de Avrupa'nın Volga nehrinden sonra ikinci uzun nehri olan Tuna nehridir. Tuna, Doğu ve Orta Avrupa'nın 815.800 kilometrekarelik büyüklükteki havzasının sularını Karadeniz'e boşaltmaktadır. Karadeniz'le Kuzey Denizini birbirine bağlayan Tuna, içindeki en az 35 limanla bölgedeki birçok ülkeye hizmet vermektedir. Tuna üzerindeki barajlar ve her biri birden fazla ülkeye enerji sağlayan hidroelektrik santralleri de Tuna'nın diğer işlevleriyle birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan tablo, bu nehrin stratejik ve ekonomik değerinin Balkanlarla sınırlanan bölgesel düzeyin çok daha üstünde olduğunu göstermektedir. Orta Avrupa'yı kısa yoldan dünyaya açan Tuna, Osmanlılar ve onlardan önceki akıncılara Batı yolunu göstermiştir (Keskin, 2013, s.30).

Coğrafya etrafın da Tuna'nın ana görevi, Balkan yarımadasının kuzey bölgesinde ki başlıca tarihi ulaşım yolunu teşkil etmesi ve önemli oranda enerji oluşturmasıdır (Özkürkçü, 1998, s.13). Balkanlardaki ulusların coğrafi açıdan dağınık biçimde olmaları devletlerin idarelerini de güçleştirmekte ve her bölgede ortak çıkarlarının oluşmasını da türlü duyarlılıklara sebep olmaktadır. Sulh ve kararlılığın oluşturulmasını da devletlerin kendi iç etkilikleri yeterli bulunmadığından da uluslararası/bölgesel kuvvetlerin ve grupların müdahalesine/gözetimine gereksinim duyulmasına sebep olmaktadır. Sahanın coğrafi ve jeokültürel hali ve yapısı, oluşan karışıklıkların coğrafyada en sert ve acı biçimde hissedilmesine neden olmuştur.

2.3. TÜRKİYE’NİN BALKAN POLİTİKASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye, topraklarının % 5’ini oluşturan Trakya bölgesinin varlığından dolayı coğrafi anlamda bir Balkan ülkesi olmasının yanında, Balkanlar Türkiye’nin (Özkürkçü,1998, s. 2-13) fiziki olarak da Avrupa’ya açılan kapısı niteliğindedir. Türkiye kurulduğu günden itibaren tercihini Batı’dan ve Batılılaşmadan yana kullandığından, Balkanlar bu açıdan da Türkiye için her zaman stratejik önemi haiz bir bölge olarak görülmüştür. Geçmişte her fırsatta Asyalı kimliğinden çok Avrupalı ve Balkanlı kimliğine vurgu yapan Türkiye’nin Balkan politikasını etkileyen başlıca dört temel faktör bulunmaktadır;

- (1) Tarihsel bağlar
- (2) Türkiye’de yaşayan Balkan kökenli nüfus
- (3)Balkanlar’daki Türk ve Müslüman topluluklar
- (4) Coğrafi ve stratejik önem (Sancaktar, 2006, s.51).

Tarihsel bağlar açısından baktığımızda, Türklerin Balkanlara yerleşmesinin çok eski tarihlere dayandığını görülmüştür. Balkanlarda tarihi izler bırakan Osmanlı İmparatorluğu, sadece topraklarını büyütme için değil siyasal, ekonomik ve hatta kültürel değişim için de Avrupa’ya yönelmiştir. Osmanlı devlet adamlarının en büyük önemi Balkanlara vererek en önemli yatırımları ve politikaları bu bölgede uygulamaları, yaklaşık 500 yıllık Osmanlı hâkimiyetinin bölgenin etnik, dinsel, iktisadi ve kültürel yapısını çok güçlü şekilde etkileyerek günümüz Balkan dünyasının ve gelişmelerinin şekillenmesinde tesirli olmasına sebep olmuştur.

Bu tesir, genel olarak Osmanlı mirası veya Osmanlı Barışı (Pax Ottomanica) olarak da adlandırılarak Türkiye’de ve bölgede çok farklı şekillerde algılanmasına ve yorumlanmasına yol açmıştır. Bölge Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altındayken milyonlarca Türk Balkanlara geçmiş ve Balkanlar, uygulanan hürriyet, hoşgörü ve adalete dayalı düzen sayesinde bu zaman zarfında en istikrarlı ve huzurlu dönemlerini geçirmiştir.

Tarihsel geçmiş nedeniyle, hem Balkan halklarının hem de Türklerin birbirlerine karşı önyargılarından söz edilebilir. Bu önyargılar Balkanlarda özellikle Slav kökenliler ve Yunanlılar arasında güçlü kalmıştır. Türkiye’nin Balkan politikası bu tarihsel geçmiş üzerine kurulmak zorunda kaldı ve Türkiye’nin 1990’larda Balkanlarda izlediği aktif politika zaman zaman Osmanlı dönemine dönme isteği olarak nitelendirilmiştir.

Bölgedeki gayrimüslimler, Balkanlar’daki tarihsel geçmiş ve egemenlik ilişkileri nedeniyle Osmanlı dönemine karşı kimi önyargılara sahip olmaktadır. Ortodoks-Slav kökenliler Osmanlı egemenliğini siyasal, ekonomik ve kültürel baskı dönemi olarak tanımlamaktadırlar. Osmanlı yönetimi altında oldukları süre içinde Batı Avrupa’da yaşanan Rönesans-Aydınlanma süreçlerinden geri kaldıklarını ileri sürerek günümüzde yaşadıkları sorunların birçoğunu ve iktisadi-siyasal geri kalmışlıklarını buna bağlamaktadırlar.

Aynı dönemde Ortodoks nasyolizminin de kaynağının ortaya çıkmasına neden olan inanışa göre, Osmanlı idaresinin coğrafya üstündeki bir diğer negatif tesiri, İslam’ın bu coğrafyada dağılmasını sağlamış olmasıdır. Pomaklar, Boşnaklar, Arnavutlar ve Torbeşler gibi çoğunluğu ve ya az bir kısmı İslamiyet’i kabul etmiş olan dinsel ve etnik kümeler Osmanlı İmparatorluğu zamanın da Balkanlardaki negatif etkenler içerisinde de gösterilmektedir. Özellikle eski Yugoslavya bölgesinde Müslümanların etnik köken ve ya dilleri ayırt edilmeksizin “Türk” olarak ifade edilmesi ve 1990’li yıllar da Bosna’da ve Kosova’da barınan etnik mücadelelerde yalnızca insanların değil, Osmanlı dönemini ifade eden köprü ve cami gibi mimari yapıtların da ortadan kaldırılmak istenmesi bu görüşün bir sonucu olarak kabul edilebilmektedir (Keskin, 2013, s.33).

Türkiye’de yaşayan Balkan kökenli nüfusu ele aldığımızda; bu nüfusun ilk olarak 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra başladığı ve yaklaşık 100 yıl boyunca

değişik sebeplerle devam ettiği görülmektedir. En son göç dalgasının ise 1990'lı yıllarda yaşanan Bosna Hersek ve Kosova savaşlarıyla birlikte meydana geldiğini görmekteyiz. 100 yıl kadar süren bu göç dalgaları neticesinde Müslüman Arnavutlar, Boşnaklar, Torbeşler, Pomaklar ve Türkler Balkanlardan Türkiye'ye gelmiş ve bunun sonucunda da günümüzde sayıları 5-7 milyon arasında olduğu tahmin edilen bir Balkan kökenli nüfus oluşmuştur (Sancaktar, 2006, s.52).

Özellikle 1980'lerin sonunda Bulgaristan'ın dayatmacı politikalarından dolayı Bulgaristan'dan gelen göçmenlerde de görüldüğü üzere, bu insanların önemli bir kısmının geldikleri ülkelerdeki akrabalarıyla bağlantıları devam etmekte, onların durumları ve sıkıntıları buradaki göçmen kökenlileri de doğrudan tesir etmektedir. Bu, oradaki Türk kökenlilerin maruz kaldıkları baskılara duyulan kaygı kadar, koşulların kötüleşmesi ya da baskıların artması durumunda başlayacak olan yeni bir göçün kendi yaşamlarını negatif etkilemesi endişesinden de kaynaklanmaktadır. Çünkü yeni gelecekler en azından bir süre buradaki akrabalarının evlerinde misafir olacaklardır. Özellikle, bunalım ve çatışma dönemlerinde ve Türk/Müslüman azınlıklara yönelik baskıların yaşandığı zamanlarda, hükümetler Türkiye'deki Balkan kökenlileri de göz önüne almak zorunda kalmaktadırlar.

Balkan muhacirleri çoğunlukla İzmir, Bursa, İstanbul İzmit gibi kentlere iskan ettiklerinden, Türkiye'de standart bir gruplaşma seviyesine ulaşmışlardır. Bu kalaba topluluk kendi içinde gruplanmalarla ve oluşturdukları cemiyetlerle mühim bir kamuoyu oluşturabilmekte ve ülkemizin Balkanlar'da daha etkili siyaset takip etmesine bir manada da faydalı olabilmektedir. Bu cemiyetler, Balkanlar'da barınan Müslüman ve Türk milletinin problemlerini Türkiye'ye ulaştırma da bir köprü vazifesi yapmaktadırlar.

Bu derneklerden ilk kurulanları şu şekilde sıralayabiliriz; Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği (1950), Türk- Arnavut Kardeşliği Kültür ve Dayanışma Derneği (1952), Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (1975), Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği (1985).⁶⁰ Türkiye'deki Balkan kökenli nüfus, Balkanlarda yaşanan sorunlar ve olaylar karşısında Türk hükümetlerinin dış politikası üzerinde bir baskı unsuru olmuş, hükümetler de bunu dikkate almak durumunda kalmışlardır. Bunun en güzel örneği ise, Bosna Hersek ve Kosova savaşları sırasında yaşanmış, Türkiye'nin bu dönemde Boşnakların ve Arnavutların lehine bir dış politika

takip etmesinde Türkiye’de yaşayan Boşnak ve Arnavut nüfusun önemli bir rolü olmuştur (Sancaktar, 2006, s.53).

Türkiye’nin Balkan politikasını etkileyen en önemli unsurlardan biri de Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman azınlıklardır. Türklerle ortak tarih ve kültür değerlerini paylaşan ve kuzeyde Moldova’dan, güneyde Yunanistan’a kadar bütün Balkan ülkelerinde yaşayan Türk azınlıklar olduğu gibi, Müslüman dünyasında sadece Türkiye’ye ilgi ve bağlılık duyan Balkanlı Müslümanlar da, Balkanların Türkiye için taşıdığı önemin bir başka boyutunu simgelemektedir (Özkürkçü, 1998, s.10).

Balkanlar, azınlıklara yöneltilen faaliyetler hususunda Tito zamanı Yugoslavya’sı hariç “sicilli” bir saha olmuştur. Sonuç itibari ile, Türkiye sadece ahitlerle belirtilen yükümlülüklerinin olduğu Yunanistan ve Bulgaristan’daki azınlıkların tahakküm altında kaldıkları durumların haricinde, diğer Müslüman/Türk azınlıklara yöneltilen baskılar mevzu bahis olduğu durumlar da bunlardan tesirlenip tesir altında kalmaktadır. Bu durumun başlıca sebebi, etnik soyları ne olursa olsun, baskı altında tutulan Müslüman azınlıkların kollayıcı olarak Türkiye’ye bakınmaları, bunun durumun sonucunda çok problemlilerde Türkiye’ye göç etmeyi düşünmektedirler. Bu sebeple de, hususiyetle çatışma, baskı ve kriz zamanların da hem ülke hem de kamuoyu nezdinde Türkiye’nin bu coğrafyalara ve insanlara olan alakası daha da çoğalmaktadır.

Günümüzde Balkanlarda yaşayan Türklerin durumunu incelediğimizde; resmî verilere göre günümüzde Balkanlar’da 1 milyon 100 bin civarında Türk yaşamaktadır. Ancak bölgede yaşayan Türklerin liderlerinin ileri sürdüğü rakamlar dikkate alındığında zaman, Balkanlar’daki Türklerin sayısı yaklaşık iki milyonu bulmaktadır (Türbedar, 2004, s.2).

Balkanlara dinsel açıdan bakıldığında üç büyük Müslüman gruptan söz edilebilir:

Türkler, Arnavutlar ve Slav kökenli Müslümanlar (Boşnaklar, Pomaklar ve Torbeşler). Pomaklar ve Torbeşler, Arnavutluk, Bulgaristan, Kosova, Makedonya ve Yunanistan’da yaşayan Slav kökenli Müslüman gruplardır. Müslüman Yugoslav olarak da anılan Boşnaklar, çoğunlukla Bosna Hersek’te ve Sırbistan ile Karadağ arasında kalan Sancak bölgesinde yaşamaktadırlar. Müslüman Arnavutlar ise daha çok

Arnavutluk, Kosova, Makedonya ve Yunanistan'da önemli nüfus oranına sahiptirler (Sancaktar, 2006, s.53).

Balkanlar'da yaşanan krallık ve komünizm dönemlerinde genel olarak Müslümanlara hep şüpheli bir gözle bakıldı, kendilerine yabancı muamelesi yapılmıştır. Ayrıca, farklı dönemlerde ve ülkeden ülkeye değişen boyutlarda, çeşitli mezalimler uygulanmışlardır. Müslümanlara yönelik izlenen bu tür politikalar, Balkanlar'ın etnik ve dini haritasını kökten değiştirmiştir (Türbedar, 2004, s.6).

Resmi rakamlara göre günümüzde Balkan coğrafyasında (Türkler de dâhil) yaşayan Müslümanların toplam sayısı yaklaşık 8 milyon 500 bin civarındadır. Bunların dağılımı şu şekildedir (Keskin, 2013, s.36):

Arnavutluk'ta 2,5 milyon, Kosova'da 2 milyon, Bosna-Hersek'te 1,5 milyon, Bulgaristan'da 1 milyon, Makedonya'da 700 bin, Yunanistan'da 300 bin, Sırbistan'da 250 bin, Karadağ'da 100 bin. Avrupa genelinde Müslümanların en yoğunluklu yaşadığı ülkelerin başında Kosova (% 90), Arnavutluk (% 80), Bosna Hersek (% 40) ve Makedonya (% 33) gelmektedir. Bu rakam, bölgenin toplam nüfusunun yüzde 12'sine karşılık geliyor. Oysa Osmanlı nüfusuna ilişkin kapsamlı bir çalışma yapan Kemal Karpat'a göre, 19. yüzyılın ikinci yarısında Müslümanların Balkanlar'daki nüfusa oranı yüzde 43'lere varmıştır (Türbedar, 2004, s.6).

Balkanlar'da yaşayan Müslüman ve Türk popülasyonunun çoğunluğundan ötürü Türkiye'nin Balkan devletleri ile temaslarını artırması ve sulh ve istikrarı benimseyen uluslararası gruplar içinde buluna bilmesi, AB üyeliğinin yerine getirilebilmesi gayesine de pozitif biçim de hizmet edecektir. Çünkü Arnavutluk, Bosna Hersek ve Makedonya gibi nüfusunun mühim bir kısmı Müslümanlardan oluştuğu devletlerin AB'ye sokulması, Türkiye gibi nüfusunun çoğunluğa yakın kısmı Müslüman olan bir devletin AB'ye üye yapılmasının altında yatan düşünce olan karşıtlığını da zihinlerden silbilecektir. Türkiye tarafından bakıldığında Balkanlar bölgesi, etnik ve ideolojik ırkçılığın gündemde olduğu bir ülke durumundan çıkıp, daha ziyade iktisadi ve ticari birleşmenin sağlanabileceği bir yer durumuna gelmektedir.

Türkiye'nin Balkanlar'da uyguladığı politikaların şekillenmesinde en önemli etkenlerden birisi şüphesiz bu bölgeye atfedilen coğrafi ve stratejik önemdir. Balkan

coğrafyasına coğrafi ve stratejik açıdan baktığımızda şu hususlar daha çok ön plana çıkmaktadır.

1. Balkanlar Türkiye'nin Batı'ya açılan koridor yolu üzerindedir. Türkiye'nin ticari ve siyasal ilişkilerinin en yoğun olduğu ülkeler olan Avrupa ülkeleriyle arasındaki bağlantı yolları bu bölge üzerinden geçer. Bu yüzden Türkiye için Balkanların barış ve istikrar içinde bulunması hem Türkiye'nin güvenliği hem bu ticari bağlantı yollarının kesintiye uğramaması bakımından son derece önemlidir. 1992 Bosna Savaşı ve 1999 Kosova Savaşı sırasında bu tecrübeyi acı bir şekilde yaşamak zorunda kalmıştır. Zira Türkiye'nin dış ticaretinin yarısından fazlasını Batı Avrupa ülkeleriyle yaptığı ve bu ülkelerdeki Türk vatandaşlarının nüfus yoğunluğu düşünüldüğünde, bu koridorun aksamaması ve bu bölgede yaşayan vatandaşlarımızla bağlantılarımızın zorlaşmasını düşünmek daha anlamlı olacaktır.

2. Balkanları coğrafi ve stratejik açıdan önemli kılan bir başka husus, iki Balkan komşusu Yunanistan ve Bulgaristan'ın bu bölgede yer alıyor olması ve aralarında bir ittifakın oluşmasından çekinmesidir. Yunanistan ile olan ilişkilerimizde son dönemlerde her ne kadar yumuşama ortamına şahit olsak da, ikili ilişkilerde 1995'teki Kardak Krizi sonucu sıcak çatışmanın eşiğine gelmesi daima akıllarda yer tutmaktadır. Bunun yanında, Kıbrıs ve Ege Denizi ile ilgili sorunların ve anlaşmazlıkların henüz tam olarak çözülmemiştir. Yunanistan'ın Balkanlar bölgesinde faal bir oyuncu durumuna gelmemesi ve Türkiye'yi zorlayıcı politikalar geliştirmemesi açısından Türkiye'nin Balkanlar'da Yunanistan'dan daha etkili ilişkilerde bulunarak Yunanistan karşısında muvazene unsuru olması son derece büyük önem taşımaktadır (Sancaktar, 2006, s.53). Başkaca, 1986 senesinde Yunanistan'da Papandreou hükümeti döneminde Bulgaristan ile bir Saldırmazlık sözleşmesi düzenlenmiştir. 1990 yılı sonunda ise Bulgaristan, Yunanistan'la temaslarını iyi tutmuş, lakin Türkiye etmenini de hep göz önünde bulundurarak Türkiye'yi sebepsiz yere karşısına almaya sebep olacak siyasetlere girmekten kaçınmıştır.

3. Balkanlar, Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan ve Anadolu Yarımadası ile birlikte iki ayrı kültürü kendi içinde kaynaştıran; keza, ılımlı kuşakta yer aldığı için de ayrıca önem kazanan bir köprü durumundadır. Bu bağlamda, Boğazları ileriden koruyan Trakya Balkanların ayrılmaz bir parçasıdır. Balkan ve Anadolu yarımadalarını birbirinden ayıran, fakat aynı zamanda bu iki yarımadayı birbirine bağlayan Türk Boğazları, Trakya ile birlikte bütün Balkan Yarımadasını, Türkiye için,

kritik bir ileri savunma bölgesi durumuna getirmiştir. Trakya, Türkiye'nin Avrupa'ya, Batı dünyasına ve Batı uygarlığına karşı duyduğu ilginin de simgesi olan bir bölge olmuştur (Özkürkçü, 1998, s.12). Ayrıca, Balkanlardan gelecek bir saldırı için Trakya'da yeterli "ülke derinliği" bulunmamakta ve dolayısıyla burası bir stratejik savunma bölgesi olarak değerlendirilmektedir.

4. Balkanlar bölgesi, Avrupa, Asya ve Orta Doğu arasında hava ve kara taşımacılığı açısından önemli bir geçiş yoludur. Bunun yanında, Akdeniz ve Karadeniz'e olan bağlantıları sayesinde su yolu taşımacılığında da Avrupa'ya ulaşım açısından stratejik öneme sahip bulunmaktadır (Sancaktar, 2006, s.53).

Umumi olarak Marmara bölgesi, Trakya ve Türkiye'nin Ege kenarları dikkatle incelendiğinde, Balkanların Türkiye'nin müdafaası ve emniyeti ile direkt alakalı olduğu söylenilebilir. Bu nedenle, Balkanların Türkiye'ye benzeyen toprak koşullarının, Türkiye'ye düşman bilinen devletlerin ülkelerin tesirsine geçmesi, müdafaa ve emniyet bakımından Türkiye açısından problem oluşturacağı kaçınılmaz bir sonuçtur (Keskin, 2013, s.38).

2.4 BALKANLARIN TÜRKİYE AÇISINDAN ÖNEMİ

Soğuk Savaş dönemi boyunca da Türk dış politikasının gündeminde olan Sovyet tehdidi, Yunanistan ile yaşanan ikili sorunlar ve Kıbrıs konusu, NATO, ABD ve AT ile ilişkilerin geliştirilmesi gibi hususlardan Sovyet tehdidi dışındaki diğer konu başlıkları, Soğuk Savaş sonrası dönemde de Türk dış politikasında önemli hususlar arasında yer almış ve dış politika gündemini meşgul etmeye devam etmiştir.

Türk dış politikasının ana ilkesi olan Batıcılık bunda önemli rol oynamıştır. Bunun yanı sıra, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan atmosfer Türkiye'nin hareket sahasını genişletmiş; dış politikasında alternatif eksenler açmıştır. Soğuk Savaşın sona ermesi Balkanlar için önemli bir dönüşüm noktası olmuştur. Yaklaşık 70 yıllık komünist sistemin çöküşü ve Varşova Paktı'nın dağılması hem Sovyetler Birliği'nin bölge ülkelerindeki nüfuzunu kaybetmesine hem de çok partili hayata geçiş ve liberal ekonomiye geçiş gibi çok önemli reformların yapılmasına sebep olmuştur. Buna karşılık, yeni dönem Balkanlar için ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. SSCB'nin ve ardından Varşova Paktı'nın dağılması, uluslararası ilişkilerde ulusal ve global tehdit algılamalarında değişiklikler meydana getirmiş ve buna bağlı olarak

uluslararası sistemde güç dengeleri yeniden şekillenmeye başlamıştır. Uluslararası sistemdeki bu değişimler, hükümet dışı yeni oyuncuların ortaya çıkarak ekonomik güç olarak var olmasına neden olmuştur. Bir başka deyişle, çift kutuplu dünya düzeni yerine ekonomik rekabetin hâkim olduğu ve ülkeler arası ilişkilerde ekonomik unsurların daha çok öne çıktığı yeni bir döneme girilmiştir (Şaybak, 2006, s.194).

Bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye de korumacı politikalar yerine daha liberal politikalar uygulamaya başlamış ve dış politikada daha aktif bir rol almaya çalışarak önemli bir değişim sürecine girmiştir. Bu noktada iki temel hususla karşı karşıya kalmıştır: Birincisi, Batı için Soğuk Savaşta bir nevi ‘ileri karakol’ rolünü oynayan Türkiye’nin bu öneminin azaldığı yargısı; ikincisi ise Türkiye’nin yakın coğrafyasında ortaya çıkan krizlerin getirdiği tehlikeler ve fırsatlar. Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlarda yaşanan krizler karşısında, Türkiye çeşitli fırsat ve tehditlerle karşı karşıya kalmış ve bunlar da Türkiye’nin daha aktif politikalar sonrası dönemde Balkanlarda yaşanan krizler karşısında, Türkiye çeşitli fırsat ve tehditlerle karşı karşıya kalmış ve bunlar da Türkiye’nin daha aktif politikalar izlemesini zorunlu kılmıştır. Batıda Türkiye’nin öneminin azaldığı imajı, yeni dönemde ortaya çıkan krizlerde coğrafya faktörünün etkili bir şekilde kullanımıyla ortadan kalkmıştır (Özlem, 2010, s.92-93)

Türkiye bu bilinmeyen periyotta bir taraftan yakın muhitindeki yenilikleri izlerken; diğer taraftan değişik coğrafyalar da hayatlarını sürdüren Türkiye’yle kültürel, tarihsel ve etnik bakımdan temasları bulunan Müslüman ve Türk gruplarıyla da yakından alakalıdır.

Balkanlarda sosyalizmin yıkılma süreci, kapitalizmin yeniden yapılandırılması ve sosyalist ülkelerin kapitalist sisteme entegrasyonu Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Türkiye’deki bu memnuniyetin başlıca iki nedeni vardır (Sancaktar, 2006, s.56-57):

1. Sosyalizmden kapitalizme geçişle birlikte Balkanlarda komünizmin tesirleri yok olmaya başladı. Bunun sonucunda, Balkanlardan kaynaklanabilecek herhangi bir ideolojik veya askeri komünist saldırı tehlikesi bertaraf edilmiştir.

2. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya’da kurulan Türk devletlerinin tesirleriyle Türkiye açısından bakıldığında bir “Türk Dünyası” oluşturabilme fikri ortaya çıkmıştır. Balkanlarda ise ciddi bir Türk ve Müslüman nüfusun var olması

Türkiye açısından ekonomik, siyasi ve stratejik bir avantaj sağlayacağından, Balkanların bu noktada bir tesir alanı olması ihtimali doğmuştur.

1990 yılının sonlarına doğru milliyetçilik akımlarının ve dünya çapındaki büyük iktisadi oyuncuların getirmiş olduğu globeleşmenin de tesiriyle Yugoslavya'nın bölünmeye başlaması ve sonuç itibari ile yıkılması, Balkanlar'daki hudutların en baştan belirlenmesi ve istikrarın yenilenmesine neden olmuştur. Soğuk harp zamanı süresince federe ettiği milletlerle iyi etnik temaslar geliştiren ve Batı ile Doğu Bloku içerisinde istikrar sağlayıcı davranış biçini kabul eden Yugoslavya, efsanevi önderi Tito'nun yaşamını kaybetmesinin akabinde çoğalan etnik çatışmalar ve iktisadi sıkıntılar sebebiyle ve 1980'li yılların sonuna doğru Doğu Avrupa'daki gelişmelerin de tesiriyle 1990'lı ve 2000'li yıllarda takribi yirmi sene devam eden kanlı bir süreç sonucunda 7 farklı devlete ayrılmıştır (Keskin, 2013, s.46).

Bu süreçte, 1990'lı yıllarda bölgede kimi devletler tarafından etnik temizlik uygulanmaya çalışılmış, Bosna Hersek'te yaşanan etnik kıyım ve Kosova'da yaşanan bunalım ile birlikte Balkanlarda yaşanan sorunlar bölgesel olmaktan çıkıp uluslararası bir hale gelmiş ve dünyadaki yeni örgütlerin ve büyük güçlerin bir anlamda kaderini belirleyecek bir sınanma alanı haline gelmiştir.

Yaşanan bu gelişmeler neticesinde, özerk durumdaki devletler sırayla bağımsızlığını ilan ederek bölge haritasının yeniden şekillenmesine sebep olmuştur. Tezimizin konusu olan ülkelerin üçünün Yugoslavya'nın dağılmasıyla devlet haline geldiğini göz önüne alırsak; Eylül 1991'de Makedonya, Şubat 1992'de Bosna Hersek ve son olarak Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlıklarını ilan etmeleri ile Balkanların kesin sınırları son haline ulaşmıştır. Bugün, “bölgesel sahiplenme” ve “kapsayıcılık” ilkeleri gözetilerek şekillendirilen Balkan politikasının dört ana eksenini; üst düzeyli siyasi diyalog, herkes için güvenlik, azami ekonomik bütünleşme ve bölgedeki çok etnikli, çok kültürlü, çok dinli kamuoyusal yapıların muhafazası teşkil etmektedir. Bölge ülkeleri arasında “ortak çıkar alanları” yaratılarak mevcut işbirliğinin hızlandırılması ve kapsamlı bir bölgesel bütünleşme sağlanması Türkiye'nin hedeflerinin başında gelmektedir (http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa)

Bir bölge devleti olan Türkiye, coğrafyadaki ülkelerle olan temaslarına büyük bir ehemmiyet vermektedir. Coğrafya devletleriyle olan ikili temaslar da egemenlik bağımsızlık ve toprak tamamiyetine saygı ve devlet iç münasebetlerine müdahale

etmeme koşullarına en alt seviyede dikkat etmek gerekmektedir. Hem Balkan devletlerinde Türk azınlık, akraba ve soydaş gruplarımızın bulunması hem de devletimizde Balkan asıllı mühim bir insan topluluğunun hayatlarını sürdürmesi Balkanlarda ortaya çıkan her çeşit sıkıntının ve buhranın Türkiye'yi de yakından tesiri altına almasına sebep olmaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye bölge ülkeleri ile ilişkilerini iyi komşuluk ve dostluk temelinde sürdürmüş; Balkan ülkelerinin toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına ve egemenliğine saygıyı esas almıştır (Ülger, 2001, s.197).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Yugoslavya'nın ayrışarak çeşitli devletlerin ortaya çıkması Türkiye'nin bölgeye olan ilgisini ve bölgede yaşanan gelişmelere olan müdahilliğini de artırmıştır. Türkiye bölge devletleriyle yakın ilişkiler kurarak ve bölgesel güvenliği ve istikrarı teşvik ederek bölgede aktif, girişken ve yapıcı bir dış politika izlemiştir. Bu dönemde, Türkiye'nin dış politikasında Balkanlar bölgesine çeşitli sebeplerle biraz daha ağırlık vermeye başladığını varsayabilmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, Türkiye Orta Asya ile birlikte Balkanlarda da dış politikada iyi ilişkiler geliştirilmesi konusunda önemli somut adımlar atmıştır. 1992 yılında TİKA'nın kurulması ve aktif dış politika anlayışı ile ilk yıllarda Türk Cumhuriyetlerini hedeflese de daha sonrasında ortak değerlere sahip olduğumuz tüm bölgelerde ve ülkelerde bu Ajansın faaliyette bulunması bu yöndeki pozitif politikaların önemli bir göstergesidir. Türkiye, Yugoslavya'nın dağılması ile bağımsızlıklarını ilan eden devletlerin uluslararası örgütlere üyeliklerini de bugüne kadar desteklemiştir. Osmanlı Devleti'nin varisi rolüyle Balkanlar'daki Müslümanların tek sözcüsü sayılabilecek Türkiye, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Balkanlar'daki devletlerle olan ilişkilerine diğer faktörlerin yanında stratejik açıdan da büyük önem göstermiş ve uluslararası politikada kendine omuz verebilecek ve onu daha güçlü kılacak Balkanlar'daki Türk toplulukların sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir (Ünal, 2009, s.51).

Balkanlar'da ortaya çıkan buhran ve arbedeler coğrafyayla beş yüz senelik bir maziye sahip olan ülkemizi ve de tüm milletler arası oyuncuların dış siyasetlerini tesir altına almıştır. Bu buhran ve arbedeler sonucun da Türkiye, Balkan ülkeleriyle kültürel ve tarihsel ilişkileri sebebiyle NATO'ya her hususta dayanak olmuş, arbedelerin meydana geldiği ve Türk azınlıkların olduğu coğrafyalara Türk askeri kuvvetlerini

yollamıştır. Başkaca Türkiye, Balkan devletlerinin NATO'ya ve AB'ye üyelik süreçlerini her daim desteklemiş ve Balkanlarda kararlılığın oluşturulması için Balkan devletleriyle türlü işbirliği sözleşmeleri imzalamıştır (Keskin, 2013, s.43).

Aynı zamanda bir Balkan ülkesi sayılan Türkiye, Balkan ülkeleri ile olan ikili ilişkilerine büyük önem vermekte ve bölge ülkelerinin tümüyle iyi ilişkiler sürdürmektedir. İkili ilişkilerde bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı ilkelerine büyük önem verilmekte, bu bölgedeki ülkelerle olan tarihi bağlar sayesinde ilişkiler daha da gelişmeye devam etmektedir. Türkiye ve Balkan halkları arasındaki tarihsel bağlar günümüze kadar devam ede gelmiştir. Balkan ülkelerinde azınlık, soydaş ve akraba toplulukları yaşamakta, diğer yandan ise Türkiye'de, Balkan kökenli vatandaşlar bulunmaktadır. Bu nedenle, Balkanlar'da ortaya çıkan bunalımlar Türkiye'yi yakından etkileyebilmekte ve Balkanlar'da barış ve istikrarın korunması Türkiye için bu açıdan da hayati önem taşımaktadır.

2.5. BALKANLARDA TÜRK DIŞ YATIRIMLARININ DURUMU

Balkanların çağlar boyunca var olan coğrafi ehemmiyetinden söz ederek, bu durumda Türkiye'nin Balkan devletleri ile olan temaslarına tesir eden asıl etkenler üstünde durulmuştur. Bu düşüncenin arkasından, Türk dış mevduatlarının dünyadaki umumi görünüş ve Balkanlar'ın bütün dış mevduatların içerisindeki yeri ve ehemmiyeti ortaya atılacaktır. Bu hususta dış mevduatlarda ortaya çıkan imkânların ve problemlerin de araştırılması düşünülmektedir.

Türk dış yatırımlarının istatistikî verileri; Hazine Müsteşarlığı kayıtlarında bulunan Türk yatırımcılardan yatırım tutarları açısından % 95'i temsil eden bir kitleye soru formu gönderilmek suretiyle yapılan anket sonuçlarından elde edilmektedir. Bu rakamların gerçeğinden daha düşük düzeylerde olduğu düşünülmektedir. Bu farklılığın nedeni ise sermaye hareketlerinin resmi kurumlar tarafından tam olarak izlenememesinden kaynaklanmaktadır. Bu görüş Merkez Bankası'nın ve Hazine Müsteşarlığı'nın ilgili personeli tarafından da paylaşılmaktadır. Bununla birlikte, büyük Türk firmalarının dış yatırımlarını ve buna bağlı sermaye hareketlerini Hollanda, İsviçre ve Malta gibi ülkeler üzerinden gerçekleştirmesi, dış yatırımların ülke kiminde takip edilmesini daha da güçleştirmektedir. Bunlara ek olarak, yurt dışında elde edilen karların yurt içine aktarılmayıp yurtdışında sermaye olarak kullanılması da dışarıdaki Türk sermayesinin gerçekçi bir şekilde ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Bunlara rağmen,

Hazine Müsteşarlığı ve TCMB tarafından derlenen dış yatırım istatistiklerinin bir gösterge olarak büyük öneme sahip olduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır (Keskin, 2006, s.65)

Türkiye'nin dış yatırımlarının % 78'i olan yaklaşık 21,4 milyar dolarlık kısmının 10 ülkeye yöneldiği görülmektedir. Dış yatırım toplamının ülkeler itibarıyla dağılımına bakıldığında ilk sırayı çok büyük bir farkla Hollanda'nın aldığı görülmektedir. Bu ülkeyi Azerbaycan, Malta, Almanya ve ABD takip etmektedir. Hollanda'nın konumunda özellikle bankacılık ve finans ile holding alanlarında yapılan yatırımlar tesirli olurken Almanya bankacılık, ticaret ve imalat sektöründeki yatırımlarıyla öne çıkmaktadır. Azerbaycan ise özellikle Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının (TPAO) uzun yıllardır yaptığı sermaye ihraçları nedeniyle yine dış yatırımlar açısından önemli bir ülke konumundadır. Geriye kalan 102 ülkenin payı ise yaklaşık 5,9 milyar dolarlık miktarla sadece % 22'olmuştur (Keskin, 2006, s.66).

Tablo 2

Türkiye Dış Yardımlarının Balkan Ülkelerine Göre Dağılımı

SIRA	ÜLKE	FİRMA SAYISI	DIŞ YATIRIM	ORAN
1	HIRVATİSTAN	13	199.757.684	0,73
2	BOSNA HERSEK	18	186.118.640	0,68
3	MAKEDONYA	58	111.871.036	0,41
4	BULGARİSTAN	109	110.034.854	0,40
5	YUNANİSTAN	24	80.480.879	0,39
6	ARNAVUTLUK	21	77.847.576	0,29
7	KOSAVA	23	61.896.033	0,23
8	KARADAĞ	3	19.994.931	0,07
9	SLOVENYA	1	4.646.084	0,02
10	SIRBİSTAN	6	1.403.116	0,01

Kaynak : (Keskin, 2006, s.66).

Balkanlara harcanan dış mevduatların ayrılımını inceleyecek olursak;

bu coğrafyada harcanan toplam mevduatın 206 milyon dolar meblağındaki % 24'ü bankacılık ve sigorta bölümüne, 171 milyon dolar meblağındaki % 20'si holding otaklıklarının tesirlikleri sektörüne, 151 milyon dolar meblağındaki % 18'i diğer bölümlere, 128 milyon dolar meblağındaki % 15'i ticaret sektörüne ve 67 milyon dolar meblağındaki % 8'i inşaat alanına yapılmıştır. Türkiye'nin Balkan devletleri ile olan iktisadi temasların da var olan imkânları incelediğimiz de aşağıda sunulan maddeler de ön plana çıkmaktadır:

1. Kosova hariç bölge ülkelerinde yatırımcılara serbest bölge tahsis edilmesi,
2. Bosna Hersek ile Türkiye arasında Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalanması,
3. Türk mallarının Balkan pazarında kolaylıkla yer bulabilmesi,
4. Bölgede gümrük kapıları ve ulaşım durumunun iyileşmeye başlaması ve çoğu ülkede vize şartı olmaması (Keskin, 2013, s.82),
5. Genel olarak vergi oranlarının diğer coğrafyalara oranla düşük olması,
6. Hâlihazırda imzalanan ve imzalanması beklenen STA'ların olması,
7. AB entegrasyonu sürecinde olan Balkan ülkelerinde proje bazlı verilen fonların bulunması,
8. Bu ülkelerdeki ekonomik krizin Türk şirketlerinin ticaretine ve yatırımına fırsat tanınması sebebiyle Türkiye'nin bu ülkelerde yaşayan soydaş ve akraba topluluklarının ekonomik iyileşmelerine katkı sağlaması,
9. Balkanlarda tesirli olan İtalyan ve Yunan yatırımcılarının son krizlerden dolayı etkiliklerinin azalması,
10. Türkiye'nin ekonomik gelişiminin Türk şirketleri için bölgeye yatırım yapma fırsatı doğurması,
11. Türk yatırımcıların doğrudan soydaşların yaşadığı yerlere yatırım yapması ve yapılan yatırımlarla bölgedeki istihdam olanaklarının artması,

12. Bölgede birçok tarihi eserin varlığının turizmi canlandırması ve Türkiye'nin turizm konusunda deneyimli firmalara sahip olması,
13. Türkiye'nin sağlık turizminde ve yükseköğrenim sektöründe bu bölgedeki stratejik konumu ve bölgede etkili olması,
14. Kerestecilik ve mobilya sektörü için zengin hammaddenin mevcut olması,
15. Bosna Hersek'te yeraltı petrol kaynaklarının tespit edilmiş ve çıkarılabilir derinlikte olması (Keskin, 2013, s.83),
16. Hidroelektrik santrallerinin inşası için elverişli coğrafi yapı ve su kaynaklarının bulunması,
17. Coğrafi yakınlık nedeniyle mal ve hizmet ulaşımının kolay ve ucuz olması,
18. Türk Hava Yolları'nın birçok yere direkt seferlerinin bulunması,
19. Bölge ülkelerinde diğer birçok ülkeye göre çalışma izninin kolay alınması, işçilik maliyetlerinin ve sosyal giderlerinin düşük olması,
20. TİKA'nın altyapı mevduatlarının haricinde tarım (hayvancılık, arıcılık vb.) ve turizm gibi iş sahalarını ilerletmeye yönelik etkenleri,
21. Türk bankalarının coğrafyada yer alması,
22. Türkiye'de eğitim görmüş ve bu bahaneyle Türkiye'yi tanıyan donanımlı milletler arası talebelerin, Türk şirketlerinin mevduatlarında istihdam edilebilir olması,
23. Türkiye'de Balkanlardan taşınan yurttaşlarımızın coğrafyada hısımlarının olması,
24. Coğrafyaya yatırım yapan ve uzun müddet icratına devam eden kuvvetli firmaların bulunması,
25. Bölge ülkeleriyle aramızda Balkan Ticareti Geliştirme Bölge Merkezi(BCTP) ve Balkan Ülkeleri Banka Birlikleri Forumu (IFBA) gibi ortak ekonomik ve ticari yapılanmaların olması,

26. Türkiye'deki ticari birliklerin bölgede bulunan benzer kuruluşlarla, bölge ile ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında İş Konseyleri ve ortak ticaret odaları gibi yapılar oluşturması (Keskin, 2013, s.84),

Türkiye devletinin bölge coğrafyasında yer alan ülkelerinde iktisadi açıdan avantajlı bulunmasına rağmen, bu ülkelerle olan temaslarında hem Yunanistan'ın ve İtalya'nın tesiri ile hem de bu coğrafyaya karşı yapılan dış yatırımlarda geç kalınması ve diğer ülkeler karşısında ürkek davranılması sonucunda kimi tehditlerin de olduğu düşünülmektedir. Bunların başlıcaları şu şekilde öne çıkmaktadır (Keskin, 2013, s.84).

1. Bölgeye yatırım yapmak isteyen Türk işadamlarının desteklenmesine yönelik özel bir ekonomik destek paketinin oluşmaması (Keskin, 2013, s.85),
2. Kimi Balkan ülkeleri ile imzalanmış ikili anlaşmaların ve sözleşmelerin yeterince uygulanamaması,
3. Kimi Balkan ülkelerinde ekonomik altyapının yetersiz olup siyasi istikrarsızlığın olması,
4. İkili ticaret odalarının Türkiye'de aktif olarak çalışmaması,
5. Balkanlarda hava ulaşımının çok pahalı olması ve karayollarının da çok gelişmemiş olmasından dolayı malların ve hizmetlerin gidişinde zorlukla karşılaşması
6. Balkan ülkelerinde bulunan bürokratik engel ve yasaların yetersizliği,
7. Bölgedeki işadamları ile iletişimin yetersiz olması ve bu yüzden bölgede bulunan iş fırsatları hakkında Türk işadamlarının yeterince haberdar olmamaları,
8. Türk yatırımcılarının bölgede önemli düzeyde yatırım kapasitesine sahip ortak bulamaması,
9. Bölge ülkelerindeki özelleştirmelerin yeterince takip edilememesi ve bunun sonucunda bölgedeki büyük yatırımların Batılı firmaların eline geçmesi,
10. Bölgeye yönelik dış yardımlara ilişkin ortak bir stratejinin ve sektörel planlamanın olmaması,

11. Ekonomik krizde bölge ülkelerinde soydaş topluluklarla ortak hareket edilerek yatırım yapılmaması ya da bu konuda geç kalınması,
12. Balkan ülkeleri ile ilgili yatırım ve istihdam haritası olmaması,
13. Balkan ülkelerindeki Türk şirketlerinin Türk azınlığını istihdam etmemeleri,
14. Kimi ülkelerin gümrük kapılarında sorunların bulunması ve bunun seyahat etmeyi güçleştirmesi ve caydırıcılığı,
15. Balkan ülkelerinde bulunan işsizlik sorunu ve bundan dolayı Türkiye’de mezun olan soydaş ve akraba öğrencilerin döndüklerinde iş bulamamaları,

Kimi bölgelerdeki yasa dışı yapılanmalar ve rüşvetin yaygınlığı Bölgedeki devletlerle olan ekonomik ilişkilerimizde öne çıkan hususları değerlendirdiğimizde var olan fırsatların tehditleri bertaraf etmesi ve ülkemiz için avantaja çevrilmesi amacıyla yapılması gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz (Keskin, 2013, s.86):

1. Türk yatırımcılarının ekonomik faaliyetlerinin, girişimciliğinin, işadamları örgütlenmelerinin ve iş ağlarının desteklenmesi ve teşvik edilmesi,
2. Balkanlarda Türk serbest bölgelerinde tarımsal üretim ve kooperatiflerin kurulması için fon ve teşvik verilmesinin sağlanması,
3. Özellikle büyük ölçekli Türk şirketlerinin bölgedeki özelleştirme ilanlarına ilgi göstermesi,
4. Türkiye’de ki okullardan mezun olan soydaş talebelerle, yurtdışında mevduatta bulunan Türk firmalarında staj görme olanağının sağlanması,
5. Balkanlarda yer alan akraba ve soydaş gruplara yönelik dış ticaret kurslarının düzenlenebilmesi,
6. Türk Eximbank kredilerinin teşvikinin artırılması,
7. Coğrafya devletlerinde yer alan mühim üniversiteler ile özel sektör içerisinde staj programlarının oluşturulmasının sağlanması,
8. Balkan devletlerinde Japon pazarı, Çin pazarı gibi Türk mağaza ve markalarının pazara yoğun bir biçimde girmesi gayesiyle Türk pazarı zincirinin oluşturulması,

9. Soydaşların Türkiye’de hastalıklarının iyileştirilmesi amacıyla gelmesi düşüncesiyle var oldukları devlet sağlık bakanlıkları ve sigorta firmaları ile ülke seviyesinde işbirliği sağlanması,
10. Ülke dışında yer alan bütün özelleştirme ve ihale gibi imkanların online yayınlandığı web sayfası/Bilgi/Haber Bankası oluşturulması,
11. Bulunmayan ülkelerde ortak Türk Ticaret odaları kurularak ikili işbirliği olanaklarının artırılması ve bu yapıların buldukları ülkelerde sosyal sorumluluk projelerine katılımlarının teşvik edilmesi,
12. Balkan ülkeleriyle aramızda kurulmuş olan ortak ticari ve ekonomik yapılanmaların daha aktif şekilde çalışmasının sağlanarak ortak ticari ve yatırım işbirliklerinin artırılması,
13. Ekonomi Bakanlığı tarafından yapılan bölgesel analizlerin, tüm yönleriyle iş adamlarımıza toplantı ve çalıştay türü programlar ile sunulması,
14. Yurtdışındaki yatırım fırsatları ile ilgili fuar düzenlenmesi, fuarlara katılımın artırılması, fuar kapsamında bilinçlendirme toplantılarının yapılması,
15. Yatırımcıları doğrudan ilgilendiren YKTK, ÇVÖ, STA gibi anlaşmaların uygulanabilirliğinin artırılması,
16. THY haricinde diğer özel havayolu firmalarının da Balkan ülkelerine seferler yapmasını sağlanması ve ulaşımın ucuzlatılması yolunda adımlar atılması,
17. Türk özel sektör bankalarının Balkan ülkelerine daha fazla yayılması ve buradaki esnaf ve yatırımcılara özel kredi programları sunmalarının teşvik edilmesi,
18. Türk dış yatırımlarının kredi ihtiyaçlarını temin etmede Türk bankalarını tercih etmesinin teşvik edilmesi,
19. Bölgede faaliyet gösteren küçük veya KOBİ tarzındaki işletmelerin, Türkiye’deki işletmelerle Eşleştirme Merkezleri kurularak ortak yatırım ve projelere teşvik edilmeleri
20. Kimi ülkelerdeki teminat gösterme sorunu kapsamında Türkiye’deki varlıkların teminat olarak gösterilebilmesi için mevzuat değişikliği yapılmasının sağlanması,

21. Yabancı ülkelerde bulunan tesislerin Türkiye’de teminat olarak kabul edilmesi için gerekli yasal düzenlemenin yapılması,
22. Termal tesisleri olan bölge ülkelerde yılın tamamını kapsayan seracılık tecrübesinin aktarılarak tarım üretiminin artırılması,
23. Bölgede organik tarım ve hayvancılığın teşvik edilmesi ve özel sektörümüzün bölgeye motivasyonunun sağlanması,
24. Kimi devletlerdeki sınırlarda ortaya çıkan sorunlarla (yolcu-yük) net bir sonuca ulaşması gayesiyle teşebbüste bulunulması,
25. Coğrafya bağış ve mevduatlarının tek elden gerçekleştireceği bir ünite oluşturulması (Hem özel sektörde hem de devlet kurumların da özel sektör ve STK 'ların içerisinde de yer alacağı bir kurum),
26. Bölgesel yatırımları arttırmaya yönelik döküm çalışması yapılması ve iş adamları dernekleri ve odaları arasındaki işbirliğinin artırılması (Keskin, 2013, s.87),

Bu bölümde Türk dış yatırımları üzerinde genel bir değerlendirme yapmak amacıyla, dış yatırım performansı çeşitli göstergelerle ortaya konulmuş ve dış yatırımların bölgesel performansları incelenerek Balkanlar’ın tüm bölgeler içindeki yeri anlatılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında, Balkanlar’a yapılan dış yatırımları dönemlere ayrılmış ve yapılan dış yatırımlar için belli dönüm noktalarından bahsedilmiştir. Birincisi, 1990 sonrasında Soğuk Savaşın da sona ermesi ve BDT ülkelerinin ortaya çıkmasıyla Türk firmaları için yeni pazarlar ve fırsatlar oluşmuştur. İkinci olarak, 1996 yılında Gümrük Birliği’ne girilmesiyle birlikte başlayan süreçte Türk şirketlerinin dışa daha çok yönelmeleri sonucunda dış yatırımlar büyük sıçrama yapmıştır. Son olarak, Türkiye ekonomisinin 2002 yılından sonra yakalamış olduğu yüksek büyüme oranları ve bu dönemde AB üyelik sürecinin de tesiriyle yurtdışına yapılan yatırımlarda büyük oranda artışlar meydana gelmiştir (Keskin, 2013, s.88).

Bu bölümde öncelikle Türk firmalarının dış yatırım yapma nedenleri üzerinde durulmuş ve yapılan araştırmaların incelenmesiyle bu sebeplerin Türkiye’ye özgü kimi itici faktörler ve yatırım yapılan ülkeye özgü çekici faktörler olduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda çeşitli nedenlerle ve yöntemlerle dış yatırım kararı veren Türk şirketleri, 1990 sonrasında özellikle Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından dışa açılmaya başlamıştır.

Buna karşın özellikle 90'ların ikinci yarısından sonra hızla artmaya başlayan yatırımlardan Balkanlar bölgesi üzerine düşen payı alamamıştır (Keskin, 2013, s.88).

Aynı zamanda ekonomik liberalleşme sürecinin tesirli bir şekilde yaşandığı bölgelerden olan Balkanlar, Türk dış yatırımlarını Orta Asya ve Kafkasya bölgeleri kadar kendisine çekememiştir. Bunda bölgenin ekonomik olarak dışa açılmaya başlamasına karşılık çeşitli siyasi istikrarsızlıklara ve sosyal çalkantılara sahne olmasının ve hatta bunların kimi milletler arasında savaşa dönüşmesinin tesirli kaçınılmaz olmuştur.

Bunun sonucun da, Türkiye'nin Balkanlar'a olan alakası, 2000'li senelerin başlangıcın da hususiyetle de 2004 senesinden sonra olağanüstü bir biçimde yükselmiştir. 2001 buhranından kurtula bilmek için dış yatırım yoluna da müracaat eden Türk şirketleri, hem kültürel hem de tarihsel ilişkilerimizin şiddetli olduğu hem de bölgesel yatkınlığı olan Balkanlar coğrafyasına yönelmeyi yeğlemişlerdir. Balkanlar'a gerçekleştirilen bütün dış yatırımların % 88'i 2005 ve sonrasında yapılmış olup, dış mevduatların bu kadar yükselmesin de iktisata bağlı olarak dış siyasette takip edilen aktif durumun da büyük gösterişi olmuştur. Takip edilen aktif dış siyaset sonucun da coğrafyadaki devletlerle temaslar en üst seviyeye yükselmiş ve bu şekilde de oluşturulan iktisadi ilişkilerle hem ticaret hacmi hem karşılıklı mevduatlar hızla yükselmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN BALKANLARDAKİ ETKİLERİ

Bu bölümde, Türkiye İşbirliği Koordinasyon Ajansı ‘nın kuruluşu , faaliyetleri ve amacı , Balkan ülkelerinde uygulanan yumuşak güç faaliyetleri ve Balkanlarda uygulanan yumuşak gücün Türkiye açısından önemi üzerinde durulmuştur.

3.1. YUMUŞAK GÜÇ OLARAK TÜRKİYE İŞBİRLİĞİ KOORDİNASYON AJANSI

3.1.1. Kuruluşu, Faaliyetleri ve Amacı

25 Aralık 1991 yılın da SSCB parçalanmış, Orta Asya ve Kafkasya’da çoğu devlet bağımsızlığını ilan etmiştir. Türkiye, o dönemlerde bağımsızlığını ilan eden Türk Cumhuriyetlerini kabul eden ilk devlet olmuştur. Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Kırgızistan’dan meydana gelen bu ülkelerle ortak bir lisanla, ortak bir belleğe ve ortak değerlere sahip olmamız bölgesel ve ikili temasların kuvvetlendirilmesine ortam hazırlamıştır. Türkiye ve Orta Asya devletlerine, tek ulusun değişik ülkeler gibi hareket etmiş; dış siyasetimiz coğrafya da çok taraflı ve proaktif bir konsept geliştirmiştir. Türk dilini konuşan devletlerle temaslarımız Türkiye’nin eskimeyen vizyonu olmuş ve bu vizyon global siyasetlerin son yirmi senesin de mühim bir konum kazanmıştır.

Türkiye’nin doksanlı senelerde Orta Asya hususundaki ilk evveliyatı genç Türk ülkelerinin enternasyonal kamuoyu açısından ikrar edilebilmesi olmuştur. Sonrasında ülkemizin, Orta Asya’da yeni oluşan devletlerde hayatlarını sürdüren vatandaşlarımız için sosyal, kültürel ve iktisadi safhada çokça araştırma yapmıştır. Başlangıçta gerçekleştirilen bağışlar zaman içersinde uzun metrajlı tasarımlara, kalkınma odaklı ortaklık içeren araştırmalara dönüştürmüştür. Coğrafyada gerçekleştirilecek olan etkinlikleri ve dış siyaset önceliklerini yapabilecek, düzenleyecek bir organizasyon gereksinimine ihtiyaç duyulmuş ve bu sonuçla TİKA 1992 senesinde kurulmuştur. Dış siyasetimize etkin siyaset düşüncesinin oturması ile TİKA ortak kıymetlere sahip

olduğumuz devletler başta olmak üzere çoğu kesim ve vatanda Türk dış siyasetinin gereğini yerine getiren bir vasıta haline gelmiştir.

TİKA'nın 1992 yılındaki amacını Türkiye'nin kendi müteşebbis yapısını oluşturması, kendi benliğini sağlıklı bir biçimde oluşturabilmesini, politik ve kültürel hakların ilerlemesi, teknik alt yapı hususunda kayıpların karşılanması şeklinde ifade edebilmektedir. Sağlık, eğitim, tarımsal kalkınma, yenileme, maliye, turizm, sanayi sahalarının da çoğu tasarımı ve uygulama TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir. TİKA Program Koordinasyon Bürolarının ilki Türkmenistan'da hizmet vermeye başlamış; devam eden süreçte Avrasya kesiminde yer alan büro sayısı 6'ya yükselmiştir. Türkiye'nin kardeşlik, dostluk ve ortaklık sayesinde aynı heyecanı götürdüğümüz ülkelere taşımıştır.

Teknik altyapı hizmetinden kurumsal kapasite artırmaya kadar uzanan TİKA tasarımları gelişen, büyüyen ata coğrafyamızda yapmış olduğumuz araştırmaların özelliği zaman içerisinde değişime uğramıştır. 1995 senesine kadar dost devletlerde iktisadi kültürel ve sosyal uygulamalar gerçekleştiren TİKA, o yıllardan itibaren kültürel işbirliği ve çalışmalarına ağırlık vermiştir. Netice itibari ile ülkece ilerleme nitelikli, iyi yetiştirilmiş insan coğrafyasına haiz olmaya bağlıdır. Bir cemiyet iyi bir eğitim düzenine sahip ise, teknoloji ve bilimi yakından izleyebiliyorsa orda devam ettirilebilir ilerlemeden söz edilebilmektedir. Bu sebepten TİKA 1995 senesinden sonra atalarının coğrafyalarında eğitim etkinliklerini hızlandırmış; mektepler, laboratuvarlar ve kütüphaneler inşa edilmiş fakültelere teknik yapıya sahip bağışları yapılmışlardır. 2000'li senelerle başlayan oluşumda dünya globalleşmiş ve globalleşmenin tesiri doğudan batıya çoğu kesimde hissedilmiştir. Bu zamanlarda aynı dili konuştuğumuz devletlerin kalkınma hususunda kazanmış olduğu hıza ilave olarak TİKA'nın coğrafyada gerçekleştirdiği projeler, kurumsal sınırdaki artırım tasarımlarına dönüştürmüştür. Devletimizin ve TİKA'nın ortak tarihi mirası paylaşmanın vermiş olduğu haklı onurla ata toprakları için gerçekleştirdiği tasarımlar devam etmektedir.

Çağımız da Türk Coğrafyasının mühim bir bölgesi ekonomik açıdan refah seviyesi arttı, kuvvetlendi ve artık bağışa gereksinim duyan değil; bağış yapabilen bir pozisyona gelmiştir. TİKA olarak birlikte, müşterek tasarımlar geliştirmek için araştırma yapmakta ve ikili temasların ortaya çıkardığı deneyimle paylaşımını devam ettirmektedir. Türkiye'nin dünyada ve kendi coğrafyasında mühim bir oyuncu durumuna gelme çabalarının bir meyvesi olarak 2000'li senelerden itibaren dış siyasete

görüşümüz mühim yenilikler geçirmiştir. Bu varyasyonlar neticesinde de TİKA faaliyet alanlarını büyütmüş; 2002 senesinde de 12 olan Program Koordinasyon Bürosu miktarını 2011 senesinde de 25'e, 2012 senesinde de ise 33'e artırmıştır. TİKA Başkanlığı günümüzde 56 devlette 58 Program Koordinasyon Bürosu ile etkinlik gerçekleştirmektedir. Devletimizin takip etmiş olduğu etkin ve kurallı dış siyasete bağlı olarak araştırma gerçekleştirdiğimiz devletlerin miktarı her geçen gün çoğalmaktadır.

Türkiye, TİKA kanalı ile yakın, kardeş ve kuşak devletlere yönelik olarak gerçekleştirdiği araştırmaların kaynağında bir sulh kuşağı meydana getirebilme gayesi yer almaktadır. TİKA kamu kuruluş ve kurumları, fakülteler, özel sektör ve sivil kamuoyu kuruluşları arasında bir köprü vazifesi görmekte; bütün bu yönleri ortak safhada buluşturabilmekte ve Türkiye'nin kalkınma bağışlarını kayıt altında tutmaktadır.

2002 senesinde devletimizin kalkınma bağışları 85 Milyon ABD doları iken bu meblağ 2015 senesinde 3 milyar 913 milyon ABD dolarına çıkmıştır. Türkiye günümüzde aynı dili paylaştığımız devletlerle çoğunlukla teknik ortaklık yapan kurumlar içerisinde bulunmaktadır. TİKA, bürolarının yer aldığı devletlerle birlikte 5 kıtada 170'e yakın devlette kalkınma odaklı ortaklık araştırmaları yapmaktadır. Devletimiz TİKA kanalı ile Ortadoğu ve Afrika'dan, Pasifik'ten Orta Asya'ya, Balkanlara, Kafkasya'dan Latin Amerika'ya kadar çoğu devlet ile birikim ve deneyimini paylaşmaktadır.

Bu temasları Türkiye'nin hızla yükselen oranlarda kalkınma bağışı yapmasını da birlikteliğin de getirmiştir. Ülkemizin kalkınma bağışları 2002 senesinde 85 Milyon ABD dolarıyken bu oran 2011 senesinde de 1 milyar 273 milyon ABD dolarına çıkmıştır. İlerlemekte olan devletlerde kapsamlı uygulamalar geliştiren TİKA'nın vazife kapsamına giren hususlar şu biçimde listelenmektedir (www.tika.gov.tr, 2016).

İlerleme yolundaki devletlerle iktisadi, tecimsel, teknik, kültürel, sosyal ve eğitim ortaklığını, bu devletlerin gelişmelerine destekte bulunacak tasarılarla geliştirmek,

İlerleme yolundaki devletlerin ilerleme destinasyonları ve dileklerini de göz ardı etmeden, teknik, iktisadi, kültürel, ticari, sosyal ve eğitim ortaklığı ve bağış

hususlarını belirleyebilmek ve bu maksatla lâzım tasarı ve programları gerçekleştirmek yada özel kurumlara hazırlatmak,

Kültür ve eğitim sahalarındaki ortak uygulamaların, yurtdışında, Türk Kültür Merkezleri kanalıyla gerçekleştirilmesi için lazım organizasyonları gerçekleştirmek,

Asıl görev ve hizmetleri ile alakalı hususlarda diğerk halk kurum ve kuruluşları ile gerekli ortaklığı ve koordinasyonu sağlaya bilmek (Karagül, 2013, s.8),

TİKA vazife kapsamını oluşturan mevzularda ortaklığının ilerletilebilmesi, kalkınma dayanağı oluşturulması ve insani yardım konusunda altta listelenen uygulamaları gerçekleştirmektedir (www.tika.gov.tr).

1. Alt yapıların geliştirilmesi,
2. Tüm bölümlerde kurumsal yapıların meydana getirilmesi,
3. Tarım ve hayvancılığın ilerletilmesi,
4. Sosyal kalkınma ve yaşam kalitelerinin geliştirilmesi,
5. Meslek sahibi yapma ve iş imkânı oluşturulması,
6. Ortak kültür ve tarih zenginliklerinin korunabilmesi,
7. Türk dilinin kullanım alanının geliştirilmesi,
8. Kültürel temasların artırılması,
9. Enformasyon, lansman ve yayın uygulamaları ile bilgilendirmenin gerçekleştirilmesi (www.tika.gov.tr).

TİKA'nın günümüze kadar yüzden çok devlette yapmış olduğu tasarılar incelendiğinde kültür, coğrafya, din, ırk veya diğerk ayrımcı bir etken ayırmaksızın beş kıtaya dağılan sulh inşasına yönelik tasarılar bulunduğu gözlemlenmektedir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi 30 devlete 33 program koordinasyon bürosu vasıtası ile gerçekleştirilen tasarılar Türkiye ile kuvvetli kültürel ve sosyal temaslar inşa edilmesinin miladı olmakta; Türkiye'nin yürütmüş olduğu tasarının iktisadi kıymeti ile karşılaştırılmayacak minnettarlıkları getirmektedir. TİKA son zamanlarda yansıması direkt insanlara olan etkinlik ve tasarılar öncelik sunması görüşünü benimsemiştir. Bu durumun neticesinde karayolları, içme suyu, mekteplerin, altyapılarının yeniden tesisi, istihdam oluşturma, meslek edindirme, yenileme ve insani bağış safhasındaki tasarılar öncelikle desteklenmektedir (www.tika.gov.tr).

TİKA'nın gerçekleştirdiği tasarılar, devlet ve kamuoyunun eksikliklerini göz ardı etmemek gelişmeye destek sağlamak maksadına matuf olduğu daha önce ifade edilmişti. Gerçekleştirilen kültürel, sosyal ve beşeri tasarı ve uygulamaların ödemesini Türkiye kaynaklarından gerçekleştirilmektedir. Bunla beraber TİKA, sivil kamuoyu kurumlarının aynı coğrafyada gerçekleştirdiği etkinlikleri ortak uygulamalar yaptırarak teşvik etmiştir. Bu tasarılarından kimilerini kısaca anlatarak bu tasarıların somutlaştırmasında faydalı olacaktır. Örneğin TİKA, Orta Asya'da gelişme için hayati bir değere sahip bulunan mesleki eğitim tasarıları ile çoğu talebelerin öğrenimine destek sağlarken; Gazze'de tuzlu sudan arındırma noktası kurulmasının sonucunda içme suyunun temiz bir şekilde karşılanması için dayanak olmuş; Pakistan'da tarımsal gelişmede kadın paylaşımını artırmak maksadı ile kadınlara keçi dağıtımını gerçekleştirmiştir (Karagül, 2013, s.8).

TİKA Myanmar Paktauw Kesimin'ndeki Kyinyi Pyin kampında ortaya çıkan yangında tahribat gören kazazedelere malzeme ve gıda bağışında bulunmuştur. 5 sene önce yurtlarından edilen ve Kaladan nehri civarında oluşturulan kamp ve köylere iskan edilen Rohingyalar, kamp bölgesinde meydana gelen sel ve yangın gibi doğal afetler nedeniyle zorlu şartlarla mücadele etmeye devam etmektedirler. Yerinden, evlerinden uzakta pek çok Rohingyaların umutlarının yeniden doğmasına destek oluşturan TİKA bir yandan Ağustos'taki olaylar sonucunda hududun diğer tarafındaki Bangladeş'e iltica eden Rohingyalı göçmenlerin beşeri eksiklikleriyle alakalı olurken diğer taraftan da Myanmar'da bulunan Rohingyaların ihtiyaçlarının giderilmesine destek sağlamaktadır (www.tika.gov.tr).

Paktauw yerleşkesindeki Kyinyi Pyin kampında geçtiğimiz sene Aralık ayında ortaya çıkan yangın neticesinde çoğu bambu ev yaşanılmaz duruma gelmiştir. Yapılarının baştan yapılmasını konu alan detaylı bir araştırma yapan TİKA, yangında tesir altında kalan insanların acil gereksinimlerini karşılama hususun da çalışma yaparak 11 değişik üründen meydana gelen insani yardım ürünlerini bölgeye ulaştırmıştır. Battaniye, giysi, cibinlik, mutfak seti ve gıda ürünlerini içeren acil yardımdan takribî 250 insan faydalandı. İncelemenin ikinci safhasının da bitirilmesi ile 60 ailenin yerleşim gereksinimi de karşılanmış olacaktır (www.tika.gov.tr).

Afrika'da çoğu devlette tarımsal yenilenme, eğitim, çevre ve sağlık gibi sahalarda uygulama ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu coğrafi bölgeye hususi olarak yapılmış“Afrika Kıtası Tarımsal Kalkınma Programı” ve “Afrika Sağlığı

Programı” ve “Afrika Mesleki Eğitim Programı” neticesinde Senegal, Sudan, Moritanya, Burkana Faso, Yemen, Gambiya ve Kongo gibi devletlerde uygulanan tasarılar dikkat çekicidir. Bu devletlerdeki tarımsal kalkınma tasarıları ile çoğu insan iş sahibi olabilmekte; şirketler kurulmakta; mektepler ve hastaneler açılmaktadır (www.tika.gov.tr).

Afrika coğrafyasına mevzu olarak Türkiye'nin uyguladığı açılım, TİKA'nın bu coğrafyada gerçekleştirdiği beşeri, kültürel ve sosyal tasarı ve etkinlikler sonucunda çok süratli karşılık bulmuş; Afrika devletleri ve kamuoyuyla Türkiye'nin süratle yaklaşmasına destek olmuştur. Yakınlaşmanın bu denli süratli oluşmasını ise coğrafyada gerçekleştirilen tasarı ve etkinliklerin herhangi bir menfaat beklemeksizin gerçekleştirildiğinin yöresel etmenler tarafından hissedilmektedir. TİKA'nın standart coğrafyalarda daha ağır oranda bağış söz konusu olsa da bölgesel olarak büyük bir coğrafyaya dağılan çizgi dikkat çekicidir. Lakin Türkiye'nin yapmış olduğu dış bağışları taktik olarak mühim gördüğü sahalara yönlendirmesi söz konusu olmamıştır. Türkiye'nin dış siyasetteki amaçlarıyla TİKA uygulamaları arasında devamlı bulunmasa da kimi paralellikler söz konusu olabilir (Kardaş ve Erdağ, 2012, s.171-172).

TİKA bir taraftan uzun zamandır arbede içerisinde yaşamak zorunda kalan Afganistan'ın imarı için mühim destekte bulunurken, diğer taraftan Afrika'da yer alan devletlerin gereksinim duyduğu içme suyuna kavuşabilmeleri amacı ile derin kuyu ve su boru hattı inşa etmekte veya dünyada farklı coğrafyalarda barınan insanların barınma ve yiyecek gibi en temel gereksinimlerini karşılamak için çalışmalarını sürdürmektedir.

TİKA'nın üst satırlarda ayrıntılı olarak açıkladığımız tasarı ve faaliyetleri sayesinde Türkiye'nin dış siyasetin de kabul ettiği uluslararası seviyede politik ve diplomatik bağıların ilerletilebilmesi iktisadi, kültürel ve sosyal etmenlerle daha çok basitleştirmeyi içeren yeni kıymetler dizisi geçerliliğini uzun bir zaman sürdürebilecek gibi durmaktadır. Sulh ve ortaklığa yönelik yeni dış siyaset paradigması sadece ikili ve bölgesel temaslara değil toplumlararası arbede ve uyuşmazlıklara da barışçıl destek sağlamaya da devam edecektir (Karagül, 2013, s.1-8)

3.2. BALKAN ÜLKELERİNDEKİ YUMUŞAK GÜÇ FAALİYETLERİ

Osmanlı devleti mazisinde çok mühim bir mevzu olan Balkanlar, Türk dış siyaseti bakımından politik, iktisadi, savunma, coğrafi ve emniyet, ortak kültür ve tarih

mirasına haiz olmak gibi sebeplerle ehemmiyetini devamlı muhafaza etmiştir. Soğuk harp zamanında ise Türkiye'nin coğrafyaya yönelmiş siyasetinde Türk azınlıkların ehemmiyeti, ideolojik arbedeler ve Yunanistan'la temaslar etkili olmuştur.

Her devirde Balkanlarda düzen ve mevcut duruma destek sağlayan Türkiye (Oran, 2008, s. 171), hâlihazırda millî düzen, iktisadi yararlar ve Batı Avrupa'ya erişim açısından Balkanlar'a ihtimam vermekte ve dış siyasetinin öncelikli mevzuları arasında bulunmaktadır. Türkiye'nin Soğuk Harp sonunda coğrafyaya yönelmiş siyasetinin üç temel dayanağı bulunmaktadır (Karabulut, 2012, s.1128):

Sulh ve kararlılığın sağlanması, Balkanlarda yer alan Türk varyetinin sağlanması ile siyasi ve iktisadi menfaatlerin korunması. Türkiye, Yugoslavya'nın parçalanmasının akabinde Balkanlardaki yenilikleri dikkatle takip ederken coğrafyada sulh ve kararlılık için yeterli politik, siyasi hatta askeri bütün hareketlere paydaş bulunmaya uğraşmaktaydı. Balkanlarda meydana gelen arbedelerin sonuçlanmasın da Amerika'yla ortak hareket ederek sulhu muhafaza hareketlerine katılmıştır.

1993 yılında Bosna ve 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonucun da coğrafyaya kamuoyusal seviyede ve ülke seviyesinde her çeşit dayanağı esirgememiştir (Hale, 2003, s. 277- 282). Bu devirde Balkan ülkelerinden Sırbistan ve Yunanistan dışında Makedonya, Bosna, Bulgaristan, Arnavutluk ve Romanya Türkiye'nin bölge siyasetlerine dayanak sağlamıştır. Türkiye, NATO'nun Balkanlar'a doğru büyümesini ve Bulgaristan ve Romanya'nın NATO üyeliğinin destek sağlayıp karşılamıştır (Karagül, 2013, s.92).

Türkiye, aynı dönemde Güneydoğu Avrupa Devletleri İşbirliği Süreci ile 2008 yılının Şubat ayında ortaya çıkan Bölgesel İşbirliği Konseyi'nde bulunmak sureti ile bölgesel alaka ve desteğini devam ettirmiştir. Balkan devletlerini bir bünye altında bileştiren bölgesel işbirliği kurultayı olan Güneydoğu Avrupa Ülkeleri İşbirliği Süreci, coğrafya devletleri içerisinde politik ve emniyet ortaklığının kuvvetlendirilmesi, iktisadi ortaklığın destek sağlanması ve ortaklığının dürüst kuruluşlar, adalet, yasadışı uygulamalarla münazara ve insanî boyutlarının geliştirilmesini gaye edinmiştir. Türkiye, 2009-2010 senelerinde Güneydoğu Avrupa Ülkeleri İşbirliği Süreci'nin dönem başkanlığını yürütmüştür (www.mfa.gov.tr).

Bu ilerleyen hareketlerde bölgesel sulh ve kararlılığın yükselmesine dayanak olacak mühim teşebbüslerde bulunmuştur. Türkiye'nin Balkanlara karşı olan siyasetinde tesirli olan ikinci etken sadece Türkler değil Balkan topraklarında hayatlarını sürdüren Müslüman gruplar açısından teminat olarak benimsemektedir. Türk devletinin müttefik ve dost olarak takip ettiği yapıcı siyasetler sebebi ile bölge ülkelerinden hususiyetle Karadağ, Makedonya, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Kosova Türkiye'yi kendi bölgelerine yakın görmüşlerdir. 2000'li seneler süresince bu ülkelerin önceliği, iktisadi ilerleme ve coğrafyanın her bakımdan ilerlemesi ile Avrupa Birliği'yle daha da yakınlaşmaktadır. Bu ülkelerin kendi coğrafyasına hissettikleri yakınlık sebebiyle Türkiye, günümüze kadar adı geçen bu ülkelerin tümüne sadece iktisadi, askerî, sosyal ve hatta kültürel bağışlar yapmakta yetinmemiş; aynı şekilde bu ülkelere Avrupa Birliği ve milletlerarası cemiyet nezdinde desteğini sürdürmeye devam etmiştir. Kısaca Türkiye'nin bu zaman süresince coğrafyaya yönelik siyaseti diplomatik, askeri, siyasi etkenlere, iktisadi kültürel ve sosyal etmenlerin eklenerek çok boyutlulaşmaktadır (Karagül, 2013, s.93).

Türkiye'nin Balkanlarda yumuşak gücünün en güçlü yaptırımcısı olarak TİKA, sosyal-iktisadi altyapılar ile imalât bölgelerinin ilerletilmesi, kültürel ortaklığın oluşturulması ve haberleşmenin ilerletilmesi, sosyal sulha destekte bulunacak tasarıları uygulamaya koymuştur. Türkiye'nin coğrafyada yer alan saygınlığının ve ağırlığının güçlenmesine olduğundan çok fazla destekte bulunan 931 tane tasarı 2006 ve 2007 senelerinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. TİKA'nın çalışma raporları incelendiğinde Balkanlar ve Doğu Avrupa devletleri, 2008 senesinde % 24,58, 2009 yılında % 26.85. 2010 yılında %29.79 pay ile TİKA kaynaklarının kullanıldığı ikinci mühim coğrafya olmayı sürdürmüştür (TİKA, 2009, s.12;TİKA, 2010, s.8).

2011 yılı faaliyet raporuna göre TİKA'nın bu dönemdeki 1473 proje ve faaliyetinin 425'i Balkanlar ve Doğu Avrupa'da gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2011, s.25). Bölgeye 2002 yılından itibaren yönelen proje ve faaliyetlerin giderek arttığı dikkatlerden kaçmamaktadır. TİKA'nın Arnavutluk, Karadağ, Kosova, Bosna-Hersek, Makedonya ve Sırbistan'da ülkesel olarak yürüttüğü proje ve faaliyetlere bakıldığında çok geniş yelpazede gerçekleşen etkiliklerle karşılaşmak mümkündür (www.tika.gov.tr).

Özellikle eğitim olmak üzere iktisadi ve sosyal altyapıların ilerletilmesi, imalat sanayinin geliştirilmesi, kültürel beraberlik ve haberleşmenin ilerletilebilmesi ve sosyal

sulha destek sağlamak maksadı ile TİKA tarafından tasarı ve etkinlikler oluşturulmaktadır. Balkanlardaki Türk-İslam kültür mirasını koruyabilme gayesi ile Osmanlı Devleti idaresin de xv ile xıx. Yüzyıllar süresince inşa edilmiş yapıtlar TİKA tarafından yenileme yapılarak tekrardan ayağa kaldırılmaktadır (Karagül, 2013, s.94).

Orta Asya ve Arap Dünyasın' da ki gibi Balkan ülkelerinde de Türkiye'ye olan sempatinin bir etkisi sonucu Türk kültürü ve diline daha da yoğun alaka duyulmaya başlanılmıştır. Bundan böyle Türk televizyonlarının yayın akışları, Türk filim ve dizileri daha çok rağbet görmüştür. TİKA, Türkçenin yaygın bir dil olması ve Türk kültürünün tüm coğrafyaya tanıtımı düşüncesi ile incelemelere dayanak olmaktadır.

Balkan coğrafyasında Türk Dili ile yazılan çokça dergi, gazete, televizyon ve radyoya, eğitim ve ekipman imkanı oluşturulmuştur. Balkanların mühim devletlerinden biri olan Arnavutluk, 50 sene kadar devam eden kapalı bir iktisadi ve politik formdan sonra uzun ve kalıcı bir değişim sürecine başlamıştır. Türkiye bu dönemde Arnavutluk'la politik, iktisadi ve kültürel temasları üst seviyede devam ettirmek için gerekli koşulları sağlamakta; TİKA kanalı ile 1992 senesinden günümüze kadar türlü tasarı ve uygulamalara destek olmaktadır (TİKA, 2008, s. 59–61).

Eğitim sahasında ve sosyal sahada türlü mekteplerin ve ibadet mekânlarının yenilenmesi ve bakımı, fakirlere yönelik besin ve malzeme bağıışı, okuma-yazma ve kilim sempozyumları yapılmıştır. İktisadi safhada hayvancılığın ilerletilmesine yönelik destekler, iktisadi ve ticari temasların ilerletilmesi araştırmaları devam etmektedir. Kültürel arenada ise türlü eğlenceler oluşturulurken türlü kültürel ve sanatsal malzemelerin medya ve neşriyatına yöneltilen dayanaklar sağlanmaktadır. Ortak geçmişten gelen yapıtların ve kültürel mirasın muhafaza edilmesini amaç edinen tasarı ve uygulamalar devam etmektedir. Bu kapsamda 2008 yılında Arnavutluk'un mühim ve kültür ve ticaret noktalarından birisi olan İşkodra'da yer alan Osmanlı devrinde yapılan Parruce Camii aslına uygun olacak şekilde yenilenmiştir. Bunlardan başka sosyal altyapı araştırmaları ve görevler sınırına giren türlü tasarılar finanse edilmiştir. TİKA, 2009 senesinde çoğunlukla eğitim (%60.18) başta olarak su ve su hijyeni (%23.42), türlü sektörler (%6), merkezi idarelerin kuvvetlendirilmesi (%5.8) ve diğer sağlık, iktisadi, sosyal altyapı ve görevler (% 4) sahasında tasarıları desteklemiştir (TİKA, 2009, s. 62).

2011 senesinde türlü kamu ve eğitim yapılarının yenilenmesi ve onarımı, idari ve sivil altyapıların geliştirilmesi, ulaştırma, enerji, imalat gibi iktisadi altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi maksadı ile çalışmalarına devam etmiştir (TİKA, 2011, s. 32-41).

Dünyanın son özgür ülkelerinden biri olan Karadağ, 3 Haziran 2006 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığın hemen akabinde 2007 senesinde bu devlete çalışmalarına başlayan TİKA ilk olarak eğitim ve sağlık altyapılarının geliştirilmesine başlamıştır. Diğer taraftan türlü mekteplerin bina yapımı, spor salonu inşası ve bakımı, talebelere burs ve hayvancılığa destek tasarıları yürütmüştür. Karadağ Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapımına başlanan ve İslam Kalkınma Bankası'nın bölümsel destekleri ile yapım işleri belirli bir seviyeye kadar yapılan Karadağ Medresesi (İslami İlimler Medresesi) tasarısı'nın %80'inin ekonomik desteği ve gerçekleştirilmesi TİKA tarafından bitirilmiştir. TİKA'nın ekonomik katkı sağladığı Sosyal altyapı araştırmaları ve hizmetler içeriğine giren türlü tasarılar içerisinde Jablyak Emekliler Rehabilitasyon Merkezi'nin tefrişi, Sancak Kesim'inde Rojaye ve Tutin Belediyesi İçme Suyu İsale Hattı'nın Revizyonu tasarısı ve türlü kulüplere gerçekleştirilen bağışlar bulunmaktadır. 2009 senesinde türlü mektep yapımı ve bakımları, türlü hastanelere bölüm tefrişi ve alet alımı, tarihi yapıların bakımı ile eğitim ve kültür safhasında destekler sağlanmıştır (TİKA, 2009, s. 70-71).

2010 ve 2011 senelerinde kültür, sağlık, eğitim ve sosyal işler, idari ve sivil yapıtlar ile tarihi yapıların yenilenmesi gibi sahalarda tasarı ve uygulamalar yükselerek devam etmiştir (TİKA, 2011, s. 50-53). 17 Şubat 2008 yılında bağımsızlığına kavuşan kültürel ve tarihsel benzer bağlarımızın yer aldığı Kosova, eski Yugoslavya ardılı ülkelerin en yeni olanıdır. Kosova'nın ilerlemesine engel olan etmenlerin öncelikleri olanları içerisinde kalkınmayı yükseltecek sermaye artışının yokluğu, yüksek tehlike düşüncesi sebebi ile direk yabancı yatırımcıların talep edilen düzeyde bulunmamış olması, eğitim sektörünün verimsizliği neticesinde özellikli insan yetiştirmede ortaya çıkan sorunlar ve altyapı yetersizlikleri sıralanmaktadır. TİKA, Kosova ile güçlü kültürel ve tarihi yakınlığımız sebebi ile eğitim sahasında ki ve kültürel ortaklığı ve yenileme tasarılarına önem vermiştir. TİKA, 2009 senesinde Kosova'nın türlü sahaların da eğitimden altyapıya, iktisadi ve kültürel ortaklık safhasında ki sağlık ve imalat sektörlerinin kuvvetlendirilmesine kadar çoğu alanda tasarılar uygulamaktadır (TİKA, 2009, s. 73-77).

Kosova'da hayatlarını sürdüren Türklerin kimliklerinin saklanması ve sorunlarını daha kolay iletebilmeleri düşüncesiyle Prizren'de TİKA'nın desteğiyle oluşturulan Yeni Devir Televizyonu, Balkanlar'ın Türkçe yayın sağlayan ilk televizyon kanalı olmuştur. Televizyon Türkçenin yanı sıra Boşnakça, Arnavutça, ve Romca da yayımlar sunmaktadır. TİKA'nın dayanağıyla türlü mekteplerin yapılması, türlü kamusal ve özel kurumlara eğitim, altyapı ve hizmet dayanağının oluşturulması, engellilerin eğitim sürecine destek sağlama, su deposu kurulması ve hayvancılığı ilerletme projesi yürütülmüştür. Kültürel mirasın koruma altına alınması ve gelecek kuşaklara iletebilmesi düşüncesi ile Sinan Paşa Cami ve Priştine Fatih yenilenmesi ile türlü tarihi eserlerin yenilenme ve güvence altına alınması gibi tasarımlara da dayanak olunmuştur. 2010 senesinin de TİKA'nın Kosova'daki tasarımlarının % 64,8'i eğitim sahasında, %19,9'u sosyal altyapı ve hizmetler, %5,3'ü idari ve sivil altyapılar ve %4,5'i nüfus politikaları alanında gerçekleşmiştir (TİKA, 2010, s. 122). 2011 yılında ise ağırlıklı olarak kültür ve eğitim alanlarındaki faaliyetlere destek verilmiştir (TİKA, 2011, s. 54-57). 1995'te sona eren savaş nedeniyle büyük travma yaşadıkdan sonra ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele eden Bosna Hersek, dengeli ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması, yoksulluğun azaltılması ve sosyal sorunların çözümü için çaba göstermektedir. Türkiye'nin tarihsel ve kültürel derin bağlarının olduğu Bosna Hersek'te TİKA'nın faaliyetleri savaş döneminde fiziki zarar gören okul, hastane v.b. yapıların tekrar sisteme kazandırılması, işsizliğin azaltılması ve kamu idaresinin geliştirilmesi konularına yoğunlaşmıştır (TİKA, 2009, s. 65).

Bosna Hersek'te sosyal altyapı araştırmaları ve görevler sınırında ekonomik destek sağlanan türlü tasarımlar içerisinde türlü teknik ve mesleki eğitim uygulamaları, kongre, ilim eğlencesi, şenlik ve sergilerin düzenlemesine destekler ile türlü eğitim kuruluşlarına ve fakülterlere teknik ekipman desteği yer almaktadır. 2009 senesinde uygulanan tasarımların büyük oranında Restorasyon-konservasyon (%39), eğitim(%20,3), sağlık (%15,5), tarım, balıkçılık ve ormancılık (%13) ve barınma-konut (%6,5) sahaslarında uygulanmıştır (TİKA, 2009, s.67). 2010 senesinde yapmış olduğu tasarımların 54,7'si eğitim, %18,3'ü idari ve sivil altyapılar, %17,9'u ise tarım, ormancılık ve balıkçılık sahaslarında olmuştur (TİKA, 2010, s.120).

2011 senesinde uygulanan tasarımlardan %35'i eğitim, %24'ü idari ve sivil altyapılar, %21'i diğer sosyal altyapılar ve hizmetler, %12'si sağlık sahaslarında gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2011,s.42-49).

Eski Yugoslavya Federasyonu'nun en zayıf ekonomisine sahip olan Makedonya'da kurumsal kapasitelerin ve altyapıların geliştirilmesi, meslek edindirme ve kültürel işbirliğinin artırılması konularında projelere ağırlık verilmiştir (TİKA, 2009, s.79).

TİKA tarafından yürütülen faaliyetler arasında cami ve okul restorasyonu ve tefrişi, köprü projesi, arıcılık ve içme suyu projeleri yer almaktadır (TİKA, 2008, 77-81). Makedonya'nın farklı bölgelerinde bulunan ders yapılamaz durumdaki 10'dan fazla okulda bölge belediyeleriyle işbirliği içinde bakım ve onarım sağlanmıştır.

Sağlıklı İçme Suyu Programı, İçme Suyu Filtre İstasyonu Projesi ve Türk Deresi (Voden Dol) Islahı Projesi ile sağlıklı içme ve kullanma suyuna erişim sağlanmıştır. Doğu Makedonya'nın kırsal ilerlemesine destek sağlamak ve coğrafyada iktisadın hareketlendirilmesi düşüncesi ile Arıcılığın ilerletilmesi Uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu aplikasyonun gerçekleştirilmeye başlaması sonucunda o güne kadar hayatını tütün ve hayvancılıktan sağlayan halk, devletin en çağdaş arıcılık tesislerine sahip olmuştur.

Görmüş oldukları uygulamalı ve teorik arıcılık eğitimi sonucunda devlet şartları üstünde kazanç sağlamaya başlanmıştır. xv. Y.Y Osmanlı devri yapıtlarının en görkemlilerinden bir tanesi olan Mustafa Paşa Camii'nin yenilenmesi Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ve TİKA ortak temasları sonucunda aslına uygun olarak yenilenmiştir. TİKA, daha önce bahsettiğimiz dayanaklara ilaveten Makedonya'da kongre, sergi ve sempozyumlar gençlik ve eğitim etkinlikleri broşür ve kitap basımı gibi faydalar sağlanmaktadır. 2009 senesinin de Makedonya'da oluşturulan tasarı ve etkinlikler incelendiğinde en ağırlıklı su ve su hijyeni(%58) olduğu, eğitimin(%16.4) bunu takip ettiği ve yenileme-konservasyon tasarılarının(%11.6) ise üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir (TİKA, 2009, s. 82).

2010 yılında Makedonya'daki TİKA projelerinin %95'5'i eğitim alanında gerçekleştirmiştir (TİKA,2010, s. 123). 2011 yılında ise eğitim proje ve faaliyetleri %74 oranındayken diğer sosyal altyapılar ve hizmetler %18 oranında olmuştur (TİKA, 2011, s. 68).

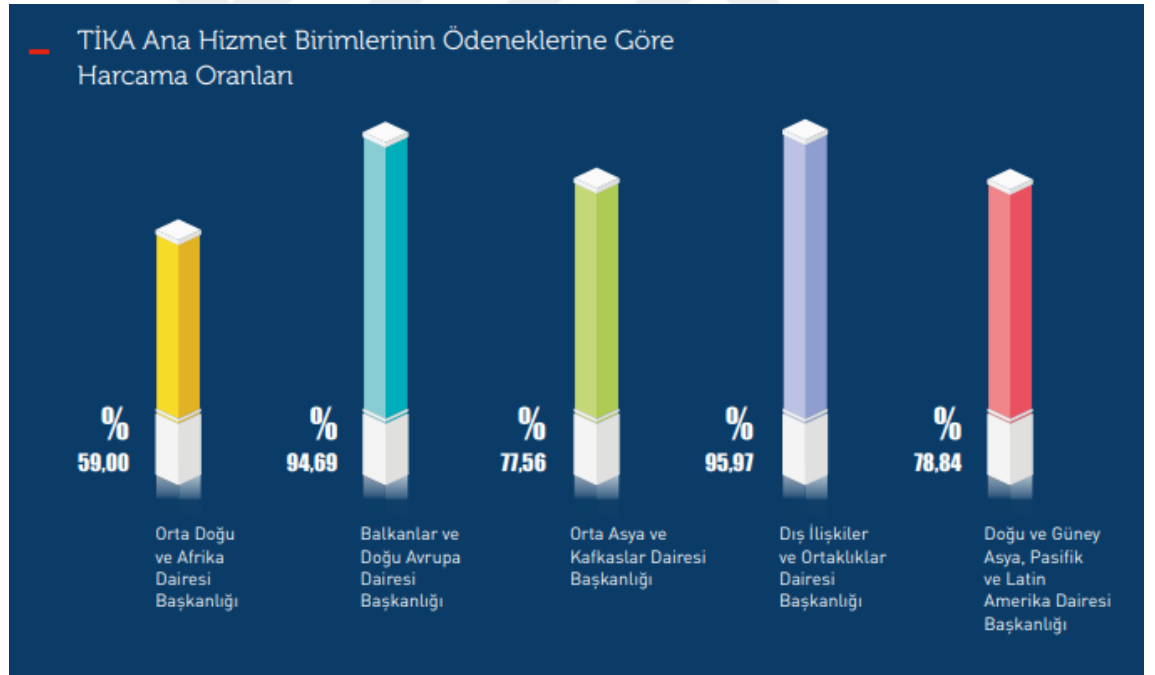
Türkiye, Balkan devletlerinin sulh ve mutabakatına yönelik izlemiş olduğu siyasetin bir sonucu olarak Sırbistan ile yakın temasları coğrafya devletleri ile beraber

hareket etmeye önem göstermiştir. TİKA da bu sürecin ilerlemesine yönelik olarak Sırbistan'daki uygulamalarını 2007 senesinde Karadağ'ın başkenti Podgoritsa'da çalışmaya başlayan Program Koordinasyon Bürosu kanalı ile birlikte yürütmüştür. Tasarı oranındaki yükseliş nedeni ile Sırbistan'da gerçekleştirilecek tasarılar ve Program Koordinasyon Ofisi'nin faaliyetlerine dair olarak detaylı düzenlemeler barındıran Teknik İşbirliği sözleşmesi ise 26 Ekim 2009 yılında Belgrad'da imza altına alınmıştır (TİKA, 2009, s. 91). 2009 senesinin de bilhassa Sancak Bölgesi ve Tutin şehri yoğunlukta olmak üzere ticari tasarılar (%88) ve diğer tasarılar dayanak olan TİKA, 2010 senesinde eğitim tasarılarına (%94) önem vermiştir (TİKA,2010, s.125).

2011 senesi tasarıların da eğitim %75 ile önemini muhafaza ederken onu sağlık (%10) ve diğer sosyal altyapı ve hizmetleri (%12) takip etmiştir (TİKA, 2011, s. 79).

Tablo 3

TİKA Ana Hizmet Birimlerinin Toplam Harcamalar İçerisindeki Oranları

Kaynak : (TİKA,2017,s.44).

Balkanlar ve Doğu Avrupa Balkanlar ve Doğu Avrupa Dairesi Başkanlığımızca gerçekleştirilen projelerden öne çıkanlar aşağıda belirtilmektedir.

Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı Teknik Altyapısının Yenilenmesi Projesi

Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı'nda faaliyet gösteren çalışanlara tarafından elektronik ortamda kayıp yapılan verilerin daha aktif ve randımanlı bir biçimde

yedeklenip kullanılabilmesi ve ilerlemiş devlet diplomatik mümesillikleriyle aynı nitelikte görev verilmesine olanak sağlayabilmesi maksadıyla Bakanlığın eskimiş ağ ve cihazları yenilenerek enformatik alanında donanım desteği sağlanmıştır. Tasarı kapsamında 80 bilgisayar, 10 profesyonel iş istasyonu bilgisayar, 5 fotokopi makinesi, 20 siyah/beyaz printer, 10'ar renkli printer ve tarayıcı ile 100 güç kaynağı temin edilmiştir.

Karadağ Şavnik Belediyesi'nin Şehir Meydanının Yenilenmesi Projesi

Karadağ'ın kuzey bölgesinde yer alan ve gelişme seviyesi düşük kentler içerisinde bulunan, nüfusunun büyük bir bölümünü Karadağlı ve Sırp yurttaşların meydana getirdiği Şavnik kentinde Belediye ekonomik yetersizlikler sebebi ile vatandaşlarına sunmuş olduğu hizmetlerde sorunlar yaşanmaktadır. Kentin merkezinde yer alan meydanın onarım ve yenileme faaliyetlerini Başkanlığımızca bitirerek, yörede yaşayan insanlara türlü düzenleme ve faaliyetleri yerine getirebilecekleri bir sahanın oluşturulması sağlanmıştır.

Karadağ Rojaye ve Petnitsa Bölgelerinde Örtü Altı Yetiştiriciliği Teşvik Projesi

Karadağ'ın işsizlik sebebiyle devamlı göç veren kuzey bölgesindeki çiftçilerin iktisadi hallerinin rehabilite edilmesi ve dış göçün engellene bilme düşüncesi ile Rojaye ve Petnitsa kentlerin de örtü altı yetiştiriciliği tasarısı yapılmıştır. Tasarı kapsamında çiftçilikle faaliyet gösteren ve örtü altı yetiştiriciliği hususunda gerekli malumata sahip olduğu düşünülen şahıslara (23 haneye) örtü altı yetiştiriciliği donanımları desteği verilmiştir. Karadağ'da tarıma alanları bulunmasına karşın yeterince tarım faaliyeti gerçekleştirilememekte, her çeşit işlenmiş ürün ithal edilmektedir.

Karadağ'ın diğer kesimlerinde de geliştirilebilecek olan bu tasarı ile uzun mühlette coğrafyada ki tarım uygulamalarının ilerletilmesine destek verilmesi amaçlanmaktadır. Bosna-Hersek'te Kimya, Fizik ve Biyoloji Laboratuarına Ekipman Oluşturulması Bosna Hersek – Devlette ki mühim okullardan birisi olan ve üç yüze yakın talebesi olan Cazin Cemaluddin Ef. Çauşeviç Medresesi için kimya, fizik ve biyoloji laboratuarları kurularak çok miktarda malzeme imkânı sağlanmıştır. Coğrafyada bu sahada bir tane medrese bulunmakta olup tasarı ile coğrafyadaki sağlık alanına ekipmanlı eleman yetiştirile bilmesinin önü açılmıştır.

Kosova Gilan Belediyesi Çiftçilerine Tarım Makineleri Desteği Macaristan Munkacs Mihaly Okulu Tadilat ve Donanım Projesi

Macaristan Obuda Lisesi'ne Tam tesisatlı bir Yabancı Dil Laboratuvarı oluşturulması Macaristan'ın en eski medreselerinden bir tanesi olan Obuda Lisesinde yabancı dil eğitim desteğine büyük ehemmiyet vermektedir. Lakin Okul dil eğitim durumunda çok gelişmiş bir derecede bulunmasına karşın çağdaş ekipmanın yetersizliği nedeni ile gerekli altyapıya ulaşamamıştır. Bu yetersizlik son 25 yılda Lise için gerçekleştirilen en mühim tasarılarından bir tanesi olan Başkanlığımızın ortaklaşa iş birliği ile gerçekleştirilmiştir. Tasarı kapsamında medresenin dil laboratuvarı şeklinde dizayn edilen sınıfı yeniden tadilat ederek tam tesisatlı modern görünümlü bir yabancı dil laboratuvarı şekline dönüştürmüştür; sınıfta tesirli bir biçimde yabancı dil öğrenebilmek için özel bilgisayar sistemleri ve akıllı cihazlar ve özel bir düzenek kurulmuştur. Tasarının Macaristan boyutunda geniş yankılar uyandırması sonucunda mektepte seçmeli Türkçe dersi konulacağını duyurmuşlardır.

Makedonya Debre Belediyesi Lisesi Yeni Bina İnşaatı Projesi

Kullanma sahası yeterli olmayan, hasarlı fiziki saha ve tesisata sahip Debre Belediye Lisesi'nin eski yapısının yerine, 5.400 m² sahaya sahip yeni bina, 4 kat (+ bodrum), 28 sınıf, kütüphane, fen bilimleri laboratuvarları, toplantı salonu ve idari ofislerden müteşekkil olarak inşa edilen ve çevre organizasyon çalışmaları yapılmıştır. İnşaat bittikten sonra eğitim-öğretim için lazım olan teknik tesisat ve mobilya da Başkanlığımızca giderilmiştir. Tasarı ile hem 1.000 talebeye eğitim-öğretim görevi veren Debre Belediye Lisesi'nin kapasitesi çoğaltılmış hem de talebelerin daha iyi koşullar altında eğitim almalarına olanak sağlanmıştır.

Kişinev Anne ve Çocuk Sağlığı Enstitüsü Rehabilitasyon Bloğunun Tadilatı Moldova

Uygulamaya girdiği 1985 senesinden itibaren sınırlı bir bakım göremeyen Kişinev Anne ve Çocuk Sağlığı Enstitüsü Rehabilitasyon Merkezinin onarımı gerçekleştirilmiş olup ve tesisat sürecinin 2017 senesinin ilk çeyreğinde oluşturulması düşünülmektedir. Tasarı ile Moldova'nın coğrafyasında en eski ve tek enstitüsü kapsamındaki iyileştirme merkezinde yatılı ve ayakta tedavi görevi üstlenen senede

yaklaşık 15.000 çocuğun çağdaş şartlarda iyileştirilmesine imkân oluşturulmuştur. Gökoğuz Yeri Vulkanesti Belediyesi 15 Temmuz Şehitlerini Anma Parkı Moldova - Gökoğuz Yeri Vulkanesti İstasyonu kentinde yer alan çocuk oyun sahasının yenilenerek geliştirilip emniyetli bir sahaya dönüştürülmesine yönelik olarak zeminin ıslah edilmesi, çevre ıslahının sağlanması ve alana yeni oyun aletlerinin eklenmesini gerçekleştirmiştir. “Türk - Gagauz Kardeşlik Parkı” adıyla anılması planlanan 400 m2 park ve çocuk oyun sahasının adı, “15 Temmuz Şehitlerini Anma Parkı” olarak Vulkanesti Belediye Meclisi onayı ile değiştirilmiştir. Bükreş Engelli Okulları Duyusal Stimülasyon Odaları Tasarısı Romanya - Işık, renk ve ses efektlerinin kullanıldığı duyusal stimülasyon odaları otizm başta olmak üzere türlü mental hastalıklardan muzdarip küçüklerin eğitilebilir duruma getirilmelerine imkân sağlamıştır. Bu sebeple Bükreş’in 3 değişik kesiminde bulunan 3 mektepte (2 No’lu Engelliler Mektebi, 5 No’lu Engelliler Mektebi, 6. Sektör Sosyal Yardımlaşma Merkezi) sensor/duyusal stimülasyon noktası oluşturulmuştur. Başkaca 6. Sektörde kurulan kinetoterapi odası ile de mental hastalıklara bağlı hareketsizlikten kaynaklı fiziksel sorunları olan çocuklar için fiziksel tedavi imkânı sağlanmıştır. Proje Bükreş genelinde yaklaşık 500 kadar engelli çocuk ve ailesinin hayatını pozitif olarak tesirleyecek olup, temin edilen ekipmanın taşıdığı teknolojik özellikler göz önüne alındığında Romanya’da bir ilk özelliği taşımaktadır.

Romanya – tasarımı hususunda özellikle Micul Rotterdam Yetimhanesinde barınan çocukları kapsayacak şekilde Köstence’de barınan çocukların emniyet içerisinde sporlarını yapıp oyunlarını oynayabilecekleri bir sosyal saha oluşturmak amacıyla, Yetimhaneye ayrılan saha içinde 1 adet futbol ve 1 adet basketbol sahası inşa edilmiş, yetimhaneye ait oyun parkı da bütünü ile yenilenmiştir. Tasarımı ile ayrıca, 15 Temmuz olaylarında şehit edilen Ömer HALİSDEMİR’in adının Romanya’da yaşatılması sağlanmıştır. Sırbistan’ın kuzeyinde yer alan Vrbaş Belediyesi hudutları içerisinde de engelli çocukların kullanabileceği bir parkın olmaması sebebiyle, kent merkezinde yer alan bir sahanın altyapı ve çevre düzenlemesi organizasyonu yapılmış ve ayrıca engelli çocukların kullanmasına yakışır biçimde olan oyun makineleri de temin edilerek bölge halkı için yeni bir park sahası meydana getirilmiştir.

Tasarım sonucunda da engelli çocukların diğer çocuklar ile birlikte zaman geçirebilmesi sağlanmış, sonuçta da cemiyyete uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirilmiştir. Ayrıca engelli çocukların motor yeteneklerini ilerletilebilmesi olarak sağlanmıştır. Sırbistan - Arıcılığa yeni başlayacak ya da başlamış olan genç arıcıların

yardımcı olarak arıcılık etkinliklerin de devamlılıklarının sürdürülebilmesi düşüncesi ile Mokra Gora Arıcılar Birliği, Peşterska Matica Arıcılar Birliği ve MOUP Belediyeler Arası Tarım Sendikası işbirliğinde Novi Pazar ve Tutin belediyelerinden toplam 60 arıcıya beşer adet arılı kovan desteği sağlanmıştır. Ayrıca Türkiye’den gelen bir uzman ile söz konusu arıcılara yönelik eğitim programı da düzenlenmiştir. Micul Rotterdam Yetimhanesi Şehit Ömer Halisdemir Spor Kompleksi Projesi Sancak Bölgesinde Genç Arıcıların Yetiştirilmesi Vrbas Dostluk Parkı Projesi Micul Rotterdam Yetimhanesi Şehit Ömer Halisdemir Spor Kompleksi Projesi Sırbistan Vrbas Dostluk Parkı (TİKA, 2016, s.38).

Sırbistan’ın en köklü ve prestijli okullarından olan Kral 1. Petar İlkokulu 550 öğrenciye hizmet sunmaktadır. Mevcut kapasitenin artırılması ve eğitim kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla, bilgisayar sınıfının 20 yıldır kullanılmayan çatı katına taşınması suretiyle bir ek sınıf oluşturulmuş ve bilgisayar temini yapılmıştır. Ayrıca, okulun diğer bölümlerinde kullanılan mevcut sınıf mobilyaları ve Sırbistan’daki ilk basketbol maçına ev sahipliği yapmış olan okulun basketbol potaları yenilenmiştir. Liderlik vasfına sahip yeni jenerasyon uzmanlar yetiştirmekle yükümlü Ukrayna Cumhurbaşkanlığı’na bağlı Kamu Yönetimi Akademisi için 6 adet görüntülü konferans terminali ve ilgili yazılım temin edilmiştir. Kurulan interaktif eğitim sistemi ile sanal ortamda grup çalışması, kamusal tartışmalar ile güncel yönetim sorunlarına dair eğitim programları için ortak bir zemin oluşturulması ve teorik bilgilerin pratikte uygulanması amaçlanmıştır. Proje neticesinde ciddi kamu reformları yürüten Ukrayna’ya anlamlı bir katkı sağlanmış olup, uzun vadede, Ukrayna makamlarında karar alıcı olarak görev yapacak bürokratlara, Ülkemizin görünürlüğü bağlamında sirayet edilmesi beklenmektedir. Ukrayna diplomasisinin omurgasını teşkil eden Dışişleri Bakanlığına bağlı Ukrayna Diplomasi Akademisi uluslararası ilişkiler alanında görev yapacak kadroların yetiştirilmesi bakımından Ukrayna’nın başlıca yüksek eğitim kurumu konumundadır. Akademide interaktif sınıfın oluşturulması amacıyla tahsis edilen mekanın küçük çaplı tadilatı yapılmış; 31 bilgisayar, 30 flaş disk, projeksiyon cihazı ve akıllı tahta temin edilmiştir. Proje ile fiziki şartların iyileştirilen ve uzaktan eğitime olanak sağlayacak sınıf Diplomasi Akademisinde eğitim gören 150 öğrenci ve hizmet içi eğitim alan diplomatların hizmetine sunulmuştur. Sırbistan’da İlkokul Çatı Katı Tadilatı ve Donanımı Ukrayna Kamu Yönetimi Akademisi’nde İnteraktif Telekomünikasyon İletişim Sistemi Kurulması.

Türkiye, 2016 yılında Afrika'ya 143,8 milyon dolar, 2017 yılında ise 153,4 milyon dolar hibe şeklinde yardım yapmıştır. OECD-DAC kuralları gereği, raporlama yaparken

Ülkelere sağlanan tavizli kredilerin geri ödemelerinin o yılki toplam yardım tutarından çıkarılması gerekmektedir. Bu nedenle, her iki yıl içinde Afrika ülkelerinin 450,0 milyon dolar olan kredi geri ödemeleri toplamdan düşülerek net yardım tutarı hesaplanmıştır (TİKA,2017,s.20).

Tablo 4

İki Taraflı Resmi, Kalkınma Yardımlarından En Çok Yararlanan Ülkeler

Kaynak : (TİKA,2017,s.20).

Balkanlar ve Doğu Avrupa Arnavutluk Proje Ve Faaliyetler

Arnavutlukta yapılan proje ve faaliyetler altta listelenmiştir.

- Perruce Camii İç Restorasyonu: Arnavutluk 'ta ortak değerlerimiz arasında yeri alan camiilerimizin sayısı çeşitli nedenlerle her geçen gün artmaktadır.
- Kilim Kursları Açılması: Proje kapsamında, 1990 yılında Arnavutluk ' un kuzey bölgesinde bulunan şehirlerden Tiran ' a göç eden ve çoğunluğu Müslüman ailelerden oluşan yoksul kadınların el becerilerini geliştirerek aile ekonomilerine katkıda bulunmaları hedeflenmektedir.
- Zallherr Mustafa Kemal Atatürk İlkokulu'nun Tadilatı Projesi: 1997 yılında itibaren Arnavutlukta görev yapan Türk askerleri tarafından kardeş okullar olarak seçilen 4 okulun isimleri Mustafa Kemal Atatürk olarak değiştirilmiştir.

Balkan ülkelerinin aldıkları TİKA yardımlarının yardım bütçesindeki payları ve hangi alanlarda yoğunlaştığını incelemek önemlidir. Arnavutluk'un TİKA bütçesinden aldığı pay 2009'da %1.45, 2010 %1.25, 2011 %0.75, 2012 %1.20, 2013 %1.81, 2014 %2.3 olmuştur. Arnavutluk'a yapılan harcamaların % 55.23'ü eğitime, %18.19'u idari ve sivil altyapıya, %14,12'si diğer diğer sosyal altyapı ve tesislere, %0.5'i üretim sektörlerine, %10. 81'isağlığa, %0.05'i ekonomik altyapı ve hizmetlere, %1.45'i diğer çoklu sektörlere yapılmıştır.

Arnavutluk Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan personel tarafından elektronik olarak kaydedilen bilgilerin daha tesirli ve verimli bir şekilde depolanıp kullanılabilmesi ve gelişmiş ülke diplomatik temsilcilikleriyle aynı kalitede hizmet verilmesine imkan sağlaması amacıyla Bakanlığın eskimiş network ve cihazları yenilenerek bilişim alanında donanım desteği verilmiştir. Proje kapsamında 80 bilgisayar, 10 profesyonel iş istasyonu bilgisayar, 5 fotokopi cihazı, 20 siyah/beyaz yazıcı, 10'ar renkli yazıcı ve tarayıcı ile 100 güç kaynağı temin edilmiştir .“Arnavutluk Emniyet Teşkilatına Malzeme Alımı“ projesi kapsamında Arnavutluk Polis üniformaları (31 kalemden oluşan malzeme) temin edilmiştir (TİKA, 2016, s.34).

Sağlık alanındaki ikili anlaşmalar gereğince Afganistan, Sudan, Yemen, Kosova, Azerbaycan, Arnavutluk, Nijer, Kırgızistan başta olmak üzere çeşitli ülke vatandaşlarından yıllık ortalama 2.000 civarı hastanın tedavisi ülkemizde gerçekleştirilmektedir (TİKA, 2017, s.49).

Karadağ Proje ve Faaliyetler

Karadağda yapılan proje ve faaliyetler altta listelenmiştir.

- Novi Pazar Belediyesi, Dositej Obradoviç İlkokulu ve Spor Salonu İnşaatı: Sancak Demokrat Eylem Partisi Başkanı, Sancak Boşnakları Milli Meclis Başkanı Dr. Süleyman Ugljanin tarafından, Novi Pazardaki Dositej Obradoviç İlkokulu ve Spor Salonu'nun yapımına ilişkin protokol imzalanmıştır.

- Niksiç Bölgesinde Anaokulun Donatımı ve Onarımı: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ile Karadağ projesinin işbirliği içerisinde polis-kamuoyu bütünleşmesi projesi çerçevesinde Niksiç şehrinde yapılacak faaliyetlerden biri olarak Latsavitsa Anaokulu'nun onarımı gerçekleştirilmiştir.

- Bolatiçi İlkokulunun Onarımı: Bolatiçi İlkokulu, 7 derslik olup okulun onarımı yapılmıştır.

Karadağ harcamalarının sektörel dağılımı (%) eğitim %53,09, idari ve sivil altyapılar %17,53, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %23,95, üretim sektörleri %0,63, sağlık %2,32, su ve sanitasyon 1,85, diğer %0,63 olarak gerçekleşmiştir. Karadağ'ın yıllara göre bütçeden aldığı pay (%) 2009 1,37, 2010 5,74, 2011 1,30, 2012 0,90, 2013 3,56, 2014 1,32 olmuştur.

Karadağ'ın kuzeyinde bulunan ve en az gelişmiş şehirleri arasında yer alan, nüfusunun tamamını Karadağlı ve Sırp vatandaşların oluşturduğu Şavnik şehrinde Belediye mali imkânsızlıklar nedeniyle halka verdiği hizmetlerde sıkıntılar yaşamaktadır. Şehir merkezinde bulunan meydanın bakım ve yenileme çalışmaları Başkanlığımızca tamamlanarak, bölge halkına çeşitli organizasyon ve etkinlikleri gerçekleştirebilecekleri bir alanın kurulması sağlanmıştır (TİKA, 2016, s.34).

Karadağ'ın işsizlik dolayısıyla sürekli göç veren kuzey bölgesindeki çiftçilerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ve dış göçün önüne geçilmesi amacıyla Petnitsa ve Rojaye şehirlerinde örtü altı yetiştiriciliği projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında çiftçilikle uğraşan ve örtü altı yetiştiriciliği konusunda yeterli bilgiye sahip olduğu düşünülen kişilere (23 haneye) örtü altı yetiştiriciliği ekipmanları desteği sağlanmıştır. Karadağ'da elverişli tarım alanları olmasına rağmen yeterince tarım yapılmamakta, her türlü işlenmiş mamul ithal edilmektedir. Karadağ'ın diğer bölgelerinde de yaygınlaştırılabilecek olan bu proje ile uzun vadede bölgedeki tarım faaliyetlerinin gelişmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir (TİKA, 2016, s.34).

“Karadağ Emniyet Müdürlüğü / Kuru Tıp Dalış Kıyafet ve Ekipman Alımı” projesi kapsamında, Karadağ “Temel Polis Dalgıç Eğitimi Kursu” esnasında kullanılmak üzere 7 adet kuru tip dalış kıyafeti hibe edilmiştir (TİKA, 2016, s.34).

TİKA'nın 2017 yılında Karadağ Dışişleri Bakanlığı binasının tadilatı ve binada bulunan 25 ofisin donatımı yapılmıştır (TİKA, 2017, s.34).

Ukrayna Proje ve Faaliyetler

Ukrayna'da gerçekleştirilen proje ve faaliyetler altta sıralanmıştır.

- Kırım Özerk Cumhuriyeti Eğitim Altyapısına Destek Projesi.

- Kırım Entegrasyon ve Kalkınma Proğramı (CIDP)/ Su Sağlaması Projesi.
- Kırım Tatar Topluluğunu Konut Edindirme Projesi.
- Bahçesaray Zincirli Medrese Giray Han Türbesi.

Ukrayna diplomasisinin omurgasını teşkil eden Dışışleri Bakanlığına bağlı Ukrayna Diplomasi Akademisi uluslar arası ilişkiler alanında görev yapacak kadroların yetiştirilmesi bakımından Ukrayna'nın başlıca yüksek eğitim kurumu konumundadır. Akademiye interaktif sınıfın oluşturulması amacıyla tahsis edilen mekânın küçük çaplı

tadilatı yapılmış; 31 bilgisayar, 30 flaş disk, projeksiyon cihazı ve akıllı tahta temin edilmiştir. Proje ile fiziki şartların iyileştirilen ve uzaktan eğitime olanak sağlayacak sınıf Diplomasi Akademisinde eğitim gören 150 öğrenci ve hizmet içi eğitim alan diplomatların hizmetine sunulmuştur (TİKA, 2016, s. 38).

Liderlik vasfına sahip yeni jenerasyon uzmanlar yetiştirmekle yükümlü Ukrayna Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Kamu Yönetimi Akademisi için 6 adet görüntülü konferans terminali ve ilgili yazılım temin edilmiştir. Kurulan interaktif eğitim sistemi ile sanal ortamda grup çalışması, kamusal tartışmalar ile güncel yönetim sorunlarına dair eğitim programları için ortak bir zemin oluşturulması ve teorik bilgilerin pratikte uygulanması amaçlanmıştır. Proje neticesinde ciddi kamu reformları yürüten Ukrayna'ya anlamlı bir katkı sağlanmış olup, uzun vadede, Ukrayna makamlarında karar alıcı olarak görev yapacak bürokratlara, Ülkemizin görünürlüğü bağlamında sirayet edilmesi beklenmektedir (TİKA,2016,s. 38).

Ukrayna Kiev'de yer alan Artek Uluslararası Çocuk Merkezi Yurt binasının tadilatı yapılmış ve donanım desteği sağlanmıştır (TİKA,2017,s. 61).

Kosova Proje ve Faaliyetler

Kosova'da yapılan proje ve faaliyetler altta listelenmiştir.

- Yeni Dönem Televizyonun Kurulması
- Osmanlı Mezarlığı ve Çevre Duvarının Yapılması
- Koyuncululuğun Islahı
- Mamuşa'ya Su Deposu Kurulması

Kosova harcamalarının sektörel dağılımı (%) ekonomik altyapı ve hizmetler %0,53, acil yardım %1,84 diğer %2,28, idari ve sivil altyapılar %4,57 diğer sosyal altyapı ve hizmetler, %64,64 üretim sektörleri 1,26, eğitim %17,72, sağlık %7,17 şeklinde olmuştur. Kosova'nın yıllara göre bütçeden aldığı pay (%) 2009'da 3,19, 2010'da 2,10, 2011'da 2,33, 2012'de 1,00, 2013'de 0,83, 2014'te 2,31 olmuştur.

Kosova Ştime Belediyesi sorumluluğu altında bulunan ve birinci basamak sağlık hizmetleri vermekle yükümlü olan Ştime "Dr. Vezir Bajrami" Aile Hekimliği Ana Merkezi'nin laboratuvar, aile hekimliği ve dış hekimliği gibi bölüm hizmetlerinde kullanılmak üzere temel tıbbi cihaz ve malzemeler temin edilmiştir. Proje ile 29 bin nüfuslu Ştime Belediyesi'nde halkın ihtiyaçlarına cevap verebilecek daha kaliteli ve güvenilir sağlık hizmetinin verilebilmesi amaçlanmıştır (TİKA, 2016, s.34).

Kosova'da son yıllarda hasat edilen buğday üretimi ile halk ihtiyacının %60, sebze üretimi ile de ihtiyacın %30-40'ı karşılanmakta olup, tarım ve hayvancılık sektörlerinde üretim kapasitesinin artırılması için teknolojinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, Kosova'nın doğusunda bulunan Gilan Belediyesi'nde geçimlerini tarım sektöründen sağlayan 40 çiftçiye yönelik olarak, 10'ar adet toprak mikseri-freze, 24 diskli tırmık, diskli çayır biçme makinesi ve saman toplama makinesi temin edilmiştir (TİKA, 2016, s.35).

Kosova Radyosu'nun redaksiyon ofisi ile yönetim ofislerinin çok eski ve bakımsız olması sebebiyle, çalışma koşullarının elverişli hale getirilerek daha kaliteli yayın yapılabilmesi için TİKA tarafından yeni mobilya ve teknik cihazlar tedarik edilmiştir. Ayrıca mezkûr ofislerin tadilatı gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2017, s.66).

Kosova - Öğrenci Yurdu Tadilatı 1960'lı yıllarda inşa edilen yurt; idari bölüm, sosyal alan, mutfak ve yemekhaneyi kapsayan ve yaklaşık 100 üniversite ve lise öğrencisini barındırabilecek iki bloktan oluşmaktadır. Birinci blok çeşitli yardım kuruluşları ve belediyenin kısıtlı imkanlarıyla onarılmışsa da, diğer bloğun kullanılmayacak durumda olması nedeniyle yurda 2016-2017 öğretim döneminde öğrenci kabul edilememiş, bunun üzerine yurdun ikinci bloğunun Başkanlığımız tarafından tadilatına başlanmıştır (TİKA, 2017, s.62).

Kosova - Priştine Yaşar Paşa Camisi Restorasyonu ve Çevre Düzenlemesi 1834'te inşa edilmiş olan Yaşar Paşa Camisi zengin bir tezyinata sahiptir.

Cami, kimi özgün olmayan değişikliklere ve statik problemlere karşın, günümüze kadar ayakta kalabilmeyi başarmış ve yakın zamana kadar hizmet vermiştir. Caminin aslına uygun biçimde restorasyonu ve konservasyonu Başkanlığımız tarafından gerçekleştirilmiş olup, cami 2018’de açılışa hazır olmuştur (TİKA, 2017, s.90).

Bosna –Hersek Proje ve Faaliyetler

Bosna- Hersek’ de yapılan proje ve faaliyetler altta listelenmiştir.

- Goradze Hastanesi Acil Servisinin Donatılması
- Konjic Balıkçılık Merkezi’nin Kurulması
- Drina Köprüsü Restorasyonu
- Tarihi Konjic Köprüsü Rekonstrüksiyon ve Restorasyonu

Bosna Hersek’in yıllara göre bütçeden aldığı pay (%) 2009’da 6,54, 2010’da 2,10, 2011’de 1,34, 2012’de 2,60, 2013’de 4,10, 2014’de 7,34 olmuştur. Bosna-Hersek’e yapılan harcamaların sektörel dağılım yüzdeleri eğitim %8,07, sağlık%5,45, ekonomik altyapı ve hizmetler %1,14, idari ve sivil altyapılar %3,56, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %78,23, üretim sektörleri %1,61, diğer 1.93 olarak görölmektedir.

Bosna Hersek - Ülkedeki önemli medreselerden biri olan ve 300 kadar öğrencisi bulunan Cazin Cemaluddin Ef. Çauşeviç Medresesi için fizik, kimya ve biyoloji laboratuvarları açılarak çok sayıda malzeme temin edilmiştir. Bölgede bu alanda bir tek okul bulunmakta olup Proje ile bölgedeki sağlık sektörüne donanımlı eleman yetiştirilmesinin önü açılmıştır (TİKA, 2016, s.34).

Bosna Hersek Federasyonu Haber Ajansı’nın [FENA] 2016 yılında başlattığı video haber servisinin altyapısı TİKA tarafından güçlendirilerek, haber servisi tam kapasiteye ulaştırılmıştır (TİKA, 2017, s.67).

Bosna Hersek’in en büyük üniversitesi olan Saraybosna Üniversitesi Mimarlık Fakültesinin kütüphane alanının fonksiyonel ve estetik olarak geliştirilmesi, çalışma ve okuma alan kapasitelerinin artırılması, ayrıca kitap ve bilimsel-mesleki dergiler için raf sayılarının artırılması amacıyla söz konusu kütüphanenin tadilat ve tefrişatı tamamlanmıştır (TİKA, 2017, s.62).

Moldova Proje ve Faaliyetler

Moldova’da gerçekleştirilen proje ve faaliyetler altta listelenmiştir.

- Gökoğuz Yeri İçme Suyu Projesi
- Gökoğuz Yeri Radyo Televizyon (GRT) Ayın Ağının Geliştirilmesi Projesi
- Plastik Cerrahi Operasyonları
- Atatürk Kütüphanesi

Faaliyete geçtiği 1985 yılından beri kapsamlı bir onarım görmeyen Kişinev Anne ve Çocuk Sağlığı Enstitüsü Rehabilitasyon Bloğunun tadilatı yapılmış olup ve donanım aşamasının 2017 yılının ilk aylarında tamamlanması planlanmaktadır. Proje ile Moldova’nın alanında en köklü ve tek enstitüsü bünyesindeki iyileştirme merkezinde ayakta ve yatılı tedavi hizmeti alan yılda yaklaşık 15.000 çocuğun modern koşullarda tedavi görmelerine olanak sağlanmıştır. Gökoğuz Yeri Vulkanesti İstasyonu semtinde bulunan çocuk oyun alanının yenilenerek güvenli bir alana dönüştürülmesine yönelik olarak zeminin düzeltilmesi, çevre düzenlemesi ve alana yeni oyun aletleri temini gerçekleştirilmiştir (TİKA, 20165, s.36).

“Türk - Gagauz Kardeşlik Parkı” adıyla anılması planlanan 400 m2 park ve çocuk oyun alanının ismi, 15 Temmuz 2016 günü ülkemizde yaşanan silahlı darbe girişimi sonucu şehit olan tüm vatandaşlarımızın anısına “15 Temmuz Şehitlerini Anma Parkı” olarak Vulkanesti Belediye Meclisi kararı ile değiştirilmiştir (TİKA, 2016, s.36).

Moldova Cumhuriyeti Gökoğuz Yeri Çadır Lunga Kasabası’nda sel baskını sonucu evlerini kaybeden aileler, Başbakan Binali Yıldırım’ın talimatları doğrultusunda inşaatı TİKA desteği ile tamamlanan yeni dairelerine kavuşmuştur. Gökoğuz Yeri Çadır Lunga Kasabası’nda 13 Haziran 2016 tarihinde kaydedilen yoğun yağışlar sonucu oluşan sel baskınında evleri yıkılan on beş aileye, inşaat çalışmaları Başkanlığımız tarafından 100 gün gibi kısa bir sürede tamamlanan evlerinin anahtarları Başbakanımız Sayın Binali Yıldırım’ın katıldığı törenle teslim edilmiştir. Çadır Lunga kasabasında sel baskınlarından doğan mağduriyetlerin uzun vadede önüne geçilmesi amacıyla taşkına sebep olan Stratan Nehri’nin ıslahına ilişkin Başkanlığımızın desteğiyle başlatılan çalışmalar da devam etmektedir (TİKA, 2017, s.94).

Makedonya Proje ve Faaliyeleri

Makedonya’da yapılan proje ve faaliyetler altta listelenmiştir.

- Makedonya ‘ da Okulların Tadilatı ve Tefrişi Projesi
- Latsa ve Ocalı Köyleri İçme Suyu Projesi
- Arıcılığın Geliştirilmesi Projesi
- Mustafa Paşa Camii Restorasyonu
- Aroçinova Belediye Köprüsü İnşaatı Projesi

Makedonya harcamalarının sektörel dağılımı (%) sağlık %0,42, idari ve sivil altyapılar %10,26, diğer sosyal altyapı ve hizmetler %47,31, üretim sektörleri %3,39, ekonomik altyapı ve hizmetler %2,12, diğer %3,41, eğitim %33,09 olmuştur. Makedonya’nın Yıllara Göre Bütçeden Aldığı Pay (%) 2009’da 2,33, 2010’da 15,00, 2011’de 2,15, 2012’de 3,51, 2013’de 2,30, 2014’de 3,46 olmuştur.

Kullanım alanı yetersiz, yıpranmış fiziki ortam ve donanıma sahip Debre Belediye Lisesi’nin eski binasının yerine, 5.400 metrekarelik alana sahip yeni bina, 4 kat (+ bodrum), 28 sınıf, fen bilimleri laboratuvarları, kütüphane, toplantı salonu ve idari ofislerden müteşekkil olarak inşa edilmiş ve çevre düzenlemesi çalışmaları yapılmıştır. İnşaat tamamlandıktan sonra eğitim-öğretim için gerekli mobilya ve teknik donanım da Başkanlığımızca karşılanmıştır. Proje ile hem 1.000 öğrenciye eğitim-öğretim hizmeti veren Debre Belediye Lisesi’nin kapasitesi artırılmış hem de öğrencilerin daha iyi şartlar altında eğitim almalarına imkan sağlanmıştır (TİKA, 2016,s.36).

Makedonya - Üsküp Devlet Hastanesi Çocuk Hastalıkları Kliniği Yoğun Bakım Ünitesinin Yenilenmesi, Hanımefendi Sayın Emine Erdoğan ve Makedonya First Lady’si himayelerinde, TİKA tarafından uygulanan proje ile Çocuk Hastalıkları Kliniği içerisindeki Yoğun Bakım Ünitesinin [YBÜ] tadilatı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, klinik için gerekli olan tüm tıbbi cihazlar, ekipman ve hastane mobilyaları temin edilerek, kliniğin bölgedeki en modern tıbbi ekipman ve donanıma sahip klinik olması sağlanmıştır. Proje ile Makedonya’da yaşanan yeni doğan bebek ölümlerinin azaltılmasına ve çocuk hastalıklarında erken teşhis ve tedavinin uygulanarak sağlıklı bir nesil yetiştirilmesine katkı sağlanması beklenmektedir (TİKA, 2017, s.47).

Doğu Makedonya Meyveciliğinin Geliştirilmesi Projesi kapsamında 50 çiftçi aileye 120’şer fidan olmak üzere toplam 6.000 Türkiye’ye özgü Hicaz türü nar fidanı

dağıtımını yapılmıştır. Proje ile 50 aile işletmesi tarımsal üretime dâhil olmuştur (TİKA,2017,s.73).

TİKA İle Türkiye Belediyeler Birliği iş birliğinde yenilenen ve donanımı yapılan Gostivar Mustafa Kemal Atatürk İlköğretim Okulu'nun açılışı, 21 Aralık Türkçe Eğitim Günü Bayramı öncesinde Başbakan Yardımcısı Hakan Çavuşoğlu tarafından yapılmıştır. Türkçe'nin yanı sıra Arnavutça ve Makedonca dillerinde de eğitim veren okulda çoğunluğu Türk olmak üzere Makedon ve Arnavut öğrenciler birlikte eğitim almaktadır. 4.000 m2 alana sahip okulda 27 derslik (23 ilköğretim, 3 anaokulu ve engelli çocuklara özel 2 eğitim sınıfı), fen bilimleri laboratuvarları, kütüphane ve çok amaçlı salondan oluşan eğitim binasının kapsamlı tadilatı ve 600 metrekaarelik ek binanın inşaatı ve çevre düzenlemesi ile eğitim-öğretim faaliyetlerinin hizmet kalitesinin günümüz standartlarında olabilmesi için gerekli olan okul mobilyaları ve teknik donanımı da sağlanmıştır (TİKA,2017,s.58).

3.3. Balkanlardaki Yumuşak Gücün Türkiye Açısından Önemi

Osmanlı'nın Balkanlara iskânlaşma sürecinde yalnızca askeri güçle yetinmemiş; kullandığı ve devam ettirdiği vakıf adetleri ile aslında geçmişinde yumuşak güç bakış açısını muvaffakiyetli bir şekilde gerçekleştirmiştir. Balkanlarda çağlar süresince dış ve iç temaslarda kullanılan yumuşak güç etmenleri sonucunda devamlı sulh ve düzenin sağlanmasını başarmışlardır. Osmanlı devleti'nden sonra da Balkanlarda nispi düzen sadece yumuşak güç etkenleri ile muhtemel olabilmektedir. Soğuk harp sonunda Balkanlardaki etnik arbede dayanaklı ilerlemeler Türkiye bakımından ilgisiz durulması olanaksız bir süreci anlatmaktadır. Bu sebepten Türkiye, Balkanların en kuvvetli devleti olarak coğrafyanın her bakımdan dinamikleşmesinde ayırıcı olarak görev almak istemiştir. Türkiye, Batı'ya jeopolitik olarak açılan dünya olarak düşünüldüğü Balkanlar'la geçmişten gelen kültürel, tarihsel ve beşeri ilişkiler sebebi ile dört parçaya ayrılan bir siyaset takip etmiştir (www.mfa.gov.tr):

Üst seviyeli siyasi diyalog, tüm ülkeler için istikrar, maksimum iktisadi birleşme ve çok kökenli, çok dinli, çok kültürlü kamuoyu yapısının sağlanabilmesi Bu bakış açısı ile Türkiye'nin Balkanlara olan teması, coğrafyadaki duyarlı dengeler sebebi ile milliyetçi değil yalnızca "yumuşak/soft" bir düşünceyle gerçekleştirilebilir. Türk sivil kamuoyunun etkinlikleri haricinde asıl olarak TİKA'nın bu bölgede

gerçekleştirdiği etkenlikler sonucunda Balkan Müslüman ve Türk kitleleri ile Balkan ülkelerinin Türkiye'nin dostça siyasetlerine çekilebilir (Karagül,2013,s.1-8).

Son zamanlarda Türkiye'nin iktisadi dış ve iç siyasetlerindeki muvaffakiyeti, Balkan ülkeleri üstünde saygın bir Türkiyegörüntüsü oluşturmuştur. Bu ilerlemelerle birlikte, Balkan devletlerinin Türkiye'ye ve Türk kültürüne olan alakası yükselerek ilerlemeye devam etmektedir.

Türkiye Ülkesi; TİKA, Yurtdışı Türkler, Yunus Emre Enstitüsü ve Sağlık Bakanlığı, Akraba Topluluklar Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumlar üstünden Balkan ülkelere iktisat, eğitim, kalkınma, sağlık, kültür ve teknik hizmet gibi hususlarda yumuşak güç siyasetlerini ortaya çıkarma çalışmaları yapmaktadır. Bu teşebbüs, Türk dış siyaseti bakımından mühim bir adım olmuştur. Bütün bu pozitif hava ve yeniliklere rağmen, Türkiye'nin Balkan coğrafyasında ki yumuşak gücü olan Türk kültürü ve dili, Balkan devletleri ile olan tarihi mazisine dayalı bağlarımızı ne seviyede canlandırır? Ve ya da yalnızca Türk kültürü ve dili, yaşadığımız günlerde Balkan ülkeleri üstünde bir yumuşak güç noktası oluşturmakta tek başına yeterli midir? (Bayraktar, 2012,s.187)

Bu problemlerin yanıtını sunmak için ilk başta Balkan devletlerinin yaşamış olduğu sosyo-politik ve iktisadi ilerlemeleri geçmişten günümüze dikkatli ve yerinde çözümleme de yarar vardır. Günümüz Balkan ülkeleri büyük ölçekte istikametlerini, AB'nin gelişmelerini çok parlak bulmasalar da, Avrupa'ya yönelmiş haldedirler. Bu meyillerinde hususiyetle içinde buldukları iktisadi buhranın ve geri kalmışlığın oranı yüksektir. Netice itibari ile coğrafya gündemini, iktisadi manada rahatlatma ve işsizlik miktarının azalması gibi mevzularla uğraşmak zorundadır. Türkiye, bilhassa coğrafyanın bir dönemler Osmanlı hinterlandı bulunması sebebi ile, maziye dayalı ortak kültür ve tarihi beraberliğin üstünden bir yumuşak güç siyaseti oluşturmak isterse, iktisadi ve askerî kuvvetini de coğrafyada hissettirmelidir.

Balkanlar, iktisadi bakımdan ilerlemeye uygun bir coğrafyada yer almasına rağmen, Batı Avrupa devleti açısından hep 3.sınıf tutumu görmüş, ayrıştırılmış ve dışlanmıştır. Batı Avrupa'nın Balkan devletlerine karşı bu davranışının altında, Balkanların uzun yıllar boyunca Osmanlı devletinin boyunduruğunda bulunması ve coğrafyanın Türk kesimi olarak tanınır olması düşüncesi bulunmaktadır. Bu bakış açısıyla incelendiğinde, Türkiye elinde var olan öncelikle iktisadi, kültürel ve tarihi

beraberliğe dayalı kuvveti birlikte devam ettirdiği sürece Balkanlar'da, Avrupa'dan boşta kalan politik arenada, kolaylıkla tesirini göstermeye aday bir devlet durumundadır (Bayraktar, 2012,s.188).

SONUÇ

1993 tarihinde Nye tarafından geliştirilen yumuşak güç kavramı, bütün dünya ülkelerinde akademik çevrelerde ele alınmış önemli konulardan olmuştur. Gücün diğer boyutunu ifade eden yumuşak güç kavramı, gücün soyut bir yüzünü göstermesi açısından tanımlanması, ifade edilmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi daha zor olan bir güç çeşididir. Günümüz dünyasında ise uluslararası yapının değişimi ve şartların bu yönde gelişimiyle beraber yumuşak güç kullanımının uluslararası oyuncular tarafından en çok başvurulan yöntem olduğu iddia edilebilir. Türkiye'nin, orta büyüklükte bir devlet olarak yumuşak güce başvurduğu, dış politikasında yumuşak güç kullanımının olduğu dile getirilmektedir.

Yumuşak gücüne vurgu yapan etmenler arasında, Türkiye'nin, Müslüman, laik ve demokratik bir ülke olarak diğer Ortadoğu ülkeleri üzerinde çekici olma özelliği kazandıran niteliklere sahip olmasıdır. Nitekim yapılan araştırmalarda da Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri arasında popüler olduğu kanıtlanmıştır. Mısır ülke halkının gelecek liderlerinin Recep Tayyip Erdoğan'a benzemesini istemeleri ve politik sistemlerinin benzemesini istedikleri ülke olarak Türkiye'yi seçmeleri bunun açık bir göstergesidir.

Türkiye'nin yumuşak güç kullanımına örnek teşkil etmeleri ve en sık başvurduğu yöntemler olmaları nedeniyle, Türkiye'nin dış politikasında üstlendiği düzen-kurucu rol, diğer ülkelerle girişilen kültürel etkileşim faaliyetleri ve ekonomik-insani yardımlar, Türkiye'nin yumuşak güç politikaları olduğu dile getirilmektedir. Türk dış politikasında planlanarak yapılmamış olan bir başka gerçek Türkiye'nin yumuşak gücü olan Ortadoğu'dan Afrika'ya Balkanlar'dan Latin Amerika'ya kadar izlenen Türk yapımı televizyon dizileridir.

Yumuşak güç kavramı son yıllarda akademik ve siyasal düzlemlerde adından söz ettiren bir kavram haline gelmiştir. Eşzamanlı olarak yumuşak güce sahip olmanın uluslararası ilişkiler düzleminde bir başarı ölçütü olarak tanımlanmasına sıklıkla rastlanır olmuştur. Bu kadar yoğun bir biçimde kullanılan ve devletlerin dış politikasında bir başarı ölçütü olarak sunulan bir güç kategorisinin ölçümü, doğal olarak uluslararası ilişkiler çalışmalarını meşgul eden bir konu haline gelmiştir. Bu bağlamda, yumuşak gücün kaynakları konusunda birçok sınıflandırmaya gidilmiş, yumuşak gücün ölçümü ile ilgili farklı yöntemsel denemelere girişilmiştir.

Bazı denemeler kamuoyu anketleri yoluyla, bazıları yalnızca nicel veriler kullanarak; bazıları ise bu iki veri kaynağı arasındaki bir senteze ulaşarak yumuşak gücü ölçme iddiasını taşımışlar, ancak başarısız olmuşlardır. Başarısızlığın göze çarpan ilk nedeni yapılan metodolojik hatalardır. Ancak ölçüm sorunu, bir metodolojik değişiklik aracılığıyla çözülebilir değildir.

Türkiye’de hüküm alıcılar, aydınlar, dış siyaset uzmanları ve türlü bölgeler Türkiye’nin yumuşak gücünü uygulayarak coğrafyasında daha tesirli konumda bulunacağı ve komşuluk temaslarını kuvvetlendirebileceği düşüncesini kabul etmektedir. Türkiye’de, iç siyasi düzenin ve iktisadi gelişmenin devamı olarak daha etkin ve çok cenaplı bir dış siyasete tutumu şüphesiz TİKA ve benzer kurumların gerçekleştirdiği uygulamalarla kuvvetlendirilebilmiştir. Türk dış siyasetinin açılım bakış açısına müsait olarak TİKA, dünyanın farklı coğrafya ve devletlerinde destekleyicisi ve uygulayıcısı olduğu tasarı ve etkinlikler ile Türkiye’nin enternasyonal seviyede daha etkili ve tanınan bir devlet olmasına mühim bağışlar sağlamaktadır. TİKA’nın tasarı ve uygulamaları sonucunda Türkiye, Balkanlardan Kafkasya, Orta Asya ve Afrika kıtasında çoğu kesime kadar büyük bir bölgede hizmetlerine devam etmektedir.

TİKA tasarıları ve uygulamaları, sistemik etmenler ve iç etmenler sebebi ile uzun bir zaman “gözden ve gönülden uzak” olmuş kesim, devlet ve kitlelerle baştan iletişime girebilmenin en tercih edilebilir vasıtası olmuştur. TİKA’nın gerçekleştirdiği sosyo-kültürel tasarılar sonucunda, ortak maziye sahip devletlerle baştan iletişim kurulabilmesinin yolu açılmıştır.

TİKA, sivil kamuoyu kurumlarının görevleri gereği alakalı olduğu sahalarda etkili yardımlarda bulunmuştur. Bilhassa kalifiye insan gücünü ortaya çıkarmaya yönelik kültürel maksatlı teşebbüsler önem arz etmektedir. Bu bağlamda TİKA, mesleki öğrenimler, sempozyumlar ve kurslar düzenlediği gibi öğrenci değişim uygulamaları sonucunda ortak tarihin güçlenmesi için adımlar atılmasına destekte bulunmuştur.

Balkanlar, bir ayrılık döneminin arkasından Soğuk Harp’in sona ermesiyle Türkiye’nin alakasını tekrardan artırmaya başladığı bir coğrafya halini almıştır. Türk devletinin Balkanlara olan alakasının çıkarsız olması Balkan devletlerinin dostane yaklaşımını artırmakta, ortaya çıkan gereksiz düşünceleri ortadan kaldırmaktadır. Böylelikle Balkan ülkeleri içerisinde uzlaştırmacılık, ortaklık ve düzen arayışlarında Türkiye’nin denge ve mimar etkeni konumunda bulunmasının yolu da açılmıştır

Türkiye'nin Balkanlarda TİKA vasıtası ile gerçekleştirdiği yumuşak güç siyasetinin sonuçları Balkanlarda oluşturmak istediği sulh, huzur ve düzenin devamlılığına Sırbistan dahil bütün Balkan devletlerini ikna edebilmesiyle toplanmaya başlamıştır.

TİKA, Balkanlarda yapmış olduğu bağış ve ortak tasarılarını bu devletlerin gereksinimleri istikametinde ve millî kıymetlerine, sosyal dinamiklerine hassas, müşterek mesuliyet üstlenerek ve tasarı sonrası yetkinin bu devletlere bırakılması konusunda hassas hareket ederek uygulamaktadır. Bu düşünce Türkiye'nin çevresel yumuşak gücünü sağlamlaştırmaktadır. Balkanlarda zaman zaman kaybolmaya yüz tutmuş Türk ve İslam uygarlıkları kırıntılarını daha etkili duruma getirmek için TİKA'nın rehberliğinde gerçekleştirilen tasarılar geniş imkânların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tüm Balkan uygarlıklarına ait kıymetleri koruma altına almaya yönelik bu tasarılar sonucunda Türk-İslam geçmişi için mühim çoğunluğu kültürel ve mimari yapı yenilenerek gün ışığına çıkartılmış; emsalsiz çekicilikteki yapılar yok olmaktan kurtulmuştur.

Köklü bir tarihi geçmişe sahip Türk ve Balkan toplumları arasındaki kültürel etkileşimin sonucu, kültürel anlamda bazı izlerin kalıcı olduğu ve hâlen günümüzde Balkanlarda yaşama geldiği; ancak kimi kültürel izlerin, Balkanların tarihi gelişimi içinde birçok sebebe bağlı olarak, unutulduğu ve farklılaştığı da görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Balkanlar'daki kültürel mirasına sahip çıkıp bu mirası gelecek kuşaklara taşımanın yolları üzerinde planlamalar yapmaktadır.

Balkanlar genellikle Batı'nın kendi içindeki doğusu olarak düşünülmüştür. Daha önce de vurguladığımız gibi, Batı'nın Balkanlara karşı bu tutumunun altında, Balkanların uzunca yıllar Osmanlı egemenliğinde kalması ve bölgenin Türk bölgesi olarak anılır olması gerçeği yatmaktadır. Balkanlar beş yüz yılı aşkın bir dönem Anadolu ile aynı siyasi ve idari yapının içinde var olmuş bir coğrafyadır. "Güney Doğu Avrupa" gibi Avrupa merkezli ifadelerle karşın Balkanlar, Türkçe kökenli bir ifade olarak uluslararası literatürde de kabul gören bir adlandırmadır.

Devletler günümüzde, sert ve yumuşak güçlerini uyum içerisinde kullanabildikleri ölçüde başarılı olabilmektedirler. Türkiye, bir zamanlar Osmanlı toprağı olan ve günümüzde üzerinde bağımsız devletlerin yaşadığı Balkan coğrafyasına karşı sorumluluk hissiyle politikalar üretmede geç kalmamalıdır. Osmanlı'dan miras kalan Balkanlar, günümüz Türkiye'si için yumuşak gücünü tesirli olarak kullanabileceği bir

sahadır. Türkiye bölgede uygulayacağı değerler politikasıyla özellikle kültürel ve ekonomik alanlarda Balkanlara yaklaşım çabası içerisinde olmalıdır.

Bir ülkenin gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı izlediği politikaların doğruluğu ve etkinliği kadar, sahip olduğu askerî ve ekonomik gücün yanında yumuşak güç potansiyeli de kamu diplomasisinin başarısını belirleyen unsurlar arasındadır. Yumuşak güç terimi, bir ülkenin başkaları tarafından ne kadar cazip ve örnek alınmaya değer görüldüğünü de ifade eder. Kavramı formüle eden Joseph Nye'e göre yumuşak güç, bir ülkenin kültürünün, siyasi fikirlerinin ve politikalarının çekiciliğini ifade eder. Bir ülkenin izlediği politikaların başkaları nezdinde meşru kabul edilmesi, o ülkenin ince güç kapasitesini de artırır. Türkiye'nin sahip olduğu yumuşak güç, hem biçimi hem de kapsamı itibarıyla diğer ülkelerden farklılıklar arz eder. Balkanlarda başlayıp Orta Asya'nın içlerine kadar uzanan Türkiye'nin yumuşak güç potansiyeli, askerî yahut teknolojik üstünlükten ziyade, tevarüs ettiği tarih ve kültür derinliğinden kaynaklanmaktadır.

Özellikle günümüzde hâlâ Türk tarih ve kültürünün canlı bir şekilde yaşadığı coğrafyalardan biri olan Balkanlar, bu bağlamda Türk diplomasisinin önemli yumuşak güç sahalarından biridir.

KAYNAKÇA

- Almuedo, A. (2011). "New Turkish Foreign Policy Towards the Middle East: Neither so New Nor so Turkish", *European Institute of the Mediterranean (IEMED)*.
- Alphan, M. (2011). "Türkiye'nin Yumuşak Gücü: Dizileri", *Hürriyet*, 8 Aralık 2011.
- Altınay, H. (2008). "Turkey's Soft Power: An Unpolished Gem or an Elusive Mirage", *Insight Turkey*, 10, 55-66.
- Altunışık, M. B. (2011). "Türkiye'nin Ortadoğu'daki 'Yumuşak Gücü' ve Önündeki Engeller", TESEV.
- Altunışık, M. B. (2011). *Türkiye'nin Ortadoğu'daki "Yumuşak Gücü" ve Önündeki Engeller*. Tesev, İstanbul: Yelken Basım.
- Aydın, M. (2004). *Turkish Foreign Policy and Framework and Analysis*. Ankara.
- Barbara, J. (2006). "Balkan Tarihi Cilt 1 18. Ve 19. Yüzyıllar". İstanbul: Küre Yayınları, s.1-3
- Bayer R., Keyman, F. (2010). "Turkey: An Emerging Global Humanitarian Actor?", https://ais.ku.edu.tr/AR/RBAYER200950__CR_summer_2010.pdf, (16.11.2018)
- Bayraktar, Z. (2012). "Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Gücü Türk Kültürü". *Karadeniz Araştırmaları*, 35(35), 181-189.
- Bilbassy, N. (2010), "Leave It to Turkish Soup Operas to Conquer Hearts and Minds", *Middle East Daily Brief Foreign Policy*, 15.
- Davutoğlu, A. (2008). "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", *Insight Turkey*, 10, 77-96.
- Duran, B. (2009). "Türk Dış Politikası Ortadoğululaşıyor mu?", Editörler: İnat, K., M. Ataman ve B. Duran, Ortadoğu Yıllığı 2008, İstanbul: Küre yayınları, s.385-403
- Erşahin, İ. (2015). Bir Diyanet Projesi Olarak Uluslararası İlahiyat Programı. *Diyanet İlmî Dergisi*, 51(2), 125- 146.
- Fotiou, E., Triantaphyllou, D. (2013). Assessing Turkey's "Soft Power. Role: Rhetoric versus Practice
- Gallarotti, G. (2011), "Soft Power: What it is, Why it's Important and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used", *Journal of Political Power*, 4(1), 25-47.
- Gözaydın, İ. (2010), "Religion as Soft Power in the International Relations in Turkey", http://www.psa.ac.uk/journals/pdf/5/2010/1365_1228.pdf(16.11.2018)

- Gürkan, İ. (1997). “Jeopolitik ve Stratejik Yönleriyle Balkanlar ve Türkiye”, İstanbul: Orta Doğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Balkanlar, s. 261–264
- Hacısalihioğlu, Y. (1999). “Global İlişkiler Zemininde Balkanlar’ın Jeopolitiği ve Türkiye”, *Balkanlar ve Türkiye’nin Bölge’ye Yönelik Politikaları Sempozyumu 15-16 Aralık 1998*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, s. 305
- Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*. (Çev. Petek Demir), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları / Mozaik Dizisi.
- http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa(16.11.2018)
- <http://yunusemreenstitusu.org> (16.11.2018)
- Kalathıl, S. (2011), “China’s Soft Power in the Information Age: Think Again”, Institute For the Study of Diplomacy, ISD Working Papers in New Diplomacy.
- Karabulut, B. (2012). “Türkiye’nin Balkanlarla İlişkileri:2008- 2012 Dönemi”, *Türk Dış Politikası*, Ed. Haydar Çakmak, Ankara: Barış Platin Kitap, , ss.1128-1135.
- Karagül, S. (2013). “Türkiye’nin Balkanlardaki “Yumuşak Güç”Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı”, *Türkiye’nin Balkanlardaki “Yumuşak Güç” Perspektifi: TİKA*, 79-102.
- Kardaş, T., Erdağ, R. (2012). “Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA”. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*, 7(1), 167-194.
- Keskin, M. (2013). *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye–Balkan İlişkileri Kapsamında Türk Dış Yatırımlarının İncelenmesi; Fırsatlar ve Tehditler*. YTB Uzmanlık Tezi, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara.
- Keyman, F.E. (2010), “Globalization, Modernity and Democracy Turkish Foreign Policy 2009 and Beyond”, *Perceptions, Autumn-Winter*, XV, 1-20.
- Kirişçi, K. (2011). “Turkey’s ‘Demonstrative Effect’ and the Transformation of the Middle East”, *Insight Turkey*, 13, 33-55.
- Kirişçi, K., Tocci, N., Walker, J. (2010). “A Neighborhood Rediscovered Turkey’s Transatlantic Value in the Middle East”, GMF Paper Series.
- Kroening, M., McAdam, M., Weber, S. (2010), “Taking Soft Power Seriously”, *Comparative Strategy*, 29(5), 412-431.
- LEE, Geun, A Theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10163270902913962#preview>, (16.11.2018)
- Nasuhbeyoğlu, T. (2008) “Balkan Tarihine Genel Bir Bakış”, İstanbul, 3 28
- Nye, J.S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

- Nye, J. S. (2005). *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*, (Çev: Rayhan İ. Aydın), Ankara: Elips.
- Nye, J. S. (2008). "Public Diplomacy and Soft Power", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 94.
- Oğuzlu, T. (2011). "Soft Power in Turkish Foreign Policy", *A Quarterly of the Foreign Policy Institute*, XXXVII, 6-25.
- Oran, B. (2008). *Türk Dış Politikası Cilt II 1980-2001*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özer, İ. (1979). "Türkiye'nin Ekonomik Durumu", *Amme İdaresi Dergisi*, 12(4), 63-81.
- Özev, M. H. (16.11.2018), İKT Üyesi Ülkeler ve Kamu Diplomasisi, http://www.kamudiplomasisi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=106:kt-ueyes-uelkeler-ve-kamu-diplomass&catid=44&Itemid=73, (16.11.2018)
- Özkürkçü, E. G. (1998, 15-16 Aralık). "Balkanların Coğrafi Konumu, Bölgenin Jeopolitik, Jeostratejik ve Jeoekonomik Özelliklerinin, Bölgedeki Güç ve Rekabet Mücadelelerine Olan Tesirleri", *Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu*, HAK Yayınları, s. 10
- Özlem, K. (2010). "Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığının Durumu", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, s.92-93
- Öztürk, O. M. (2001). "Türk Dış Politikasında Balkanlar", (der. Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Coşkun), *Balkan Diplomasisi*, Ankara: ASAM Yayınları, s. 2-3.
- Salah El Din, A., Yehia, M. (2012). "The Impact of Turkish TV Series Aired on the Arab Satellite Channels on Turkish- Arab Relations", *Culture and Politics in the New Middle East* (Edited by Yasin Aktay, Pakinam El-Sharkawy, Ahmet Uysal). Institute of Strategic Thinking, 2012, pp. 143-158.
- Sanberk, Ö. ve Altınay, H. (2008). "Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç" *Sabah*, 8 Ocak 2008.
- Sancaktar, C. (2006). "Sosyalizmin Yıkılışı Sürecinde Türkiye'nin Balkan Ülkeleri ile İlişkileri", *Stratejik Öngörü*, 9, 51.
- Şaybak, A. (2006). "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Güvenlik Olgusu ve Karşılıklı Çıkarlar", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, s.194
- Tarakçı, N. (2003). *Devlet Adamlığı Bilimi: Jeopolitik ve Jeostrateji*, Çantay Kitabevi
- Turkey as an Emerging Donor (2009),
- TİKA (2008). *TİKA Faaliyet Raporu*, Ankara: TİKA Yayınları.

- TİKA (2009). Faaliyet Raporu'09, TİKA Yayınları, Ankara, <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyetraporlari/faaliyetraporu-2009.pdf>, Erişim Tarihi:16.11.2018
- TİKA (2010).2010 Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara. <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyetraporu-2010.pdf>, (16.11.2018)
- TİKA (2011).2011 Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara. <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2011.pdf>, (16.11.2018)
- TİKA (2016).2016 Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara. <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2016.pdf>, (16.11.2018)
- TİKA (2017).2017 Faaliyet Raporu, TİKA Yayınları, Ankara. <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2017.pdf>, (16.11.2018)
- Türbedar, E. (2004). “Balkanlarda Müslüman Topluluklar ve Türkiye”, 18 Temmuz 2004, Tayyare Kültür Merkezi, BALGÖÇ, Bursa, Konferans Metni, s. 2 <http://www.balgoc.org.tr/2004/bmtseminer/bursateblig.htm>(16.11.2018)
- Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı, Tarihçe, http://www.tsk.tr/1_tsk_hakkinda/1_1_tarihce/tarihce.htm(16.11.2018).
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı (20.03.2012), Ülkemizin Yurtdışında Tanıtımı, <http://www.mfa.gov.tr/ulkemizin--yurtdisinda-tanitimi.tr.mfa>, (16.11.2018)
- Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı (2012), Türkiye’de Kültür ve Turizm Verileri 2002-2011, <http://basin.kultur.gov.tr/basinodasi-edergi/2002-2011/index.html>, (16.11.2018)
- UNDP. United Nations Development Programme Turkey, *Monthly Newsletter*, Issue 46.
- Ülger, İ. K. (2001).“Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990’lı Yıllar”, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, (der. İdris Bal). İstanbul: Alfa Yayınları, 197.
- Ünal, A. (2009)“Geçmişten Günümüze Kosova Tarihi ve Türkiye-Kosova İlişkileri”, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s. 51.
- Vuving, A. L. (2009). How Soft Power Works, <http://apcss.org/Publications/Vuving%20How%20soft%20power%20works%20APSA%202009.pdf>, (16.11.2018)
- Wuthnow, J.(2008). “The Concept of Soft Power In China’s Strategic Discourse, *Issues&Studies*, 44, No.2 June, 1-28
- Yılmaz, S. (2011). “Yumuşak Güç ve Evrimi”, *Turan Stratejik Araştırmalar*, 3(12), 31-36.